

«06.2-02-03.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министірлігі
Орталық Азия Инновациялық университеті

ӘОЖ 37.016:51(574)

Қолжазба құқығында

Тулегенова Айжан Батырхановна

**БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА
ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ДАМЫТУ**

7М01301 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі

Педагогикалық ғылымдар /педагогика магистрі дәрежесін алу үшін
дайындалған магистрлік диссертация

Шымкент, 2022 ж.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
Орталық Азия Инновациялық университеті

Қорғауға жіберілді:
«Педагогика және білім беру
технологиялары»
каф.менгерушісі Ысқақ Б.

«___» _____ 2022 ж.

Магистрлік диссертация

**БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА
ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ДАМУ**

7M010200 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі

Магистрант _____ Тулегенова А.Б.

Ғылыми жетекші,
педагогика ғылымдарының
кандидаты, профессор _____ Кенжебекова Р.И.

Норма-бақылау _____ Кенжебекова Р.И.

Келісілді: Жоғары оқу орнынан кейінгі білім
беру бөлімінің басшысы: Балабекова Д.Б.

«___» _____ 2022 ж.

Шымкент, 2022 ж.

МАЗМҰНЫ

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР.....	4
АНЫҚТАМАЛАР.....	5
БЕЛГІЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР.....	6
КІРІСПЕ.....	7
1 АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	
1.1 Коммуникативтік сөйлеу-педагогикалық мәселелердің бірі	13
1.2 Ағылшын тілі сабақтарында оқу процесінде оқушылардың коммуникативтік сөйлеу қабілеттерін дамытудың мәні.....	17
2 АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ТІЛІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПРАКТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	
2.1 Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың коммуникативтік сөйлеуін қалыптастырудың педагогикалық шарттары	28
2.2 Тәжірибелік-ізвестіру жұмысының логикасы мен міндеттері.....	38
3 АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ТӘЖІРИБЕЛІК-ЭКСПЕРИМЕНТ ЖҰМЫСЫ	
3.1 Ағылшын тілі сабақтарында коммуникативтік қабілеттерді дамытудың педагогикалық шарттарын іске асыру.....	48
3.2 Ағылшын тілі сабақтарында коммуникативтік сөйлеудің қалыптасу динамикасы	61
ҚОРЫТЫНДЫ	67
ТҮЙІНДЕМЕ	71
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ	73
ҚОСЫМШАСЫ А	77
ҚОСЫМШАСЫ Б	82
ҚОСЫМШАСЫ В.....	86
ҚОСЫМШАСЫ Г	88
ҚОСЫМШАСЫ Д.....	90

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Бұл диссертациялық жұмыста келесі нормативтік құжаттарға сілтемелер көрсетілген:

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы//Жайық ұстазы, №1,2004.
2. "Білім туралы" Қазақстан Республикасының Заңы. – Астана, 2011.
3. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан Халқына Жолдауы. Егемен Қазақстан, №11 (28235), 18 қаңтар, сенбі, 2014. - 34 б.
4. «Диссертация мен авторефератты ресімдеу бойынша нұсқаулық». ҚР Жоғары аттестациялық Комитеті. БЖҒМ. - Алматы, 2004.
5. Қазақстан Республикасының бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. - Астана, 2010.

АНЫҚТАМАЛАР

Бұл диссертациялық жұмыста келесі терминдерге сәйкес анықтамалар көрсетілген:

1. Ситуация - дегеніміз, қарым-қатынас жасаушылардың, сөйлесушілердің санасында қалыптасқан, қарым-қатынастың жүйесі.
2. Жағдайлылық - қарым-қатынастармен байланыс
3. Диалог - екі немесе бірнеше адамның сұрақ-жауап ретінде сөйлесуі, тілдің қатысуы.
4. Техникалық ағылшын тілінде сөйлеу дегеніміз - ол ақпаратты қабылдау және таратуды қамтамасыз ететін құралдар жиынтығы.
5. Коммуникативті сөйлеу қабілеті - бұл білімнің, қабілеттердің дағдылардың жиынтығы, ол шет тіліне оқыту процесінде қалыптасады.
6. Құндылықтық-мағыналық компонент – қарым-қатынаста іске қосылатын құндылықтар.
7. Бағалық-мағыналық қабілет – бұл оқушының құндылықтарымен, оның қоршаған ортаны көру мен түсінуімен, онда орнын табуымен, өзінің әрекеттеріне мақсатты қондырғыларын таңдау қабілетімен, шешім қабылдауымен байланысты қабілет.
8. Коммуникативті сөйлеу к бұл қарым-қатынас техникасын меңгерудің әлеуметтік-психолог тандарын, стандарттарын, мінез-құлығының стереотиптерінің, қарым-қатынастың техникасын меңгерудің бір түрі.
9. Дискурсивті (сөйлеу) қабілеті деп - мәтінді құрылымдауға және түсіндіруге арналған белгілі стратегияны қолдану қабілетін айтамыз.
10. Құзыреттілік ұғымы – белгілі бір пәндер мен үрдістерге және соларға қатысты әрекет ету үшін қажетті тұлғалық қасиеттердің өзара байланысты бірлігі.
11. Коммуникативтік оқыту технологиясы дегеніміз - пікір алысуға негізделген әдістеме.
12. Тілдік құзыреттілігі — алдында зерттелінген материалдың жүйеленуі.
13. Әлеуметтік мәдени құзыреттілігі – ағылшын тілінде сөйлейтін мемлекеттердің қоғамдық мәдени өзгешелігі туралы білімнің көлемінің ұлғаюы, өз отанының және меңгерілетін тілдің мемлекетінің мәдениетіндегі жалпы және өзгеше жақтарын бөле алу қабілеті.
14. Өтемдеуіш құзыреттілік — шет тілдік ақпаратты алу мен жеткізудегі тілдік құралдар жетіспейтін жағдайда жағдайдан шыға алу қабілеті.
15. Оқу-танымдық құзыреттілігі — тілді меңгеру бойынша оқу қызметін жетілдіруге, оны білімнің басқа салаларындағы танымдық мүдделердің көмегімен қанағаттандыруға мүмкіндік беруше жалпы және арнайы қабілеттердің дамытылу қабілеті.

БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ҚР - Қазақстан Республикасы

ҚР МЖМБС - Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты

АКТ - ақпараттық коммуникациялық технологиялар

ОӘК - оқу-әдістемелік кешен

ЭТ - эксперименттік топ

БТ - бақылау тобы

ХМҚ – Халықаралық Монтессори қауымдастығы

РІСПЕ

Қазақстан халқына жолдауында біздің ұзақ мерзімді мақсаттарымыз өзгеріссіз қала беретінін, білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы өзгерістерге үнемі бейім болу және жаңа білімді меңгеру қабілетін дамыту болуға тиістігін, сонымен қатар Қазақстандықтардың мақсаты, болашағы – қазақ, орыс, ағылшын тілін еркін меңгеруінде екендігін атап айтты.

Яғни, бұл мақсатқа жету мақсатында қандай жолдарды қарастыру керек, міне осы мәселеге тоқтала кеткім келді. Қазіргі таңда үш тілді меңгерту жолындағы бастама мектепке дейінгі тәрбиеленушілерден басталып, бастауыш сыныптардан бастап- жазу, сөз жаттау, сұрақтарға жауап беру және де мұғалімнің кәсіби шеберлігінің арқасында бастауыш сыныптарда оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігінің даму үстінде. Олай болса, әуелі құзыреттілік ұғымына тоқталғанды жөн көрдім.

Құзыреттілік - «істі біліп» іс-әрекет атқаруға қабілеттілікті білдіретін жалпы балама термин. Әдетте, белгілі бір әлеуметтік-кәсіби мәртебесі бар адамдарға қатысты пайдаланылады. Оның орындайтын міндеттері мен ағылшын тілінің күрделі проблемаларының нақты деңгейіне сай білім мен іскерлігінің сәйкесті мөлшерін айқындайды.

Сонда құзыреттілік ұғымы қазақ тілінде белгілі бір салада шешім қабылдауға, тұжырымдар жасауға мүмкіндік немесе құқық беретін адамның қабілеттілігі деген мағынада қолданылады.

Қазіргі кезде кез-келген адамның жылдам өзгеріп жатқан өмірде өз орнын дұрыс тауып, бәсекеге қабілетті болуы өзін қоршаған ортада басқа адамдармен, ұжыммен, топпен қарым-қатынас орнатуы, жалпы нәтижеге қол жеткізуде өзіндік пікірін білдіру үшін жоғарыда айтылған коммуникативтік дағдылардың маңызы зор. Сондықтан да мемлекеттік құжаттарда коммуникативтік дағдыларды дамыту басты назарда болып отыр.

Коммуникативтік құзыреттілік бұл коммуникативтік мәдениеттіліктің бөлінбейтін құрамдас бөлігі болып табылады. Бастауыш мектеп оқушыларының коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру оның тілдік білімін тереңдетумен қатар сөйлеу біліктілігін де жетілдіреді.

Егер оқушы сол тілде сөйлеушілермен тікелей немесе аралық қарым-қатынас барысында сол тілдің нормалары мен мәдени дәстүріне сәйкес өзара түсінісе алса, коммуникативтік құзыреттілікті меңгергені.

Коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үшін жүргізілетін жұмыс түрлері оқушылардың

- Қатысым және жазылым қарым-қатынасын қалыптастыруға
- Сөйлеу тілін дұрыс меңгеруге

Жеке тұлғаның құзыреттілік қатысымдылығын жүзеге асыруға ерекше ықпал ететінін көруге болады.

Бастауыш сынып оқушылары коммуникативтік құзыреттілігі қалыптасқан екінші адаммен, сыныптасымен белгілі бір ақпаратты жеткізіп

қана қоймай, өз ойын түсіндіре, олардың пікірін ұға, түсіне білетініне көз жеткізілді.

Күнделікті сабақта жаңа материалдарды оқытқанда және бекіту кезінде, жаттығуларды ұйымдастырғанда, оқығанды және тындағанды тексеру үшін диалогтік әдісті қолданамыз. Әңгімелесе білу, диалогтік тілді үйретуде соңғы нәтижеге жететін біліктілік болып табылады.

Диалогтік әдісті қолдана отырып оқушылардың сұрақтарды, өтінішті, таңдануды, бұйыруды қолданып бір-бірімен әңгімелесе білуге, мәліметтерді нақтылауды сұрарға, келіспеушілік, толықтыру, тілдік материал көлемінде өзара пікір алыса білуге дағдыландырамын.

Әртүрлі типтегі кішігірім диалогтар құрастыруды тапсырамын. Біліктіліктерді жетілдіру мен дамытуды оқушылардың еркіндігін сақтау жолымен жүргіземін.

Тілдік міндет пен жағдаятқа сәйкес бастауыш сынып оқушыларының еркін түрде тілдік қарым-қатынастарын дамытуда ролдік ойынның алатын орны ерекше деп есептеймін.

Ролдік ойын кезінде оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуда сөздік қорларының да орны ерекше. Оқушылардың диалогтік ортасын құруда кесте мазмұнының да алатын орны ерекше. Кестедегі түйін сөздердің көмегімен оқушы сұрақ қою арқылы диалогтік ортаға енеді. Осы жұмыстар нәтижесінде оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігі қалыптасады.

Бұл әдіс оқушылардың диалогты қайталап айтуына мүмкіндік жасайды. Диалогпен жұмыс істеген кездегі қолданылатын лексикалық материалдар оқушылардың сөйлеу тілінің белсенді қорына айналады. Жатталған диалогтар оқушылардың жаңа диалогтар құруының негізі бола алады.

Бастауыш мектептерде ағылшын тілін оқытудың мақсаты-оқушыларға шет елдік білім берудің коммуникативтік құзыреттілігін дамытудың жоғарғы деңгейіне жету жетістіктері, яғни оқушылардың шет елдік және өзге тіл өкілдерімен түсінісіп, еркін қарым-қатынас жасай алуы болып табылады.

Қазақстан Республикасы заңнамасына сәйкес елдегі беделді тілдің бірі – халықаралық қатынастағы ағылшын тілі болып саналады. Ағылшын тілі – ХХІ ғасырдың тілі. Ағылшын тілі халықаралық қатынаста қолданылатын ортақ тіл, бүгінгі таңда алыс-жақын шетелге шығушылар, шетелде оқушылар, білімін жетілдірушілер, қызметкерлер үшін тіл үлкен маңызға ие болып отыр. Қазіргі кезде мектеп оқушылары ағылшын тілінде еркін сөйлеуді мақсат етеді, олар өзінің болашақ оқуы мен қызметіне қажет екенін түсінеді. Ағылшын тілі дүние жүзіне кең тараған тіл. Ол Канада, Ұлыбритания, АҚШ, Австралия, Жаңа Зеландия елдерінің мемлекеттік тілі болып табылады. Канада, Ирландияда мемлекеттеріндегі қос тілдің бірі. Алты құрлыққа кең тараған бұл тілде қазіргі кезде 400 млн-нан астам адам сөйлейді. Қазақстанда да ХХ-ғасырдың 50-жылдарынан бастап жоғары және орта оқу орындарында ағылшын тілі оқытылып, мамандар дайындалуда.

Қазіргі кездегі шет тілдерге оқытудың жағдайы және жинақталған білімдер оқушыларды коммуникативті сөйлеуге үйретудің маңызы зор екендігін көрсетеді. Жаңа ғасырда Қазақстандағы ағылшын тілін үйренудің әлеуметтік мәдени контексті өзгерді. Олардың мектептегі, оқу орындарындағы өзін тудырушы қызметтері, еңбек нарығындағы жалпы кәсіби мәнділігі артты, бұл халықаралық қарым-қатынастағы тілдерді меңгерудегі құлшыныстың күшеюіне алып келді. Ағылшын тілі, осылайша, коммуникативті оқытудың жағдайларында танымның құралы бола отырып, сонымен бірге әлеуметтік мәдени білімнің құралына айналды. Ағылшын тілі сабағында оқушыларды коммуникативті сөйлеуге үйрету олардағы тілдік, ауызша, практикалық, әлеуметтік лингвистикалық және ойлау қабілеттерін дамытуды білдіреді, бұл кезде оқушы ағылшын тілін тілдік ойлау қызметінің құралы ретінде қолдануға дайын.

Өкінішке орай, тілдік қызметті үйретуге мүмкіндік беретін барлық заңдылықтар танылған және қалыптасқан деп айтуға болмайды, бірақ біреуін сенімділікпен айтуға болады: заманауи сабақтың әдістемелік негізі коммуникативтілік болуы қажет.

Ағылшын тілін үйретуде коммуникативті оқыту тәсілін тәжірибеге енгізу қарқынды хабарламалармен алмасуға, ғылым мен техника саласындағы жаңа ойлар мен пікірлерді қарастыруға, мәдениет саласындағы үлкен жетістіктермен алмасуға әкеледі. Әр түрлі іс-әрекет өрісіндегі мамандармен алмасу қарқыны өседі.

Осы жолдардың бірі бойынша, тіл үйренушілер қарым-қатынас жүргізуде белгілі коммуникативті міндеттерді орындау арқылы аталған тәсіл аясында оқытылады. Бұған қоса оқытушының түсіндіруі немесе әдеттегі практикалық жаттығулар барынша ықшамдалады.

Екінші ұсыным бойынша, үйренушілер оқытушы түсіндірмесімен жүргізілетін әдеттегі жаттығулар мен тапсырмаларды орындайды. Оқыту процесінде қажетті тәсілді таңдау көбіне үйренушілердің оқу сатысы және үйрену деңгейі арқылы анықталатыны мәлім. Сөйтіп бастауыш топтар үшін тікелей тәсілді қолдану мүмкіндігі бар, яғни, сабақтарда бала өз ана тілін оқып үйренгенде қолданылатын тәсілдер мен қалыптасқан тіл қолданылады.

Басқа пікірлерге байланысты, мұндай деңгейдегі үйренушілер сабақта оқытушының сілтемелерін мұқият тындап, көрнекіліктер немесе оқытушының қимылы арқылы түсініп, осы нұсқауларды орындаулары керек. Мұндай сабақтар жеткілікті түрде көп уақыт алуы мүмкін, бірақ бірте-бірте оқытушы сілтемелері күрделенеді де оған бірнеше сөйлемдер немесе грамматикалық күрделі құрылымдар қосылады. Мұндай әдісте оқушыдан ауызша сөйлеу оның өзі қаламайынша немесе ол өзі дайын болғанша талап етілмейді.

Коммуникативті білімі жоғарырақ деңгейдегі үйренушілер үшін “Task-Based Learning” тәсілі қолданылады, яғни, күнделікті өмірге керек және қажетті ептілікті қамтитын жұмыс түрінің негізінде оқыту тәсілі алынуы мүмкін. Коммуникативті міндеттер осындай тапсырмаларға дайындық

кезінде, оларды орындауда және оны жан-жақты талдауда шешіледі. Сырттай қарағанда бұл тәсіл жобалы әдістемені еске түсіреді, бірақ мұнда шешілетін міндеттер барынша қарапайым – мысалы, балалар мерекесін ұйымдастыру және т.б.

Жоғарыда келтірілген әдістемелерге шолу ағылшын тілін оқытудың тәсілдері толық және жеткілікті емес екендігін көрсетеді. Қазіргі уақытта ағылшын тілін оқытудың жобалы және әлеуметті - мәдениетті әдістері, құзырлылық әдістері қолданылып жүр. Дегенмен ағылшын тілін оқыту әдістемесінде білім мен қазіргі заманғы тенденцияларды қолдану оқытушы жұмысын қызықтырақ етіп, түрлендіре түседі.

Коммуникативті сөйлеу қабілетінің әдістемесін пайдалана отырып сабақ жүргізгенде жұптық, топтық жұмыстардың, ойынның, әннің, жобалау жұмысының маңызы зор. Жұптық жұмыс барысында рөлдік ойындардың берері көп:

- басынан бастап сөйлеу ретінде жүргізілуі;
- тілдік серіктестің шынайы болуы;
- өздері ықылас білдіріп өз еркімен сөйлеуі.

Топтық жұмыс кезінде:

- оқушылар өзара пікір алысып, сөйлеу қабілеті артады;
- топ мүшелері арасында қарым-қатынас күшейіп, ұжым құруға септігін тигізеді;
- өзгенің де, өзінің де ісін объективті бағалауды үйренеді;
- оқушылардың іскерлік қабілеті артады.

Жоба жұмысын қорғау барысында:

- белгілі тақырып бойынша сұрақ-жауап түрінде пікір алысу;
- қосымша мәліметтерге сүйене отырып сөздік қорды молайту;
- монологты дамыту -мәселелерді анықтау, көтеру және шешу.

Оқушының сөйлеу іскерлігін дамыту үшін: салыстыра отырып әңгімелесу, мәтін бойынша өз ойын ортаға салу, пікір алмасу, проблемалық сұрақтарды талдау, логикалық ой тұжырымын дамыта отырып сөйлеу, түйіндеу, ситуацияға байланысты сөйлеу, ойындар арқылы сөйлеу, сұраққа жауап беру, қорытындылау, өз пікірін айту сияқты сөйлеудің түрлерін қолдануға болады. Оқушының оқу іскерлігін дамыту үшін мәтін кеңінен қолданылады. Мәтін - негізгі қарым -қатынас құралы. Мәтінді оқымас бұрын сұрақтар беріледі. Ол сұрақтар бойынша сол мәтіндегі мәселеге байланысты оқушы не біледі соны білу керек. Бұл жұмысты топ болып және жұптасып талқылауға болады. Оқушыны еркін сөйлеуге үйрету үшін сөздерді қайталату, оларды еркін қолдана білуге үйрету, грамматикалық материалдарды, сөйлем құрылымын орынды қолдануға үйрету де басты назарда болу керек. Тыңдап - айту. Сөйлеу үшін тыңдап түсінудің маңызы зор. Диалогты, әңгімелерді, мәтіндерді тыңдап, одан не түсінгенін анықтау үшін де әр түрлі әдіс - тәсілдерді қолдануға болады. Тыңдауға арналған мәтіндер оқылған тілдік материалға негізделіп құрылады. Оның ішінде 2-5% таныс емес сөздер қосуға болады. Тыңдалған әңгіме бойынша сұраққа жауап

алу, сөз мағынасына назар аудару, сөз тіркестерін жазу, мәтінге ат қою, жоспар құру, ауызша қысқаша мәтіннің мазмұнын беру, әңгімеде естігенді өмірмен байланыстыру. Жазу - сөйлеуге үйренудің басты құралы болып табылады. Жазуды көбінесе грамматикалық жаттығуларды орындағанда, мәтін немесе тақырып туралы не айтқысы келгенін білдіру үшін қолдануға болады.

Шетел тілін үйрену тұлғаның рухани жан дүниесін байытады, ой-өрістерін кеңейтеді, көркемдік талғамын тәрбиелейді, халықаралық достыққа, мәдениетке тәрбиелейді. Оқушының жеке тұлға ретінде дамуына жағдай жасауға бағыт алып отырған бүгінгі білім беру жүйесінде әлемдік стандарттар талабының негізгі компоненттерінің бірі деп танылған көптілдік оқытуға көңіл бөлу бүгінгі заман талабы.

Тақырыптың өзектілігі: Осы диссертациялық жұмыстың тақырыбы оның терең зерттелуі және мектептерде практикалық қолданылуы үшін маңызды болып келеді. Оның өзектілігі қазіргі кезде түсінікті болып келеді. Оқушылардың оқу қызметін, олардың бір-бірімен, оқытушымен, нағыз сол тілде сөйлеушілермен қарым-қатынасын талдай келе, оқушыларда толығымен коммуникативтік және меңгерілген тілдік материалды қарым-қатынас ұстау кезінде қолдану қабілеттері дамымаған деп айта аламыз. Осылайша, зерттеу жұмысы тақырыбының өзектілігі оқушыларды ағылшын тіліне оқыту процесінде коммуникативті сөйлеуге ұйымдастыру кезіндегі материалдардың жеткіліксіздігімен түсіндіріледі.

Зерттеу жұмысының мақсаты – ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың коммуникативті сөйлеуге үйретудің әдістерінің тиімділігін талдау.

Қойылған мақсатқа келесі **міндеттерді** орындағаннан кейін ғана жетуге болады:

- ағылшын тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік сөйлеу қабілеттерін қалыптастырудың теориялық негіздерін қарастыру;
- оқушыларды ағылшын тілі сабағында оқыту процесіндегі коммуникативті сөйлеу қабілеттерін дамытудың мәнін қарастыру;
- ағылшын тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік сөйлеу қабілетін қалыптастырудың педагогикалық жағдайларын зерттеу;
- оқушыларда ағылшын тілі сабағында коммуникативтік сөйлеу қабілеттерін қалыптастырудың практикалық негіздерін анықтау;
- ағылшын тілі сабағында коммуникативтік сөйлеу қабілеттерін дамытудың педагогикалық жағдайларын жүзеге асыру;
- ағылшын тілі сабағында коммуникативтік сөйлеу қабілетінің қалыптасуының динамикасын талдау.

Зерттеу нысаны. Коммуникативті оқыту технологиясын енгізе отырып, оқушылардың сөйлеу дағдысын қалыптастыру.

Зерттеу пәні. Ағылшын тілі сабағында оқушылардың ауызекі сөйлесу әрекеттерін белсендіру мен қарқынды дамытудың сапалы әрі тиімді жолы ретінде коммуникативтік әдісті тиімді пайдалану әдістері.

Зерттеу жұмысының әдіс-тәсілдері: зерттелетін тақырып бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді зерттеу; зерттелетін мәселенің аспектісінде психологиялық-педагогикалық тәжірибені зерттеу; педагогикалық процесті, әңгімелесуді, сауалнаманы, эксперименттік зерттеуді, тестілеуді, сұрауларды бақылау.

Зерттеу жұмысының практикалық құндылығы: тілдің грамматикалық жақтарын қалыптастыруда нақты материал, кешенді тәсілдер күйіндегі ұсынылады, ол кейін жалпы білім беретін мектептерде оқытудың кіші, ортаңғы және жоғарғы сатыларында қолданыла алады.

Зерттеу жұмысының теориялық құндылығы: мұнда көрсетілген бақылаулар мен тұжырымдар ағылшын тіліне оқыту сабақтарында, жалпы білім беретін мектептерде грамматикаға үйретуде, ағылшын тілі мамандарын дайындауда қолданыла алады.

Зерттеу жұмысының жаңалығы: Ағылшын тілінің грамматикасын дәстүрлі әдіспен оқытуда бала тез жалығып, шет тілін оқуға деген құлшынысынан айрылады, сондықтан да осы коммуникативті сөйлеуге оқыту әдістері арқылы сабақтарды өткізу баланың грамматикасын ретке келтіріп қана қоймай, оның өзіндік шығармашылық, есте сақтау қабілеттерін дамытады.

Теңдіктің сезімі, әуесқойлықтың атмосферасы балаларға жасқаншақты, ұялшақтықты жеңуге, тілдік кедергіні, шаршағандықты жеңуге мүмкіндік береді.

Зерттеу жұмысының құрылымы зерттеудің мақсаты мен міндеті арқылы анықталады. Зерттеу жұмысы кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, қолданылған әдебиеттерден тұрады.

1. АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

1.1 Коммуникативтік сөйлеу қабілеті – педагогикалық мәселенің бірі

Қазіргі кезде шет тілін коммуникативтік оқыту мәселесіне ерекше назар аударылуда. Ағылшын тілін оқытудың жаңа технологиясы тілдің коммуникативтік қызметін ескере отырып, оны коммуникативтік танымдық жағынан меңгеруді көздейді. Қатынастық әдіс ХІХ ғ 60-70 жылдарында ағылшын тілі халықаралық қатынастық тіл статусын алған кезде Британияда пайда болды.

Бүгінгі тәуелсіз мемлекетімізде білімге деген көзқарас түбегейлі өзгеріп, оқытудың жаңа түрлері, әдістері, жаңа бағыттағы технологиялар пайда болып, олар білім мазмұнының толығымен, түбегейлі жанаруына себепші болуда.

Оқыту әдістемесіндегі заман талабына сай әдістердің бірі коммуникативтік оқыту технологиясы. Осы мәселе жөнінде, яғни ағылшын тілін оқытудағы коммуникативті біліктілік деңгейді Германияның оқу бағдарламасын жасаған неміс ғалымдары Г.Нойнер, Г.Хунфельд былай түсіндіреді: коммуникация тіл және іс-қимыл (күлу, дауыс ырғағы сияқты) әрекеттері арқылы болады. Ол алдын-ала жоспарланған, дайындалған болуы немесе жоспарланбаған болуы мүмкін. Сабақ үстінде әдетте дайындалған, жоспарлы сөйлеу коммуникациясына көп көңіл бөлінеді [1, б. 57].

Оқушылардың сабақта айтылған хабарлардың мағынасын түсінуі, олардың түпкі мақсатын танып білуі және өзінің жеке мақсатын іске асыруы өте маңызды іс. Осы біліктілік коммуникативтік біліктілік деп аталады.

Коммуникативтік біліктілік мынадай оқу мақсаттарын қамтиды:

1. Когнитивті мағыналық мақсат, яғни оқушы коммуникативтік жағдаяттарды әңгімелесу, сөйлесу, қарым-қатынас туындайтын жағдайларды таба білуі керек. Ол өзінің іс-әрекетінің, сөйлесуінің, қарым-қатынас жасауының барысында - осы жайттарды ескеруге дағдылануы, үйренуі қажет.

2. Әлеуметтік мақсат, оны жүзеге асыру кезінде оқушы өзін-өзі қалай ұстайтынын біле отырып, өз іс-әрекетіне жауап бере алады. Алға қойған мақсатына басқалармен бірге жетуге ұмтылады, сондай-ақ қарым-қатынас жасайтын әріптесімен жеке тұлға ретінде тең жағдайда болуға тырысады.

3. Лингвистикалық біліктілік мақсат. Бұл мақсатқа сәйкес оқушы ойларын, іс-әрекетін сөйлеп жеткізе алуға ынталы болады.

Бұл үш компонент бөлек-бөлек емес, керісінше өзара тығыз байланыста болады деп пайымдайды Г.Нойнер [2, б. 39].

Осы аталған коммуникативтік біліктілікке қалай қол жеткізу жолын жолын іздестіруші әдіскерлердің бірі И.Пассовтың пікірінше, ағылшын тілін оқытуда мына жайттарды ескергенде коммуникативтілікке ие болатынын байқаймыз:

1. коммуникативтік сипаттағы оқыту тәсілдерін пайдалану;
2. арнайы жаттығулар жасау;
3. бүкіл оқу процесін мақсатты түрде ұйымдастыру [3, б. 94];

Коммуникативтік әдістің жаңалығы неде, ол оқыту ісін қалай ұйымдастырады, оның ерекшеліктері мынада:

Коммуникативтілік оқу процесіндегі білік, дағдыны жетілдіруге бағытталады. Ағылшын тілінде үнемі сөйлеу оқушылардың тілді білмеймін деген ойдан арылтып оқуға деген қызығушылығын арттырады. Ол үшін барлық жаттығулар сөйлеуге жетелейтін мақсатта болуы керек. Коммуникативтік бағытта оқыту оқушының жеке бас ерекшелігін ескеруді көздейді, яғни баланың бойындағы барлық жеке қасиеттері ескерілуі керек. Бұл оның белсенділігін арттырып, оқуға ұмтылу үшін ең басты құралы болып саналады.

Коммуникативтілік функционалдықпен де байланысты, себебі кез-келген сөз коммуникация процесінде белгілі бір қызмет атқарады. Оқушы тілді үйрене бастағаннан бастап сөздерді іс жүзінде сөйлеу барысында қолданып жаттықпаса, кейін оларды есіне түсіре алмай, дұрыс пайдалана алмайды.

Коммуникативтілік, коммуникативті бағытта оқыту әдісі оқытудың жағдайлық болуын талап етеді. Өйткені, жағдайлылық сөйлеу дағдысының табиғи қасиеті болып есептеледі. Жағдайлылық сөйлеуге ынталандырудың бір түрі ретінде, сөйлеу біліктілігін жетілдіретін әдіс ретінде, әрі белгілі бір мақсатқа, нәтижеге жету жолы екендігі бұрыннан әдіскер ғалымдардың көптеген еңбектерінде қаралып келеді.

Коммуникативтік оқыту технологиясы дегеніміз пікір алысуға негізделген әдістеме. Ал, адамдар тілді сөйлем түрінде қолданғанда ғана бірін-бірі түсініп, пікірлесе алады. Оқушыларды белгілі бір дәрежеде ағылшын тілінде сөйлеуге, өз ойын басқаға жеткізе алатын, біреудің сөйлеген сөзін, жазғанын түсіне алатын дәрежеге жеткізу үшін, ағылшын тілі алғашқы сабақтан бастап сөйлем түрінде үйретілуі тиіс. Себебі, жеке атау тұлғалы сөздер де, грамматикалық формалар да өзара бір-бірімен байланысып, сөйлем құрамына енгенде ғана тұтас аяқталған ойды білдіре алады.

Коммуникативтік әдіс мұғалім мен оқушының арасындағы психологиялық кедергіні бұзады. Коммуникативтік біліктілікке қалай қол жеткізу жолын іздестіруші әдіскерлердің бірі Е.И.Пассов оқытудың коммуникативтік әдісінің негізгі белгілері деп мыналарды атап көрсетті:

1. Әдістің дифференциалдығы әр әдіс нақты бір мақсатқа жету құралы екендігінде көрінеді. Бұндай мақсат сөйлеу әрекетінің әрбір түрі, нақтылап айтқанда осы әрекет түрін жасай білу.

2. Әдістің оқыту жағдайына тәуелсіздігі. Әдіс оқытудың тактикасы емес стратегиясын анықтайды және сол себептен осы таңдау тілге, оқыту сатысына байланысты.

3. Коммуникативтік әдістің мүмкіншілігі сөйлеу әрекетінің берілген

түрін жан-жақты қамтиды.

4. Әдісте негізгі өзектің болуы немесе М.В.Ляковскийдің сөздерімен айтқанда, басты әдістемелік мәселенің шешуінің басымды ойы о бастағы әдістемелік мәселені шешу қызметінің бір-біріне байланысты болуын шарт етеді. Бұл негізгі ой әдіске кіретін кіретін принциптерді қарастырады, оларды интегралдайды. Осының негізінде Е.И.Пассов бұл өзара жағдай жасаған жеке әдістемелік принциптер жүйесі, бір стратегиялық оймен біріккен, сөйлеу әрекетінің қандай түрін болса да үйретуге бағытталған әдіс деп анықтайды [4, б. 49].

Коммуникативтіліктің қандай жағдайда нәтижелі болатынына мұғалімнің тигізер ықпалы зор және оқыту барысындағы білім сапасына да мұғалімнің үнемі көңіл бөліп отыруы аса маңызды.

Сондықтан, ағылшын тілдерін оқытуда коммуникативтік оқыту әдістемесін қолдану – оқушылардың сөздерді грамматикалық тұрғыдан бір-бірімен дұрыс байланыстырып, еркін сөйлей білуіне мүмкіндік береді, бұл әдістемені жиі қолдану өз нәтижесін береді.

Яғни, тілді оқытудағы ең басты мақсат - оқушыны сөйлеуге, яғни айтар ойын жеткізе білуге үйрету. Сөйлеу тілдік қарым-қатынас барысында адамның өз ойын жарыққа шығару процесі, өз сөзін екінші біреуге түсінікті етіп жеткізуі. Сөйлеуге үйрету дегенде мынадай ұғымға мән беріледі: бұл адам мен адамның тілдік қарым-қатынаста бір-бірімен тілдесуі, сөйлесуі яғни бір адамның өз ойын екінші адамға ауызша жеткізуі, сөйлеуі, айтуы, сонымен бірге айтылған ойдың адамға түсінікті болып, оны қабылдау арқылы екінші адамның оған өзіндік жауап қайтаруы. Бұл сөйлеуге үйретудің бір адамға ғана қиын проблема еместігін көрсетеді. Ол тілдік коммуникация арқылы жүзеге асады. Сөйлеу әрекеті - тілді үйрену жолындағы маңызды баспалдақ, қажетті шарт қана емес, ол-адамзаттың қоғамдағы орнын, қызметін көрсететін күрделі әрекет. Өйткені, сөйлеу әрекеті адамдық қасиетті білдіретін басты өлшемдердің бірі. Ауызша сөйлеуге үйрету - тілді жалаң үйрену емес, адамның жалпы ойлау қабілетін кеңейту, жетілдіру деген сөз. Жалпы сөйлеу әрекетін меңгеру үшін мына жағдайларды ескеру қажет: Үйрететін тілде сөйлеуге деген қажеттілік; қоршаған орта, жағдайдың әсері; жеке бастың қабілеті; сөйлеудің негізгі мақсатын айқындау [5, б. 67].

Ағылшын тілін оқытуда коммуникативтік мақсатқа жетуде ауызша сөйлеудің маңызы зор. Сөйлеуге үйрету үшін оқыту әдісі ситуациялық әдіс болуы керек, себебі: ситуациялық сөйлеу әрекетінің табиғи қасиеті болып табылады.

Коммуникативті сөйлеуге арналған жағдайларды мынадай жолдармен беруге болады:

а) «көз алдына елестетіп көр», «қиялдап көр» деген сияқты т.б. тапсырмалар арқылы жағдайлар құру;

ә) белгілі бір жағдайды жасайтын сурет немесе жағдайды дамытатын, күшейтетін суреттер тізбегіне қарап, соның көмегімен сөйлеу;

б) күнделікті өмірдегі болып жатқан жағдайға ұқсас нәрселерді сипаттау.

Оқытудың ситуациялығы оқушылар мен мұғалім арасындағы қарым-қатынасқа негізделген жағдайда ғана сабақ үстінде қатынас жағдайы пайда болады. Е.Пассов ұзақ жылдар бойы жүргізген ғылыми-зерттеу жұмысының нәтижесінде коммуникативтік оқытуда «ситуация» мен «ситуациялықты» анықтап алу қажет екеніне көз жеткізген. «Ситуация» - дегеніміз, қарым-қатынас жасаушылардың, сөйлесушілердің санасында қалыптасқан, қарым-қатынастың жүйесі; ал «жағдайлылық - қарым-қатынастармен байланыс» деп қорытынды жасайды. Ол іс-әрекеттерде, қарым-қатынастарда мынадай жетекші факторлар болады деп көрсетеді: а) статустық; ә) рольдік; б) іс-әрекеттік; в) ізгілік [6, б. 85].

Қарым-қатынас процесі оқытудың мақсатына, жағдайына, мүмкіндігіне қарай үнемі өзгерісте болады. Сондықтан, сөйлеуші сол өзгерістерге байланысты қарым-қатынастағы өзгерістерді де ескеріп отыруы керек. Оқушыларды қарым-қатынастың әр түріне дайындау үшін материалдарды да жиі түрлендіріп отыру керек. Осы ұстанымға байланысты тілдік дағдылар да өзгертілуі керек. Бұл оқушылардың айтқысы келген ойын басқаша жеткізуге, сөйлеу біліктілігін жетілдіруге, тез сөйлеуге көмектеседі.

Сонда ғана, оқушылар жаңа материалды іс жүзінде қолдануға тезірек машықтанады. Материал жаңа болуы керек, сонымен бірге қайталау кезінде сол қалпында емес, басқа контекстерде өзгертіліп берілуі керек, сол кезде ғана оқушылардың білік дағдылары сатылай дамиды.

Ағылшын тілін оқытуда коммуникативті мақсатқа жетуде ауызекі сөйлеудің рөлі өте зор. Себебі, ауызша сөйлеу арқылы адамдар бір-бірін түсінеді, өз ойларын айтады, дәлелдейді, естіген, айтылған хабарға өзінің көңіл-күйін білдіреді. Сөйлеудің екі түрі бар. Олар: монологтық, диалогтық. Диалог - екі немесе бірнеше адамның сұрақ-жауап ретінде сөйлесуі, тілдің қатысуы. Диалогтық сөйлеу алдын ала жоспарланбайды, сөйлесу кезінде пайда болады. Оқушылардың жалпы, арнаулы сұрақтарды қоя алуы, әр түрлі сұрақтарға жауап бере алуы, өтініш, бір нәрсемен келісетінін немесе келіспейтінін тексеру керек. Оқушылардың сөйлеу жылдамдығын арттыру керек және әр оқушы сөйлегенде кем дегенде екі реплика айтуы керек. Диалогтық сөйлеуді дамытуда дискуссия-сабақ, экскурсия-сабақ, ойын-сабақ, талқылау сабақтарының рөлі зор. Монологты сөйлеуді дамыту сабақтары -шет тіліне оқытудағы негізгі сабақтардың бірі. Монологтық сөйлеу алдын ала әзірленуді талап етеді [7, б. 58].

Ағылшын тілін оқытуда тілдік тіректер арқылы оқушылардың білім, білік дағдыларын дамыту басты мақсат болып табылады. Егер оқушыларды ағылшын тілінде тілдік тіректер арқылы монолог түрінде сөйлеуге үйретсе, онда олардың сөйлеу қабілеттері, танымдық қызығушылықтары, мәтін мен жұмыс жасау кезінде шығармашылық дағдылары қалыптасып қана қоймай, олар ағылшын тілінде еркін сөйлеуге машықтанады. Оқушыларды монолог түрінде сөйлеуге үйретуде тілдік тіректердің маңызы зор. Ағылшын тілдерін

оқыту әдістемелерінде «тірек» ұғымы әртүрлі түсіндіріледі. Көптеген ғылыми жұмыстарда ол, стимул, әрекет жасауға түрткі ретінде қарастырылады. Мағлұмат себепші бола алады, ал мұғалімнің міндеті оқушылардың тыңдаған, оқыған, көрген мәліметтерін дұрыс басқара отырып, оларды монолог түрінде сөйлетуге үйрету. Көп жағдайда тілдік тіректер сөз әрекетін ұйымдастырушы болып, олардың белгілі бір бағытта дамуына, оқушылардың сөйлегенде қате жасамауына дәнекер бола алады. Сөйлеудің монолог түрін қолдану үшін, сөйлеушіге белгілі бір мазмұн керек, ол сол мазмұнның негізінде сөйлемдер құра білуі тиіс, монолог сөздің ұйымдасқан түрі, сондықтан мұнда жекелеген сөйлемдер мен айтылымдар ғана емес, бүкіл хабар жоспарланып, бағдарлануы керек. Тілдік тіректер оқушылардың монолог түрінде сөйлеуіне көп әсер етеді.

Қазіргі кезде ағылшын тілін оқытуда оқушылардың сөйлеу біліктілігін дамытуда тіректерді коллаж ретінде пайдалану тиімді болып отыр, себебі ол объектіге және оның компоненттеріне жан-жақты қарауға, бірден зейін аударуға мүмкіндік береді.

Тілдік тіректерді негізге алып, монолог түрінде оқытуда оқушылардың танымдық қызығушылығының деңгейін анықтауға, оқушылардың тыңдаған, оқыған, көрген мәліметтерін дұрыс қабылдауын қадағалай отырып, оларды монолог түрінде сөйлеуге үйретуге, танымдық қызығушылықтары мен шығармашылықтарын дамытуда әдістің тиімділігін дәлелдеуге болады.

Ауызекі сөйлеуді қалыптастыру үшін оқушы әр сабақта жаңа білім алып қоюмен ғана шектелмей, өз бетінше ізденіп, талдап, пікір таластыру деңгейіне жетіп, даму біліктілігін жетілдіріп отыруы қажет. Сонда ғана, оқушы еркін ағылшын тілінде сөйлеуге қол жеткізеді.

Коммуникативті оқыту технологиясы оқыту процесінде маңызды рөлге ие. Әртүрлі әдіс-тәсілдерді оқушыларға тың мәлімет, қызықты тапсырмалар беріп отыру мұғалімнің ұйымдастыру қабілетіне тиесілі. Қазіргі заман талабы ағылшын тілін білу болса, оқушыларға қалайда жақсы меңгертем деген ұстаз оқытудың түрлі тәсілдерін қолданады. Қандайда бір әдіс болмасын, оның өзіне тән артықшылықтары мен кемшіліктері болады. Коммуникативті оқыту технологиясы негізінде ақпараттық инновация технологияларын қолданудың артықшылықтары толып жатыр.

1.2 Оқушыларды ағылшын тілі сабағында оқыту процесіндегі коммуникативті сөйлеу қабілеттерін дамытудың мәні

Ағылшын тілін оқыту теориясының және жинақталған коммуникативті іскерлікке оқытудың қазіргі жағдайы тағы да тоқталуды қажет етеді. Ағылшын тілін оқытудың мәдени әлеуметтік мазмұны өзгерді, олардың мектепте білім алу және білімін жетілдіру қызметі өсті. Бұл халықаралық қатынас құралы ретінде ағылшын тілін үйретудің қажеттілігін туғызды. Ағылшын тілін қолданудың қажеттілігі өсті. Ағылшын тілін меңгеру деңгейіне қойылатын талаптар, ағылшын тілін оқыту мазмұны мен ұйымдастыру материалы өзгеруде. Мектеп курсының мазмұны

коммуникативті мақсаттар мен барлық оқыту сатыларындағы тапсырмалар мен анықталады; бастауыш мектепте, екінші және үшінші сатыларында оқыту оқушылардың мәдени коммуникативтілігін, мәдени білімділігін дамытуға бағытталады.

Ағылшын тілінде сөйлеуге коммуникативті әдістермен бағыттай отырып оқыту дегеніміз - оқушыларда тілдің коммуникативті құзыреттілігін дайындау деп атаймыз, бұл оқушылардың ағылшын тілін іс-жүзінде пайдалануға дайын болуын білдіреді.

Кейбір отандық зерттеушілер ағылшын тілінде сөйлеуді тілдік коммуникация және техникалық деп бөледі. Техникалық дегеніміз - ол ақпаратты қабылдау және таратуды қамтамасыз ететін құралдар жиынтығы. Коммуникациялық компоненттеріне мыналар жатады: 1) хабарлаушы; 2) хабарды жеткізуші; 3) байланыс каналы; 4) қабылдағыш; 5) хабарды алушы [8, б. 44].

Тілдік коммуникация құрамына хабарлаушы, хабарды қабылдаушы, олардың тілдік жұмысы және тілдің өнімі ретінде хабардың өзі кіреді.

Пәнді практикалық іс-әрекетке қарағанда, коммуникативті іс-әрекет субъектілер арасындағы қарым-қатынасты қалыптастыруға бағыттайды. А.Б.Добрович коммуникативті процестің жүзеге асырылуын төрт фазаға бөледі:

- 1) іс-әрекетке тарту;
- 2) жағдайды анықтау;
- 3) іс-әрекеттің өзі;
- 4) іс-қимылдың жинақталуы [9, б. 78].

Адамның қарым-қатынасқа бейімділігі психологиялық-педагогикалық зерттеулерде жалпы коммуникативтілік деп анықталады. Коммуникативті болу үшін адамда белгілі бір коммуникативті біліктіліктер болу керек. Г.М.Андрееваның құрған қарым-қатынас концепциясына сүйене отырып, біз коммуникативті біліктіліктер комплексін атай аламыз. Бұл коммуникативті біліктіліктер кешенін игеру адамның дамуы мен қалыптасуына, қарым-қатынас жасауына көмектеседі. Біліктіліктің мынадай 3 түрін ажыратуға болады:

1. екі адам арасындағы қарым-қатынас;
2. екі адам арасындағы іс-әрекет;
3. екі адамның бір-бірін қабылдауы [10, б. 46].

Біліктіліктің бірінші түріне қарым-қатынастың вербальды емес құралын, эмоциональды хабарларды және т.б.кіргізуге болады,

Біліктіліктің екінші түрі кері байланысты қалыптастырады. Үшінші түрі сөйлесушінің ұстанымын қабылдау, оны тыңдау және қарым-қатынасқа алдын-ала дайындықсыз түсу және оны ұйымдастыруды білдіреді. Осы біліктіліктерді игерген адам қарым-қатынасқа түсе алады.

Ағылшын тілін жақсы игерген жағдайда оқушылар тілдік формаларды ғана игеріп қоймай, оларды қарым-қатынасқа түскенде қолдана алуы қажет. Оқу процесінде коммуникативті әдісті қолданудың артықшылығы

коммуникативті біліктілікті қалыптастыру оқушылар мотивациясын көтереді, пәнаралық байланысты қалыптастырады. Бұл танып-білу, ойлау және т.б. дамытуға көмектеседі.

Қазақстандық білімнің модернизациясының тұжырымдамасы тұлғаның өмірлік ұстанымдарының қалыптасуының жаңа әлеуметтік талаптарын анықтайды. Оқушылардың құзыреттілік түсінігінен алғандағы білімнің нәтижелерінің қайта бағдарлануы жүреді. Оқудың коммуникативті бағытталғандығы оқудың ізгілендіру стратегиясының негізі болып табылады, өйткені коммуникативтілік оқушылардың ойлау белсенділігіне ықпал етеді, негізгі орынға түрі емес, оның мазмұны ие болады.

Сөйлеу қабілеті адамның жеке қасиеттерінің толық бір спектрін болжайды, оның құрамына когнитивті және жедел-технологиялық, сонымен бірге мотивациялық, этикалық, әлеуметтік, мінез-құлықтық құрам бөліктері кіреді. Коммуникативті сөйлеу қабілеті үнемі нақты адамның қасиеттеріне ие тұлғаның қабілеттерді минималды қолдануын білдіреді.

Коммуникативті сөйлеу қабілеті - бұл білімнің, қабілеттердің дағдылардың жиынтығы, ол шет тіліне оқыту процесінде қалыптасады. Демек, тіл мәдениеттің айнасы болып табылады, онда адамның тек ішкі қоршаған ортасы ғана көрінбей, оның ділі, ұлттық сипаты, өмір сүрі деңгейі, дәстүрлері мен өмірінің көріністері көрінеді.

Коммуникативті сөйлеу қабілеті басты қасиеттердің тобына жатады, яғни адамның өмірінде маңызды рөл атқарады, сондықтан оның қалыптасуына жақсы көңіл аудару қажет.

Коммуникативті сөйлеу қабілеті оқу табыстылығына әсер етеді. Егер оқушы тақтаға шығып жауап беруге ұялса немесе ол кезде өзін ыңғайсыз сезінсе, оның шынайы жауабы бар білімдерден нашар болады, ал оның бағалануы сәйкесінше төмен болады. Алынған жағымсыз нәтиже кейінгі оқу қызметіне әсер етеді.

Шет тіліне оқытудың негізгі мақсаты - коммуникативті сөйлеу қабілетінің қалыптасуында, яғни сол тілде сөйлеушілермен шет тілдік тұлға аралық және мәдениет аралық қарым-қатынасты жүргізу қабілетінде көрінеді. Коммуникативті сөйлеу қабілетінен баланың мектепке бейімделу процесі тәуелді болады, соның ішінде сыныптық ұжымдағы оның эмоционалдық амандығы тәуелді болады. Бәрімізге мәлім болғандай, мектептегі бейімделу процесі оқу мен әлеуметтік-психологиялық болып бөлінеді. Бала тек жаңа қызметінің түріне үйреніп қана қоймай, қоршаған ортадағы адамдарға да үйренуі қажет. Егер ол сыныптастарымен тез тіл табысатын болса, онда ол үлкен психологиялық ыңғайлылық пен жағдайларға қанағаттандырушылықты сезінеді. Және керісінше, қатарластарымен байланысқа түсе алмау қабілеті достарының шеңберін тарылтады, жағымсыздықтың, сыныптағы жалғыздықтың сезімін тудырады, мінез-құлықтың ассоциациялық формаларына алып келуі мүмкін.

Оқушылардың коммуникативті сөйлеу қабілеті тек оқытудың тиімділігі мен оқушының сөйлеу қабілетінің шарты ретінде ғана қарастырылып

қоймай, сонымен бірге оның болашақтағы өмірінің тиімділігі мен табыстылығының ресурсы ретінде қарастырылады. Қазіргі заманғы оқушылар шет тілін оқумен бір уақытта өзінің коммуникативті сөйлеу қабілетін де дамыта алады. Ауызекі сөйлеу тілі үшін коммуникацияның серіктестерінің арасындағы қарым-қатынастардың емін-еркіндігі, тілдік актінің дайын еместігі және ресми сипатқа ие хабарламаға қондырманың болмауы тән [11, б. 86].

Коммуникативті сөйлеу қабілетін дамыту үшін қажет:

- әр түрлі жастық сатылардағы оның мәнін және құрылымын, сонымен бірге мазмұнын анықтау;

- жүйелік амалды қолдану, әр түрлі субъектілердің, бағыттардың және технологиялардың толық нәтижеге қол жеткізу мақсатындағы өзара әрекеттесуін қамтамасыз ету;

- әдісті таңдау, оқушылардың коммуникативті сөйлеу қабілетін дамытуға арналған бағдарламаларды, бағыттарды, технологияларды және техниканы жасау.

Коммуникативті сөйлеу қабілеті табысты қарым-қатынас жасауға ықпал етуші психикалық және мінез-құлықтық адамның сипаттамаларының толық бір жүйесі ретінде мақсатына жетеді және қатысушы тараптар үшін эмоционалдық жағымды болып келеді. Оның құрылымында келесідей компоненттерді бөліп көрсетуге болады: когнитивті, құндылық-мағыналық, тұлғалық, эмоционалдық және мінез-құлықтық [12, б. 70].

Олар толық бір жүйенің бөлігі болып табылады, алайда өзара әсерлесуді, өзара өткізушілікті білдіреді және әрқайсысының басқаларында болуы келесіні білдіреді:

- жеке компоненттің мазмұны басқалары арқылы ашылады, олармен әсерлеседі және оларда көрінеді;

- барлық компоненттер жұмысқа ендірілуі қажет;

- баланы барлығында дамуын қамтамасыз ететін және көбісімен белгіленген бағыттар тиімдісі болып табылады.

Когнитивті компонент қарым-қатынастың құндылықтық-мағыналық жағы, қарым-қатынасқа ықпал етуші және кедергі келтіруші жеке қасиеттері туралы білімді, үнемі онымен бірге жүретін эмоциялар мен сезімдерді, қарым-қатынастың мінез-құлықтық жақтарын қалыптастырады. Тұлға жақын адамдардың мінез-құлығын бақылай отырып, қарым-қатынасқа үйренеді, мысалы олардың үлгілеріне еліктей отырып, ненің жеткіліксіз түрде саналы екендігіне көз жеткізеді. Бала, тіпті ересек адамның өзі осы үрдістің формасы туралы ойланбайды және оны барлық өмірінің бойында тани алады. Бұл өзіндік қарым-қатынас стилінің ерекшеліктерін жақсы түсінуге, оны жетілдіруге, оның коммуникативті мүмкіндіктерін әртараптандыруға мүмкіндік береді.

Құндылықтық-мағыналық компонент – қарым-қатынаста іске қосылатын құндылықтар. Жеке құндылықтар өзіне және басқаларға деген негізгі қарым-қатынастарда көріне отырып, қарым-қатынасты жүйелейді,

оған белгілі бір мағына береді. Жүйелеудің осы деңгейі адам үшін біршама маңызды.

Мысалы, қандай да бір адамға қандай да бір өзі үшін маңызды тілекпен қаралу үшін бұл сұраушы үшін қаншалықты мәнді екені маңызды. Егер, оның пікірі бойынша, сұрау – бұл өзінің тәуелділігін немесе әлсіздігін көрсету болса, ол оны жасырмайды. Мысалы, егер адамның ойынша, ешкім ешкімге қарыздар емес болғандықтан, «жоқ» деген жауапты алуға қорқады, ол да сұрай алмайды. Мұндай жағдайлар бастауыш мектепте байқалады: оқушы жылайды және көршісінен қарындаш сұрай алмайды. Бұл жағдайда тұлғалық мағына іске қосылады және ол сұрауға мүмкіндік бермейді.

Тұлғалық компонент қарым-қатынасқа түсуші тұлғаның ерекшеліктерін тудырады, олар табиғи жолмен коммуникацияның мазмұнына, үрдісіне және болмысына әсер етеді. Ұялшақтық, ұятсыздық, эгоисттік, асқақтық, агрессивтілік, конфликтілік, авторитеттілік қарым-қатынасқа негативті әсер етеді. Коммуникативті сөйлеу қабілеті өзіне деген сенімділікке, оптимизмге, адамдарға деген жақсылықта, әділеттілікте, альтруизмде, сенімділікте, стрестік тұрақтылықта, эмоционалдық тұрақтылыққа, агрессивтілік еместікке, конфликтсіздікке негізделуі қажет [13, б. 96].

Коммуникативті сөйлеу қабілетінің эмоционалдық компоненті ең алдымен сөйлеушімен позитивті эмоционалдық байланысты жасаумен және қолдаумен, өзін-өзі жүйелеумен, серіктесінің күйінің өзгеруіне әсер етуімен ғана байланысты емес, сонымен бірге оны таң қалдырумен де байланысты. Дәл осы эмоционалдық фон психологиялық жағымдылықтың немесе жағымсыздықтың, жақсы немесе нашар қарым-қатынастың сезімін тудырады.

Мінез-құлықтық компонент өзіне мінез-құлықтың деңгейінде интеграцияланатын және коммуникативті сөйлеу қабілетінің барлық әрекеттерінің білімі болып табылатын коммуникативті қабілеттерді, дағдыларды, әрекеттің әдістері мен тәжірибесін тудырады. Коммуникативті сөйлеу қабілеті элементтер ретінде коммуникативті мінез-құлықты жасайды. Олардың ерекшеліктері, қалыптасуының деңгейі зерттеліп, өлшенуі мүмкін, сонымен бірге баланың дамуына нақты міндет бола алады.

Коммуникативті сөйлеу қабілетін өзара әрекеттегі және өзара байланыстағы екі топқа бөлуге болады:

- қарым-қатынастың негізгі болмысын көрсетушілері: сәлемдесу; қоштасу; қаралу; қолдау, жәрдем, қызмет көрсету туралы сұраныс; қолдау, көмек, қызмет көрсету; ризашылық; бас тарту; қоштасу;

- қарым-қатынасты үрдіс ретінде қалыптастырушы іс-жүргізушілік: серіктестердің сезімдері мен күйлерінің көзқарасымен алғандағы жағдайды талдай алу қабілеті; басқалардың алдында сөйлеу; басқаларды тыңдау; әрекеттесе білу; басқару; бағыну.

Келтірілген жіктеу оқушылардың коммуникативті сөйлеу қабілеттерінің даму жүйесінің негізі бола алады [14, б. 107].

Біздің дәреже үшін білім сипатындағы ерекше өзгерістерге оның бағытталғандығы, мақсаты, мазмұны жатады, ол оны барынша адамның еркін дамуына, шығармашылық құлшынысына, тәуелсіз болуына, бәсекеге дайындығына, болашақ мамандардың мобильділігіне бағыттайды. Қазіргі замандағы оқушыға белгілі бір білім жүйесін, дағдыларды, қабілеттерді алу жеткіліксіз. Уақыт одан өзін-өзі дамытуды, өзінің барлық мүмкіндіктерін максималды қолдануды, шығармашылық тұрғыдан ойлауды талап етеді. Осыған орай жанартылып жатқан мектептерге жаңа білім жүйесі қажет (қызметтік ойындық, рөлдік, тәжірибелік-бағытталған, мәселелік, рефлексивті).

Бағалық-мағыналық қабілет – бұл оқушының құндылықтарымен, оның қоршаған ортаны көру мен түсінуімен, онда орнын табуымен, өзінің әрекеттеріне мақсатты қондырғыларын таңдау қабілетімен, шешім қабылдауымен байланысты.

Құндылықтық-мағыналық қабілеттің қалыптасуы – тұлғаның қалыптасуының, оның қасиеттерінің дамуының маңызды шарты. Шет тілдерінің сабағы – ол үшін құнарлы тәлімнің негізгі, өйткені тілді құрал ретінде қолдана отырып, біз өзімізді қоршаған ортаны оның барлық көріністерінде зерттейміз. Оқушылар адамгершілік әңгімелерге, әрекеттерді таңдаудағы жағдайларға қатыса отырып, осы қабілетке ие болады.

Айта кететін жайт, соңғы жылдары шет тілдеріне деген талаптар артты. Қазіргі заманғы мектептің түлегі коммуникацияға дайын болуы қажет, бұл оны өз саласындағы тек білікті маман ретінде ғана көрсетіп қоймай, сонымен бірге көптеген жаңа әлеуметтік қабілеттерді меңгеруге көмектеседі: әр түрлі деңгейдегі адамдармен қарым-қатынасқа түсуге үйренуі, топта жұмыс істеуге дайын болуы, қоршаған ортадағыларға құлшыныс беруі. Шет тіліне оқытудың нәтижесінде тілдік білімнің келешектегі тенденцияларының дамуын ескерумен, заманауи білім технологияларын жүйеде қолдану оқушыларға мемлекеттік білім стандартының талаптарына сәйкес келетін деңгейге қол жеткізуге мүмкіндік береді [15, б. 76].

Білімнің заманауи парадигмасы білімнің барлық жүйесінің міндеттерін философиялықпен қатар, жалпы ортамен кәсібилікті де болжайды. Е.Н. Соловьев атап өткендей, мұнсыз кез-келген реформалар мен жергілікті және фрагментарлы инновациялар жүйесіз. Білім жүйесінің дамуының рөлі мен сипатын анықтаудағы жаңа тенденциялар жаңа ғаламдық сипатқа ие және тек еуропалық емес, сонымен бірге әлемдік қауымдастықтың деңгейіне сәйкес келеді [16, б. 99]. Осыған орай Е.Н. Соловьева берілген парадигманың барынша жалпы постулаттарын қалыптастырады:

«Бүкіл өмір бойынша жақсы білім» концепциясынан бастап білімнің бүкіл өмір бойынша қажеттілігін түсінуге дейін.

Тыңдаудан ықыласқа дейінгі сатыға көтерілу.

Білімнің құзыреттіліктерге өту дәрежесі.

Е.Н. Соловьева мынаны ерекше атап өтеді: " орталықтанған білім" үлгісі қоғам мен тұлғаның дамуының шынайы қажеттіліктерін қанағаттандыруын

қойды. Шет тілдеріне оқыту саласында 60-шы жылдардан бастап ағылшын тілінде сөйлеу қабілетінің рецепция мен өнімнің деңгейіндегі коммуникативті қабілеттеріне ерекше назар аударылды. Сонда да, мектеп айналымының көптеген пәндері әлі күнге дейін оларды қызметте қолданудың практикалық қабілеттерінің қалыптасуына емес, негізгі білімдердің берілуіне бағытталған. «Шет тілі» пәні үнемі берілген кемшіліктен бос емес.

Білімнің дамуының заманауи сатысының өзіндік ерекшелігі негізгі қабілеттерге қол жеткізу үшін әр түрлі құрамдардың интеграциясын талап етеді, оны тек барлық пәнді оқытушылар мен оқушылардың өзінің ортақ күштерімен ғана қол жеткізуге болады.

Сөйлеу қабілеттерінің компоненттері ретіндегі білімділіктің компоненті Бернде өткен симпозиумның қатысушыларымен ұсынылды және бекітілген болады, ол 1996 жылдың 30 наурызында барлық еуропалық мемлекеттердің өкілдерінің қатысуымен «Еуропаға арналған орта білім» жобасының шеңберінде өтті.

Олар тұлғаның жалпы мәдениеті мен білімділігінің қалыптасуындағы білімнің мақсаты мен білім мекемелерінің тиімділігін бағалаудағы параметрлері бола отырып, мәдени адамда дамуы болжанған. Бұл процеске көптеген факторлар әсер етеді, бірақ дәл осы білім мекемелері баладағы оның құрам бөліктерін бірінші кезекте дамытуға бағытталған [17, б. 29].

Әлеуметтік-экономикалық жағдайды, заманауи жағдайлардағы білімнің дамуындағы істердің күйін ескере отырып, Еуропаның Кеңесі бүгінгі кезде мамандарға қажетті негізгі қасиеттерді бөліп көрсетті:

- полимәдени қоғамдағы өмірмен байланысты саяси және әлеуметтік жағдайлар;
- жаңа ақпараттық технологияларды меңгеру (ақпараттық құзыреттілік);
- қабілеттіліктерді дамытушы және өмір бойы оқуға деген құлшынысты арттырушы қабілеттер;

Қандай да бір деңгейде берілген бөлініс коммуникативті сөйлеудің атаулары сынды шартты болып табылады, өйткені олардың бәрі өзара тығыз байланысты. Бірақ қалғандарымен ортақ жерлері бола тұра, бөлінген коммуникативті сөйлеу қабілеттер өзінше бір ерекше, оның қалыптасуының негізінде оның болмысының жеткілікті дифференциалдық түсінігі жатыр.

Еуропа Кеңесімен ұсынылған негізгі қабілеттердің бірі коммуникативті сөйлеу қабілеті болып табылады, ол көптеген зерттеушілердің ойынша, алдыңғы қатарлы және түйінді болып табыла алады, өйткені дәл сол басқа қабілеттердің негізінде жатыр, соның ішінде: ақпараттық, әлеуметтік-мәдени, әлеуметтік-саяси, сонымен бірге білім мен өзін-өзі дамытуға дайындық.

Шет тілдерге үйретуде коммуникативті сөйлеу қабілетінің қалыптасуы негізгі болып табылады, өйткені ол «Шет тілдер» саласының пәндік дәлділігін көрсетеді.

Тіл қарым-қатынастың маңызды құралы болып табылады, онсыз адам қоғамының болуы мен дамуы мүмкін емес. Бүгінгі күні қоғамдық қатынастарда, коммуникацияның құралдарында болып жатқан өзгерістер оқушылардың коммуникативті сөйлеу қабілетінің арттыруын, олардың филологиялық дайындығының жетілдірілуін талап етеді. Мұның бәрі «Шет тілі» пәнінің оқу пәні ретіндегі жалпы білім беруші ретінде құзыретін арттырады. Шет тілдер бойынша жаңа мемлекеттік стандарттарға сәйкес «шет тілдер» пәнінің негізгі тағайындалуы коммуникативті сөйлеу қабілетінің қалыптасуы болып табылады, яғни сол тілде сөйлеушілермен шет тілдік тұлға аралық және мәдени аралық қарым-қатынасты жүзеге асыра алу қабілеті.

Коммуникативті сөйлеу қабілеті нені білдіреді және заманауи зерттеушілермен ол қалай тәжірибеден өтеді?

Кез-келген қызметтің табыстылығы, К.М. Левитанның ойынша, оның субъектісі коммуникативті сөйлеу қабілетіне ие болатындығында, ол оның ойынша, тыңдау мен естуден, көру мен қараудан, оқу мен қызығып оқудан және барлық мағынасында қабылданатын мәтінді дұрыс түсінуден тұрады [18, б. 38].

Англияда кәсіби сала жалпы білімнің нәтижелерін талдағанда, ағылшын жоғарғы оқу орындарының жүйесі, соның ішінде жеке сертификаттар жүйесіне ие жеке оқу орындарының өте қымбат болғандықтан, ол кәсіби білімнің талаптарынан алшақтайды. Осы мәселе қазір көп талқыға түсуде. Бірінші қалыптасқан қабілет коммуникативті болды, өйткені ағылшын мектебінің түлектері көп нәрсені білді, бірақ коммуникацияда жұмыс істемеді. Сонда «дебаттар» технологиясы енгізілді, ол Англияның барлық мектептері үшін сыни ойлаудың қалыптасуының міндетті технологиясы ретінде қарастырылды.

Кабардовтың М.К. ойынша, коммуникативті сөйлеу қабілеті – бұл қарым-қатынас техникасын меңгерудің әлеуметтік-психологиялық эталондарын, стандарттарын, мінез-құлығының стереотиптерінің, қарым-қатынастың техникасын меңгерудің бір түрі [19, б. 49]. Коммуникативті сөйлеу қабілетін анықтаудағы М.К. Кабардовпен ұқсас ұстанымды И.А. Зимняя айтады, ол оны күрделі коммуникативті қабілеттер мен дағдыларды меңгеру, жаңа әлеуметтік құрылымдардағы тиісті қабілеттерді меңгеру, қарым-қатынастағы мәдени нормаларды, қарым-қатынастардағы шектеулерді, дәстүрлерді, қарым-қатынастағы этикетті білуді, тәрбиелілікті сақтауды, ұлттық, сословиелік менталитетке тән коммуникативті құралдардағы бағытты білдіреді [20, б. 57].

Көріп отырғанымыздай, ғалымдар коммуникативті сөйлеу қабілетінің құрамына коммуникативті процестің тиімді өтуін қамтамасыз етуші қабілеттер мен дағдыларды енгізеді. Коммуникативті сөйлеу қабілеті туралы айтатын болсақ, К.М. Левитанның ойынша, ол басқа қарым-қатынастың қатысушыларымен әсерлесуді білдіреді, ол өзінің әлеуметтік лауазымы мен қабілеттерінің сәйкесінше орындалуы үшін қажет. Осыған орай, ғалым тиісті

қарым-қатынасқа қажетті тұлғаның қасиеттерінің үш негізгі сипаттамаларын бөліп көрсетеді: ақпараттық, экспрессивтік және прагматикалық коммуникациясының қызметтерін вербалды және вербалды емес жеке қорларын практикалық меңгеруді білдіреді.

Алдында айтылғандай, коммуникативті сөйлеу қабілеті оның негізгі қабілеттерінің бірі болады және оның қалыптасуы білімнің барлық пәндік салаларымен, соның ішінде шет тілі пәнінің құралдарымен қамтамасыз етілуі қажет. Шет тілдік коммуникативті сөйлеу қабілетінің қалыптасуы шет тілдеріне оқытудың барлық сатыларындағы интегративті мақсат болып табылады.

Айта кететін жайт, білім парадигмасының қабілеттілік амалға ауысуы көптеген зерттеушілерді нақты пәндік салалардың шеңберіндегі мәселелердің жүзеге асырылуына алып келді. Мәселе осы феноменді түсіну туралы ғана емес, сонымен бірге оның компоненттік құрамы туралы да айтылып жатыр.

Ғылыми әдебиеттерді зерттеу көрсеткендей, коммуникативті сөйлеу қабілеті туралы теориялар мен нұсқалар көп. Бұған мынадай зерттеушілердің зерттеулері кіреді: И.Л. Бим, И.А. Зимней, Г.И. Ибрагимова, В.А. Кельней, А.М. Новикова, М.В. Пожарской, Р.П. Мильруда, С.Е. Шишова, А.В. Хуторский және т.б. Коммуникативті сөйлеу қабілетінің шет елдік дидактика мен әдістемеді компоненттік құрамын іздестіру Д. Хаймз, А. Холлидей, Ван Эк сынды ғалымдардың аттарымен байланысты, Д. Хаймз (D. Hymes, 1992) «коммуникативті сөйлеу қабілеті» түсінігіне грамматикалық құзыреттілікті (тілдің ережелерін), әлеуметтік-лингвистикалық ережелерді (диалектілік тілдің ережелерін), дискурсивті (айтылған ойды құрастырудың ережесін), стратегиялық (сұхбаттасушымен байланысты ұстау қабілетін) қабілеттерді біріктірді [21, б. 84].

Берілген тұжырымдама шет тілдеріне оқытуда алдыңғы қатарлы болды және оқу бағдарламаларын, оқу әдістемелерін және тәсілдерін жасауға негіз болды. Шет тілдерін оқытуға бұл тұжырымдамада төңкерістік сөйлемдердің деңгейіндегі мәтінді қалыптастырудың құралы, соның ішінде грамматика мен лексика өз бетінше оқытудың мақсаты ретінде қарастырылмады, бірақ коммуникативті мақсаттарды орындауға құрал болды.

Коммуникативті сөйлеу қабілеті Ван Эконның ұсынған тұжырымдамасына сәйкес келесідей компоненттерден тұрады:

Орыс ғалымдарының ішінде бірінші болып коммуникативті сөйлеу қабілетінің компоненттік құрамын «шет тілі» пәніне қатысты И.Л.Бим анықтаған. Өзінің алдыңғы жұмыстарының бірінде И.Л. Бим коммуникативті сөйлеу қабілетінің келесідей компоненттік құрамын бөліп көрсетті:

- тілдік сөйлеу қабілеті;
- сөйлеу қабілеті;
- тақырыптық сөйлеу қабілеті;
- әлеуметтік мәдени сөйлеу қабілеті [22, б. 59].

Кейіннен бұл компоненттік құрам нақтыланды және нәтижесінде Мемлекеттік стандартқа ұсынылды. Шет тілдік коммуникативті сөйлеу қабілеті деп негізгі оқу бағдарламаларының міндетті минимумына кіретін, тілдік, сөйлеу, әлеуметтік мәдени, өтемдеуіш және оқу-танымдылықты, коммуникативті біліктіліктер қарастыратын берілген стандарттық бағдарламалық шектерде тұлға аралық және мәдениет аралық қарым-қатынасқа дайындықты жүргізу қабілетін білдіреді.

Еуропалық және қазақстандық нұсқаларда ұсынылған коммуникативті сөйлеу қабілетінің компонентті құрамының сәйкестендірілуі бұл тұжырымдамалардың ортақтығын көрсетеді.

Кесте 1 – Қазақстандық және жалпыеуропалық нұсқалардың салыстырылуы

Қазақстандық нұсқа	Жалпыеуропалық нұсқа
1. Тілдік	1. лингвистикалық
2. Сөйлеу	2. Әлеуметтік лингвистикалық
3. Әлеуметтік мәдени	3. Әлеуметтік мәдени
4. Компенсаторлы	4. Дискурсивті
5. Оқу-танымдылық	5. стратегиялық
6. Әлеуметтік	

Айта кететін жайт, соңғы жылдардағы қазақстандық зерттеулерде әдістемешілер жалпыеуропалық нұсқалармен сәйкес келетін пәндердің тізімін келтіруді ұсынады. Осы мәселенің шешімі бізге Болондық келісімге сәйкес маңызды болып саналады. Осылайша, бүгінгі күні ұсынылып отырған коммуникативті сөйлеу қабілетінің құрылымы толық емес болып табылады және толықтыруды және нақтылауды қажет етеді.

Коммуникативті сөйлеу қабілетінің компоненттік құрамын барынша толығырақ қарастырып көрейік. Лингвистикалық (тілдік) қабілет деп грамматикалық формаларды және синтаксистік құрылымдарды дұрыс құрастыру, сондай-ақ шет тілдің қолданыстағы нормаларына сәйкес ұйымдастырылған тілдегі мағыналық бөліктерді дұрыс түсінуді және сол тілде сөйлеушілермен олардың тағайындалуын түсінуді білдіреді. Лингвистикалық қабілет коммуникативті сөйлеу қабілетінің маңызды компоненті болып табылады. Грамматикалық формалардың сөздерін және грамматикалық формалардың дұрыс жасалуын, ойластырылған сөйлемдердің құрылымдарды, ешқандай вербалды коммуникацияны білусіз мүмкін емес.

Әлеуметтік лингвистикалық қабілет керекті лингвистикалық форманы, жеткізудің әдісін, коммуникативті мақсатта және сөйлеушінің тілегін коммуникативті актінің шарттарына сәйкес таңдауға негізделеді: коммуникативті мақсаттың және тілектің жағдайлары, коммуниканттардың әлеуметтік және функционалдық ролі, олардың арасындағы қарым-қатынас және т.б.

Дискурсивті (сөйлеу) қабілеті деп мәтінді құрылымдауға және түсіндіруге арналған белгілі стратегияны қолдану қабілетін айтамыз. Дискурсивті қабілеттің құрамында мәтіндердің жазбаша және ауызша түрлерінің өзгешелігі қарастырылады. Бұл ретте оқушылардың өндіруші және түсіндіруге тиісті мәтіндердің түрлері ерекшеленеді.

Әлеуметтік мәдени қабілет сол тілде сөйлеушілердің ұлттық-мәдени тілдің сол тілде сөйлеушілердің көзқарасымен алғандағы тілдің пайда болуы мен қабылдауына релевантты ерекшелігімен таныстырылуын білдіреді: салт-дәстүрлер, ережелер, нормалар, әлеуметтік шарттылықтар, салттар, елтанушылық білімдер және т.б.

Әлеуметтік қабілет басқа адамдармен коммуникативті байланысқа түсу тілегінен көрінеді. Байланысқа түскісі келу тілегі коммуникация бойынша болашақ серіктерге деген белгілі қарым-қатынастың, қажеттіліктердің, сондай-ақ өзіндік бағалауының болуымен негізделеді. Коммуникативті байланысқа түсе алу қабілеті адамнан әлеуметтік жағдайда бағыт алуды және оны басқаруды талап етеді.

Стратегиялық (өтемдеуіш және оқу-танымдылық) қабілет тілді білудің, сондай-ақ шет тілдік ортада сөйлеу мен әлеуметтік тәжірибенің қажеттілігін ерекше құралдармен толықтыруға мүмкіндік береді.

А.В. Хуторскийдің коммуникативті сөйлеу қабілетті ұсынудың қызметтік формасы ерекше назарды талап етеді. Ғалымның атап өтуінше, оқуға өту үшін қабілетті қызметтік формада ұсыну қажет. Осы жағдайда қабілеттің атының өзі сәйкес оқыту әдісінің болмысын анықтайтын болады. Автор қызметтік формадағы коммуникативті сөйлеу қабілетінің келесідей түсіндірулерін ұсынады [23, б. 48]:

- өзін ауызша және жазбаша ұсына алу, анкетаны, өтінішті, түйіндемені, хатты, мадақтауды жаза алу; өзінің сыныбын, мектебін, мемлекетін мәдениет аралық жағдайларда мәдениеттердің диалогы тәртібінде ұсына алу қабілеті, ол үшін шет тілін білу қабілеті; қоршаған ортадағылармен және шеттегі адамдармен және жағдайлармен әсерлесудің әдістерін білу; ауызша хабарламамен шығу, сұрақты қоя білу, оқу диалогын дұрыс құрастыру; тілдік қызметтің, лингвистикалық және тілдік қабілеттердің әр түрлі түрлерін меңгеру (монолог, диалог, оқу, хат);

- топтағы ортақ қызметтің әдістерін, қарым-қатынас жағдайларындағы әрекеттердің әдістерін меңгеру; компромисстерді іздеу мен табу қабілеттері;

- тарихи тамырларды және әр түрлі ұлттық қауымдастықтар мен әлеуметтік топтардың білімдеріне негізделген полимәдени, полиэтникалық және көп конфессиялық қоғамдағы қарым-қатынастың жағымды қабілеттеріне ие болу.

2АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ТІЛІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПРАКТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

2.1 Ағылшын тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік сөйлеу қабілетін қалыптастырудың педагогикалық жағдайлары

Қоғамда болып жатқан өзгерістерге, ақпараттық технологиялардың дамуына байланысты мәдени аралық коммуникацияның мәселелеріне деген қызығушылық артты. Шет тілін практикалық білу қоғамның адамға қоятын талаптарына сәйкес әр білімді адамның қажеттілігіне айналды. Қазір кем дегенде бір шет тілін білу керек. Шет тілін қарым-қатынастың құралы ретінде меңгеру және басқа мемлекеттер мен халықтардың рухани мұрасын жалпылау ерекше мәнге ие. Мектеп оқушысының шет тілінде араласуға қабілетінің дамуы мектептегі шет тілдерге оқытудың негізгі мақсаты болып табылады. Осы мақсаттың жүзеге асырылуы оқушылардағы көптеген коммуникативті қабілеттердің қалыптасуымен байланысты: араласудың нақты жағдайына, тілдік міндетке және коммуникативті тілекке сәйкес шет тілдік ойларды түсіну мен сөйлемдерді құрастыра алу; өзін зерттелетін тілдің мемлекетінің ерекшеліктерінің қарым-қатынасына және ұлттық-мәдени ерекшеліктеріне сәйкес ұстай алу. Қарым-қатынасқа үйрету тек лексикалық емес, сонымен бірге грамматикалық бірліктерді саналы түрде меңгеруді білдіреді, өйткені толыққанды коммуникация грамматикалық негізсіз жүре алмайды. Практикада бекітілген грамматикалық ережелер мен лексика тұрақты қолдануда тілді меңгерудегі ең жақсы нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Меңгеретін тілде сөйлеу мен ойлауға үйрену қажет.

Оқу-танымдық қызметін тиімді ету процесі үшін оқытушыға жеке, жұптық және топтық жұмыстардың ұйымдастырылуының әдістері мен амалдарын білуі қажет.

Коммуникативті әдістің мақсаты оқушылардағы шет тілін мағыналық қабылдау мен түсінуді қалыптастыру, сөйлеу ойларын құрастыруға арналған тілдік материалды меңгеру. Оқыту кезінде негізгі назар сөйлеу қабілеттерінің дамытылуына қойылады, ал грамматикалық құрылымдар тақырыбына байланысты, ауызша тәжірибені байыта отырып, қажеттілігіне қарай қойылады. Сабақта қарым-қатынастың барынша көп жағдайларын үлгі ете отырып, оқытушы оқушыларда өз ойын жеткізуге ықпал етеді. Коммуникативті амалдың шеңберінде қолданылатын көптеген жағдайлар бар, олар оқушыларға меңгеретін тілді, диалогтарды, дискуссияларды, рөлдік ойындарды, жағдайларды модельдеуге, өз бетінше жүйелеуге мүмкіндік береді. Өйткені қызметтің берілген түрлері шынайылықты көрсетеді, олар

оқушылардың сезіміне әсер етіп, олардың елестетуін, тұлғаның қасиеттерін көрсетеді. Коммуникативті тапсырмаларға жұмбақтарды және бас қатырғыштарды, сыныптастарымен құрастырылған кроссвордтарды шешуді, хаттармен алмасуды, сұрақ-жауап сайыстарын, серіктестерінің нұсқаулары бойынша суреттерді орындауды жатқызуға болады [24, б. 59].

Сабақтарда ойындарды қолданған дұрыс. Шет тілін меңгеруге қызығушылық пен мотивацияны арттыру қызметтері сынды балалардың еркін назарын және есте сақтауын қолдануда ойын ағылшын тілінің барлық оқу қызметінде: мәтінмен жұмыс істегенде, лексиканы бекітуде, дайындықсыз сөйлеуге үйретуде қолданыла алады. Өтілген лексиканы және лексикалық-грамматикалық құрылымдарды бекіту мақсатындағы қандай да бір тақырыптардағы ойындар қолданылады. Ойнай отырып, оқушы оқу міндетін қоймайды, бірақ нәтижесінде ол ойында бірдеңеге үйренеді. Қызығушылықтың және сенімділіктің ортасы оқушыларға басқа тілде еркін сөйлеуге кедергі болатын, өзіне деген сенімсіздікті, ұялшақтықты жеңуге мүмкіндік береді.

Ойындардың кейбір түрлерін қарастырайық:

Фонетикалық ойындар ағылшын әріптерінің айтылуына жаттығу үшін қолданылады.

«Animals» ширау ойыны.

Teacher: Imagine you are a dog (a cat,....)

Pupil: My dog is clever, strong and grey.

We play together every day.

P2: The cow says, “Moo, moo,
I have some milk for you”.

P3: I love my cat,
It’s warm and fat.

My cat is gay,
It likes to play.

Тілдік ойлау қызметін белсенділеуге, лексиканы қолдануға, жаттығуға, оқушылардың тілдік реакциясының дамытылуына арналған лексикалық ойындар.

“Pairs”

Match the words and write the pairs.

Pretty air -

Clean horse -

Turned-up girl -

Strong sweater -

Woolen nose -

“Word chain”

How many adjectives can you find in the chain?

Greenexpensivegoodlookinggearredprettysmallgirlsexcellentrainshortcoatdry
4-letter words (each word has OO in the middle)

You read it. book

You do it with your eyes. look
You put them on your feet. singular- boot
You must open it to enter a room. door
One of the two or three in your flat. room
Not rich. poor
Rather cold. cool
Not bad. good
To prepare a meal. cook
It is in the sky at night. moon
You eat it. food

Грамматикалық ойындар грамматикалық ережелерді өңдеу мен оқушылардың тілдік қызметін дамыту мақсатында жүргізіледі.

Мысалы, жалпы түрді дамытуға арналған ойын

“ Don ’ tsayuesorno ” (Жүргізушіге ол Yes / No деп жауап бермеуі тиіс сұрақтар қойылады .

- Doyouliketoread?(Only fairy- tales.)

- Is it warm today? (It’s cool.) және т.б.

Сөйлеуді оқытуға арналған ойындар.

“Boaster”

- This boy is a boaster. This is what he said.

1) Yesterday I cleaned my teeth in the morning, in the afternoon and in the evening.

2) Yesterday I washed my hands and face ten times.

3) Yesterday I helped my friends to do their homework.

4) Yesterday I played chess.

5) Yesterday I watched TV at night.

6) Yesterday I skated at the stadium.

Тапсырмалар:

1) Express your doubt.

2) Disagree with him.

“ Auction ”

Сынып үш топқа бөлінеді. Әр топ барынша көп сын есімдерді қолдана отырып, киімнің, көліктердің, үй жиһаздарының, ойыншықтардың және т.б. әр түрлі модельдерін ұсынады. Өзінің өнімін аукционда сата отырып, оған жарнама жасайды [25, б. 68].

“ Achain ”

Оқытушы сөйлемді атайды, ал оқушылар әңгіме шығатындай сөйлемдерді тізбегімен қосады.

Сонымен бірге сабақ үстінде кішкене топтар мен жұптарға ерекше назар аударылады. Оқушылар өздерінің күштерін шынайы араласудан сынайды, сұхбаттаушының тілін қабылдауға және өзінің сөйлемдерін құрастыруға үйренеді. Тәжірибе көрсеткендей, грамматикалық материалды меңгеруді арнайы келесідей сатыларда жүргізеді: тілдік үлгіні ұсыну, тілге жаттықтыру мен қолдану. Коммуникативті тапсырмалардың тиімділігі дәстүрлі түрде

тілдік қормен және грамматикалық қабілеттермен жұмыстар жүргізілетін болса, артады. Грамматикаға коммуникативті-бағытталған оқыту қызығушылықты арттыруға мүмкіндік береді, тілдің экспрессивті мүмкіндіктерін кеңейтеді және оқу жағдайларындағы сөйлемдерге табиғилықты береді.

Қазіргі жағдайларда барынша өзекті міндеттердің бірі оқушылардың коммуникативті сөйлеу қабілетінің қалыптастырылуы болып табылады. АКТ қолдану қазіргі заманғы білімнің кеңейтілуіне, сонымен бірге тұлға аралық және мәдениет аралық қарым-қатынасты сол тілде сөйлеушілермен жүзеге асыру дайындығына ықпал ететін тиімді құрал болып табылады.

XXI ғасыр табалдырығын білім мен ғылымды инновациялық технология бағытымен дамыту мақсатымен аттауымыз үлкен үміттің басты нышаны болып табылады. Жас ұрпаққа саналы, мән-мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру бүгінгі күннің талабы.

Сондай-ақ халықаралық қатынастар аясында болып жатқан әлеуметтік-экономикалық, саяси және мәдени өзгерістердің әсерінен қоғамда ағылшын тілінің рөлі өзгерді. Ол қарапайым оқу пәнінен заманауи білім беру жүйесінің негізгі элементіне айналды. Осыған орай қазіргі заманға сай ағылшын тілін тиімді үйретуге мүмкіндік беретін көптеген әдістер пайда болды [26, б. 49].

Сондықтан, әр мұғалім өзінің шығармашылығын дамыта отырып, озық іс-тәжірибелерді пайдалана білуі тиіс. Сонымен, еліміздің мектептерінің оқу үрдісі түбегейлі өзгеріп оқытудың жаңа түрлері, әдістері, жаңа бағыттағы инновациялық педагогикалық технологиялар пайда болып, олар білім мазмұнының толығымен жаңаруына себепші болуда.

Білім беру жүйесінің алдындағы жаңа міндеттердің бірі - инновациялық, педагогикалық оқыту технологияларын пайдаланып, білім сапасын арттыру. Ағылшын тілін ақпараттық технологиялар жүйесімен оқытудың ерекшелігі: оқу материалдарының ақпараттық-коммуникативтік технологиялар арқылы оқушылардың оқу іс-әрекетін мұғалімнің көмегімен немесе компьютер арқылы меңгеруі. Жеке тұлғалардың қалыптасуын қамтамасыз ететін деңгейлерді саралап оқыту, жобалап оқыту, коммуникативті оқыту, ақпаратты-коммуникациялы оқытудың негізгі қағидалары балаға өз бетімен ықпал ету, өзіндік пікірлерін анық жүйелі жеткізе алатын жеке тұлға қалыптастыру, оқушылардың танымдық, шығармашылық қабілетін дамыту болып табылады. Оқытудың мақсаты оқу бағдарламасымен айқындалады.

Оқытудың негізгі үш түрі бар: 1.тәрбиелеу, 2.ағарту, 3.дамыту.

Оқытудың тәрбиелік мақсаты. Оқушылардың көпшілігінің ағылшын тілін оқуға деген үлкен қызығушылықпен кірісуі, олардың ағылшын тілінде қалай сөйлейтінін естігісі және сөйлегісі келеді. Олар алғашқы кезде амандасып, қоштасып үйренеді, заттардың атауларын біле бастайды. Осы кезеңде қарым-қатынас екі жақты болуды талап етеді, себебі олар тыңдай білуге де, сұрай білуге де үйретілуі керек.

Оқытудың ағартушылық мақсаты. Кез-келген тілдің ағартушылық қызметі зор. Әрбір тіл сол тілде сөйлейтін халықтың мәдениетінің тікелей көрсеткіші және сол тілде сөйлейтін ел туралы хабардар болуды; өз ойын дұрыс жеткізе алуды үйренеді.

Оқытудың дамыту мақсаты. Оқу-ұйымдастыру білігі мен дағдысын қалыптастыру дамытушылық мақсаттарының негізі болып табылады. Себебі, оқушының тіл білімі деңгейін жоғарылату және сол тілде ойлауды дамыту - тіл білімін дамытудың басты міндеті.

Ағылшын тілін оқытудың басты мақсаты – оқушылардың ағылшын тілінде қарым-қатынас жасай алу негіздерін меңгеруі болып табылады.

Еліміздегі білім беру саласында оқытудың жаңа түрлері, әдістері, жаңа бағыттағы технологиялар пайда болып, олар білім мазмұнының жаңаруына себепші болуда. Осындай оқыту әдістемесіндегі заман талабына сай бағдар деп инновациялық, технологиялық білім беру жүйесін айтуымызға болады. «Инновация», «Технология» терминдеріне жеке-жеке тоқталатын болсақ, инновация дегеніміз - жаңа мазмұнды ұйымдастыру, жаңалық енгізу, яғни инновациялық үрдістерді мазмұнды ұйымдастыруды анықтайды. Қазіргі әдістемелік әдебиеттерде «технология» (technology) деген ұғым «оқыту» деген ұғыммен қатар қолдананылады. «Технология» термині тәсілдер жүйесі деген мағынаны білдіреді.

Оқу материалын толықтыру, қорытындылау, қайталау, ал ең бастысы оның практикалық қолдану дағдысы мен шеберлігін қалыптастыруда бұл ең тиімді әдістердің қатарына жатқызылады [27, б. 59].

Құзыреттілік ұғымы – белгілі бір пәндер мен үрдістерге және соларға қатысты әрекет ету үшін қажетті тұлғалық қасиеттердің өзара байланысты бірлігі. Құзыреттілік оқушылар дайындығы сапасының сан қырлы және құрылымдық сипатын анықтайтын, толық мөлшерде стандартталынбайтын бағасы. Құзыреттілікті оқушының пән бойынша меңгерген білім, білігінің жинағы деп қабылдауға келмейді, ол оқу нәтижесінде өзгермелі жағдайда меңгерген білім, білік, дағдыны тәжірибеде қолдана алу қабілеті болып табылатын жаңа сапа.

Жалпы білім беретін мектеп оқушыларының танымдық белсенділігін арттыруда, өз бетімен шешім қабылдай алуына мүмкіндік туғызатын негізгі құзыреттіліктер:

- мәселенің шешімін табу құзыреттілігі;
- ақпараттық құзыреттілік;
- коммуникативтік құзыреттілік.

Соның ішінде оқушылардың коммуникативтік құзыреттіліктерін қалыптастыру мәселелері қазіргі таңда жете қарастыруды қажет етеді. Қазіргі заманның талабына сай мектептерде білім беру жүйесіндегі коммуникативтік құзыреттілік жөнінде көптеген мәселелер қаралып, олар шет тілін оқыту саласында да қолданысқа енгізілген.

Шет тілін оқытуда оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын қалай сақтауға болады? Бұл сұрақ соңғы жылдарда әдістемелік әдебиеттерде кеңінен қарастырылуда.

Қазіргі заманғы педагог-психологтың кәсіби қалыптасуында коммуникативті құзыреттілік және әлеуметтік интеллект мәселесі өзекті бола түсуде. Бұл тенденция еліміздегі қоғамның заманауи ағымына, динамикасына байланысты және кәсіби өзара әрекеттесудің жаңа сатысына көтерілуімен сипатталады.

Коммуникативті құзыреттілік немесе қарым-қатынас құзыреттілігін зерттеуші ғалымдардың көпшілігі (Ю.М.Жуков, М.К.Кабардов, А.А.Леонтьев, Л.А.Петровская, Е.В.Сидоренко және басқалар) жеке тұлғаның субъект үшін қарым-қатынастың тиімділігін арттыратын, өзара әрекеттесуде жүзеге асатын арнайы білімдерді меңгеру процесінің мақсаты мен нәтижесі ретінде анықтайды [28, б. 96].

Педагог-психологтың коммуникативті құзыреттілігі коммуникативті процестің тиімді жүруін қамтамасыз ететін қалыптасқан кәсіби білімдер, коммуникативті және ұйымдастырушылық қабілеттер, эмпатияға қабілет, өзін-өзі басқару, өзара әрекеттесудің вербальды және вербальды емес мәдениетінің жиынтығымен сипатталады.

Басқаша айтқанда, әлеуметтік-коммуникативті құзыреттілік – тұлғалық-бағдарлы қарым-қатынасты қамтамасыз ететін білім, білік және қабілеттер.

Коммуникативті құзыреттіліктің үш жетекші компонентін бөліп көрсетуге болады: танымдық, аффективті және реттеушілік. Танымдық компонент – қарым-қатынас барысында ақпарат алмасу және адамдарды тану бойынша білімдер жүйесін меңгеру. Аффективті компонент – тұлға ааралық қарым-қатынасты орната алу. Реттеушілік компонент – өзінің және өзгелердің мінез-құлқын басқару және түзете алу, бірлескен іс-әрекетті ұйымдастыру білігі [29, б. 50].

Әлем халықаралық қатынастармен бірге дамып келеді. Шет тілдерін білу бүгінгі күні тек қана мәдени ғана емес, экономикалық та қажеттілік болып табылады. Біздің қоғамда болып жатқан өзгерістер – контактілерді кеңейту, сыртқы экономикалық аренаға шығудағы барынша кең арна – шет тілдерін меңгерудегі практикалық қызығушылықты арттырды, соның ішінде ағылшын тілін меңгеруде. Қазіргі кезде шет тілдерін білу – бұл тек адамның мәдени дамуының белгісі ғана емес, оның өмірдің әр түрлі салаларындағы табысты қызметінің шарты болып табылады. Сондықтан да білімді жаңғыртудың тұжырымдамасының қойған мақсаттарының бірі - оқушыларда коммуникативті құзыреттіліктің дамуы болатыны жайдан жай емес.

Коммуникативті құзыреттілікті меңгеру шет тілдік қарым-қатынаспен олардың барлық функцияларында меңгеруді білдіреді: ақпараттық, жүйелі, эмоционалды-бағалаушы, этикеттік.

Алдымен орта мектептегі шет тілін оқытудың мазмұнына тоқтала кетейік. Ол оқушыларда шет тілдік коммуникативті құзыреттіліктің қалыптасу процесі кезіндегі қарым-қатынас ұстаудың мәдениетін

қалыптастыруға бағытталған негізгі мақсаттарды жүзеге асырады. Мұндай құзыреттілік таза тілдік/сөйлей қабілеттерінің қалыптасуын (лексикалық, фонетикалық, грамматикалық), сондай-ақ ауызша және жазбаша түрдегі нормативті қолданылуын болжайды. Ұсынылатын тақырыптар, мәтіндер, мәселелер тілдік қызметтің көптеген түрлерінің қалыптасуына, әлеуметтік мәдени қабілеттер мен дағдылардың дамуына бағытталған, бұл шет тілін қарым-қатынас, білім алу мен өз бетінше білім алудың құралы, бірлестік пен қазіргі заманғы қоғамдағы әсерлесу ретінде қолдануды қамтамасыз етеді.

Негізгі мектептерде шет тілін меңгеру кезінде (5-11 сыныптар) оқушылардағы сөйлеудің, оқудың, тындаудың және жазудың әр түрлі стратегияларын меңгеру кезіндегі барлық оқушыларда коммуникативті құзыреттілік құрамының жүйелілік және бірізділік дамуын қамтамасыз етеді.

Шет тіліне оқыту шет тілін халықаралық қарым-қатынас құралы ретінде меңгеруге мынадай жолдармен бағытталған:

- тілдік қызметтің негізгі қабілеттеріндегі базалық коммуникативті қабілеттерді дамыту мен қалыптастыруға;
- зерттелетін тілдің шет тілдік ортасында коммуникативті-тілдік өмір сүруге (зерттелетін тақырыптар мен жағдайлардың шеңберінде);
- шет тілдік коммуникативтілік құрамының барлығының дамуына;
- елтанушылық, мәдени және лингво-мәдени материалдың көмегімен еуропалық және әлемдік мәдениеттің контекстінде оқушылардың дамуына бағытталған [30, б. 106].

Коммуникативтік құзыреттіліктегі алдыңғы қатарлы компоненті сөйлеу қабілеттері болып табылады, ол мыналардың негізінде қалыптасады:

- а) тілдік білімдер мен дағдылар;
- б) лингвоелтанулық және елтанулық білімдер.

Коммуникативті құзыреттілікке келесідей маңызды қабілеттер кіреді:

- күрделі емес аутентикалық мәтіндерді оқуға, түсінуге (толық мазмұнын түсінумен);
- оқу-еңбек, мәдени, тұрмыстық саланың бстандарттық жағдайларында қарым-қатынас ұстауға;
- ауызша формада өзі туралы, қоршаған ортасындағы адамдар туралы айтып беру, өз көзқарасын білдіруге;
- жазбаша күйде элементарлы ақпаратты жеткізуге (хат).

Осылайша шет тілдер бойынша мемлекеттік білім стандартында коммуникативті құзыреттіліктің минималды деңгейі анықталады.

Сөйлеу коммуникациясының процесінде адамдар тілдік құралдарды қолданады – оның сөздігі мен грамматикасымен – адресатқа түсінікті болатындай сөйлемдерді құрастыру үшін. Алайда тек қана сөздік пен грамматиканы ғана білу сол тілдегі қарым-қатынас табысты болуы үшін жеткіліксіз: қандай да бір тілдік бірліктер мен тіркестердің қолданылу шарттарын білу керек. Басқаша айтқанда, грамматиканың өзінен басқа тілде сөйлеуші «жағдайлық грамматиканы» да меңгеруі керек, ол тілді тек қана лексикалық бірліктердің мағынасына және олардың сөйлемдердегі тіркесу

ережелеріне қарай отырып, қолдануға ғана емес, сонымен қатар сөйлеуші мен адресаттың арасындағы қарым-қатынастың сипатына, қарым-қатынастың мақсатына және басқа да факторларға қарай қолдануға мүмкіндік береді, оларды білу өзіндік тілдік білімдермен қатар, сол тілде сөйлеушінің коммуникативті құзыреттілігін құрайды [31, б. 96].

Коммуникативті құзыреттіліктің құрамына кіретін және тілді білуден ерекшеленетін қарым-қатынас қабілеттерінің сипаттамасын жанама сөйлеу деп аталатын актілермен суреттеп көрсетуге болады. Жанама сөйлеу деп – берілген жағдайдағы оның формасы шынайы мағынасына сәйкес келмейтін актіні айтады. Мысалы, егер көршіңіз тамақтану үстінде сізге келесідей сөздермен қаралатын болса: – "Сіз маған тұзды бере аласыз ба?", онда формасы бойынша бұл сұрақ, ал мәні бойынша – тілек, оған жауап сіздің әрекетіңіз болуы керек: сіз көршіңізге тұзды бересіз. Егер сіз оны сұрақ ретінде қабылдап «Бере аламын» деп жауап беріп, ешқандай әрекеттер жасамасаңыз, онда көршіңіз сізді расында да тұзды беруіңізді сұрайды – онда коммуникация процесі бұзылады: сіз сөйлеушінің күткеніндей орындамайсыз немесе сәйкес жағдайда өзіңізді дұрыс емес ұстаған боласыз.

Сондай-ақ қарым-қатынас процесінде тілдік әріптесіңіздің әлеуметтік сипаттамаларға бағыты ерекше орынға ие: оның лауазымы, ұстанымы, жағдайлық рөлі.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде коммуникативті құзыреттілік өзінің тілдік және тілдік емес мінез-құлығын ұйымдастыру қабілеті ретінде анықталады деген тұжырымға келеміз.

Коммуникативті құзыреттілікті қалыптастырудың мақсаты – болған коммуникативтік актіні жеткізу.

Бұл мақсатқа жетудің құралы – коммуникативті құзыреттіліктің құрамына кірушілер (тілдік білімдер мен қабілеттер, сөйлеу қабілеттері, оқытудың мазмұнындағы лингвоелтанушылық компоненті). Коммуникативтік құзыреттіліктің маңызды компоненті деп көптеген әдістемешілер тілдік құзыреттілікті түсінеді, қажетті білімдердің көлемінде грамматикалық дұрыс формалар мен синтаксистік құрылымдардың құрылымдануын қамтамасыз етеді, сондай-ақ шет тілдерінің нормаларына сәйкес сөйлеудің мағыналық бөліктерін түсінуді қамтамасыз етеді [32, б. 76].

Грамматиканың лексиканың алдындағы артықшылығын анықтау мүмкін емес, сондай-ақ лексиканың грамматиканың алдындағы артықшылығын да анықтауға болмайды. Тілдің грамматикалық құрылымын білмейінше, шет тілдеріндегі коммуникативті міндеттерін шешуге болмайды. Алайда тілдің грамматикалық жүйесін меңгеру тек таныс лексиканың негізінде ғана жүзеге асырылады. Осылайша, грамматикалық және лексикалық қабілеттер мен дағдылар тілдік құзыреттіліктің орталығы болып табылады, оған сөйлеу қабілеттері мен дағдылары сүйенеді. Өйткені дәл фразаның грамматикалық формасын және лексикалық мағынасын түсінгеннен бастап адам еститін, оқитын, айтатын жай ғана дыбыстардың жиынтығы мағынаға ие болады.

Әр оқушы жекелей алғанда және біздің барлық мемлекетіміз әлемдік мәдениетті тануға жол ашатын, әлемдік нарыққа бағыттайтын шет тілін практикалық тұрғыда меңгеруге қызығушылығын танытады. Сондықтан да басым мақсат ретінде коммуникативті құзыреттілік басты орынға ие. Бұл кезде шет тілі тек соның көмегімен өзіндік жалпымәдени деңгейін, ойлау, шығармашылық, біреудің ойын және шығармашылығын бағалау қабілеттерін көрсетуге болатын құрал. Сондықтан да шет тілін меңгерудегі әдістердің ішінде таңдау дамытушы мүмкіншіліктерге иелеріне беріледі: ойды оятады, құралдар мен сөйлемдерді ұштайды, сезімдерді, бейнелік түсініктерді байытады, жалпы қарым-қатынастың мәдениетін және жалпы әлеуметтік мінез-құлықты жетілдіреді.

Қазіргі кезде тілді коммуникативтік оқыту мәселесіне ерекше назар аударылып келеді. Ағылшын тілін оқытудың жаңа технологиясы тілдің коммуниктивтік қызметін ескере отырып, оны коммуникативтік танымдық жағынан меңгеруді көздейді. Қатынастық әдіс ХІХ ғ 60-70 жылдарында ағылшын тілі халықаралық қатынастық тіл статусын алған кезде Британияда пайда болды.

Бүгінгі тәуелсіз мемлекетімізде білімге деген көзқарас түбегейлі өзгеріп, оқытудың жаңа түрлері, әдістері, жаңа бағыттағы технологиялар пайда болып, олар білім мазмұнының толығымен түбегейлі жанаруына себепші болуда.

Оқыту әдістемесіндегі заман талабына сай әдістердің бірі коммуникативтік оқыту технологиясы. Осы мәселе жөнінде, яғни ағылшын тілін оқытудағы коммуникативті біліктілік деңгейді Германияның оқу бағдарламасын жасаған неміс ғалымдары Г.Нойнер, Г.Хунфельд былай түсіндіреді: коммуникация тіл және іс-қимыл (күлу, дауыс ырғағы сияқты) әрекеттер арқылы болады. Ол алдын-ала жоспарланған, дайындалған болуы немесе жоспарланбаған болуы мүмкін. Сабақ үстінде әдетте дайындалған, жоспарлы сөйлеу коммуникациясына көп көңіл бөлінеді [33, б. 95].

Оқушылардың сабақта айтылған хабарлардың мағынасын түсінуі, олардың түпкі мақсатын танып білуі және өзінің жеке мақсатын іске асыруы өте маңызды іс. Осы біліктілік коммуниктивтік біліктілік деп аталады.

Коммуникативтік біліктілік мынадай оқу мақсаттарын қамтиды:

1.Когнитивті мағыналық мақсат, яғни оқушы коммуникативтік жағдаяттарды әңгімелесу, сөйлесу, қарым-қатынас туындайтын жағдайларды таба білуі керек. Ол өзінің іс-әрекетінің, сөйлесуінің, қарым- қатынас жасауының барысында - осы жайттарды ескеруге дағдылануы, үйренуі қажет.

2.Әлеуметтік мақсат, оны жүзеге асыру кезінде оқушы өзін өзі қалай ұстайтынын біле отырып, өз іс-әрекетіне жауап бере алады. Алға қойған мақсатына басқалармен бірге жетуге ұмтылады, сондай-ақ қарым-қатынас жасайтын әріптесімен жеке тұлға ретінде тең жағдайда болуға тырысады.

3.Лингвистикалық біліктілік мақсат. Бұл мақсатқа сәйкес оқушы ойларын,іс-әрекетін сөйлеп жеткізе алуға ынталы болады.

Бұл үш компонент бөлек-бөлек емес, керісінше өзара тығыз байланыста болады деп пайымдайды Г. Нойнер.

Осы аталған коммуникативтік біліктілікке қалай қол жеткізу жолын жолын іздестіруші әдіскерлердің бірі Е.И.Пассовтың пікірінше шетел тілін оқытуда мына жайттарды ескергенде коммуникативтілікке ие болатынын байқаймыз: 1 коммуникативтік сипаттағы оқыту тәсілдерін пайдалану; 2. арнайы жаттығулар жасау; 3. бүкіл оқу процесін мақсатты түрде ұйымдастыру [34, б. 84];

Коммуникативтік әдістің жаңалығы неде, ол оқыту ісін қалай ұйымдастырады оның ерекшеліктері мынада:

1. Коммуникативтілік оқу процесіндегі білік, дағдыны жетілдіруге бағытталады. Ағылшын тілінде үнемі сөйлеу оқушылардың тілді білмеймін деген ойдан арылтып оқуға деген қызығушылығын арттырады. Ол үшін барлық жаттығулар сөйлеуге жетелейтін мақсатта болуы керек. Коммуникативтік бағытта оқыту оқушының жеке бас ерекшелігін ескеруді көздейді, яғни баланың бойындағы барлық жеке қасиеттері ескерілуі керек. Бұл оның белсенділігін арттырып, оқуға ұмтылу үшін ең басты құралы болып саналады.

3. Коммуникативтілік функционалдықпен де байланысты, себебі кез-келген сөз коммуникация процесінде белгілі бір қызмет атқарады. Оқушы тілді үйрене бастағаннан сөздерді іс жүзінде сөйлеу барысында қолданып жаттықпаса, кейін оларды есіне түсіре алмай, дұрыс пайдалана алмайды.

4. Коммуникативтілік, коммуникативті бағытта оқыту әдісі оқытудың жағдайлық болуын талап етеді. Өйткені, жағдайлық сөйлеу дағдысының табиғи қасиеті болып есептеледі. Жағдайлық сөйлеуге ынталандырудың бір түрі ретінде, сөйлеу біліктілігін жетілдіретін әдіс ретінде, әрі белгілі бір мақсатқа, нәтижеге жету жолы екендігі бұрыннан әдіскер ғалымдардың көптеген еңбектерінде қаралып келеді.

Коммуникативтік оқыту технологиясы дегеніміз - пікір алысуға негізделген әдістеме. Ал, адамдар тілді сөйлем түрінде қолданғанда ғана бірін-бірі түсініп, пікірлесе алады. Оқушыларды белгілі бір дәрежеде ағылшын тілінде сөйлеуге, өз ойын басқаға жеткізе алатын, біреудің сөйлеген сөзін, жазғанын түсіне алатын дәрежеге жеткізу үшін, ағылшын тілі алғашқы сабақтан бастап сөйлем түрінде үйретілуі тиіс. Себебі, жеке атау тұлғалы сөздер де, грамматикалық формалар да өзара бір-бірімен байланысып, сөйлем құрамына енгенде ғана тұтас аяқталған ойды білдіре алады.

Коммуникативтік әдіс мұғалім мен оқушының арасындағы психологиялық кедергіні бұзады. Коммуникативтік біліктілікке қалай қол жеткізу жолын іздестіруші әдіскерлердің бірі Е.И.Пассов оқытудың коммуникативтік әдісінің негізгі белгілері деп мыналарды атап көрсетті:

1. Әдістің дифференциалдығы әр әдіс нақты бір мақсатқа жету құралы екендігінде көрінеді. Бұндай мақсат сөйлеу әрекетінің әрбір түрі, нақтылап айтқан осы әрекет түрін жасай білу.

2. Әдістің оқыту жағдайына байланысты еместігі. Әдіс оқытудың тактикасы емес стратегиясын анықтайды және сол себептен осы таңдауды тілге, оқыту сатысына байланысты.

3. Коммуникативтік әдістің мүмкіншілігі сөйлеу әрекетінің берілген түрін жан-жақты қамтиды.

4. Әдісте негізгі өзек бар болғандығы немесе М.В.Ляковскийдің сөздерін пайдалансақ, басты әдістемелік мәселенің шешуінің басымды ойы о бастағы әдістемелік мәселені шешу қызметінің бір-біріне байланысты болуын шарт етеді. Бұл негізгі ой әдіске кіретін кіретін принциптерді қарастырады, оларды интегралдайды. Осының негізінде Е.И.Пассов бұл өзара жағдай жасаған жеке әдістемелік принциптер жүйесі, бір стратегиялық оймен біріккен, сөйлеу әрекетінің қандай түрін болса да үйретуге бағытталған әдіс деп анықтайды.

Коммуникативтіліктің қандай жағдайда нәтижелі болатынына мұғалімнің тигізер ықпалы зор және оқыту барысындағы білім сапасына да мұғалімнің үнемі көңіл бөліп отыруы аса маңызды.

Сондықтан, ағылшын тілдерін оқытуда коммуникативтік оқыту әдістемесін қолдану – оқушылардың сөздерді грамматикалық тұрғыдан бір-бірімен дұрыс байланыстырып, еркін сөйлей білуіне мүмкіндік береді, бұл әдістемені жиі қолдану өз нәтижесін береді.

2.2 Тәжірибелік-іздеу жұмыстарының логикасы мен міндеттері

Бүгінгі таңда қоғамдық қатынастарда, коммуникацияның құралдарында болып жатқан өзгерістер оқушылардың коммуникативті құзыреттілігінің арттырылуын, олардың филологиялық дайындығының жетілдірілуін талап етеді, сондықтан шет елдерін коммуникативті әдіспен оқыту үлкен мәнге ие болды.

Шет тілдік құзыреттіліктің қалыптасуы мен жетілдірілуі оның барлық құрамдас бөліктерімен тиісінше жүреді, соның ішінде:

- коммуникативті сөйлеу қабілетінің төрт оның негізгі сөйлеу тілінде жетілдірілуі: сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу;

- өзінің тілдік және тілдік емес әрекеттерін жоспарлай алу қабілеті;

- тілдік құзыреттілігі — алдында зерттелінген материалдың жүйеленуі;

- жаңа тілдік құралдарды таңдалған тақырыптар мен қарым-қатынастардың салалары бойынша меңгеру: қолданылатын лексикалық бірліктердің көлемінің ұлғаюы;

- коммуникативті мақсатта тілдік бірліктермен жұмыс істеудің қабілеттерін дамыту;

- әлеуметтік мәдени құзыреттілігі – ағылшын тілінде сөйлейтін мемлекеттердің қоғамдық мәдени өзгешелігі туралы білімнің көлемінің ұлғаюы, өз отанының және меңгерілетін тілдің мемлекетінің мәдениетіндегі жалпы және өзгеше жақтарын бөле алу қабілеті;

- өтемдеуіш құзыреттілік — шет тілдік ақпаратты алу мен жеткізудегі тілдік құралдар жетіспейтін жағдайда жағдайдан шыға алу қабілеті;

- оқу-танымдық құзыреттілігі — тілді меңгеру бойынша оқу қызметін жетілдіруге, оны білімнің басқа салаларындағы танымдық мүдделердің көмегімен қанағаттандыруға мүмкіндік беруше жалпы және арнайы қабілеттердің дамытылу.

Оқушылардың коммуникативті сөйлеу қабілеттері мақсатты түрде сабақта әр түрлі жұмыстың түрлері, әдістері мен амалдары арқылы қалыптасады.

Коммуникативті сөйлеу қабілетін қалыптастыру бойынша оқыту жұмыстары тілді меңгерудің деңгейіне қойылатын талаптардың, материалдың мазмұны мен ұйымдастырылуының, оны түрлі меңгеру әдістеріндегі бақылау әдістерінің өзгертілуін талап етеді. Өзінің жұмысында оқытушы коммуникативті сөйлеу қабілетін қалыптастыру сынды оқушының сөйлеу мәдениетін, санасын, түсінігін дамыту бойынша жұмыстармен кездеседі [35, б. 58].

Коммуникативті сөйлеу қабілетін дамыта отырып, ағылшын тіліне үйрету әдісінің өнімділігі ағылшын тілін диалогтық мәдениет пен өркениеттің қарым-қатынасының құралы ретінде қолдануға мүмкіндік береді. Мәдениеттердің диалогының барысында бір жағынан қазақ коммуниканты басқа халықтардың мәдениетіне бойылай түседі, меңгерілетін тілдің мемлекетінің айнасында көрініс тапқан өз мемлекетінің мәдениетін терең меңгереді. Оқушылардың қоршаған орта туралы білімі кеңейеді, әлемдік көркем әдебиеттің туындыларына деген қызығушылық, алынған білімдерін эвристикалық қашықтық сайыстарда қолдануға деген ниет пайда болады. Оқу орнын жаңа бітірген түлектердің шет тілі мамандығын таңдауға деген мотивациясы арта түседі, мысалға алғанда: дипломат, халықаралық заңгер, менеджер, шет тілі маманы, аудармашы.

Тәжірибені қолданудың шарты: оқушылардың сөйлеу қабілеттерін қалыптастыру мен дамыту бойынша тәжірибе жұмысы жұмыс өтілі бар оқытушымен де, жас мамандармен де қолданыла алынады. Сабақтарда, сабақтан тыс жұмыстарда, үйірмелерде және факультативті сабақтарда коммуникативті сөйлеу қабілетіне үйрету әдістерін қолдануға болады.

Табысты тәжірибе үшін қажеттілері:

1. Кәсіби міндеттерді шешуге дайындықпен байланысты әлеуметтік-психологиялық құзыреттілік.
2. Әлеуметтік белсенділік пен шығармашылық қабілеттері.
3. Кәсіби жауапкершілік пен жеке жауапкершілігінің сезімі.
4. Өзін-өзі оқыту мен өзін-өзі тәрбиелеу бойынша сабақтар.
5. Оқу-әдістемелік қорына (әдістемелік және анықтамалық әдебиетті, дидактикалық материалға) ие болу.
6. Оқытушылық мамандығы саласындағы пәндік құзыреттілік.
7. Кәсіби өзін іске асыру.
8. Ата-аналармен жұмыс.
9. Қосымша білім, кітапханалар, мектептің педагогикалық ұжымымен серіктес болу, жұмыс істеу.

10. Аудио және видеоматериалдарға, мультимедиялық дискілерге ие болу [36, б. 67].

Оқытушы жұмысының жүйесі:

Оқытушымен оқушылардың коммуникативті қабілеттерін қалыптастыру мен дамыту жүйесінің тиімді, ұйымдастырушылық, әдістемелік жүйесі жасалған.

Жүйенің элементтері:

- Қосымша теориялық материалды саралау;
- Пәнаралық байланыстарды қолдану арқылы алынған білімдерді кеңейту;
- Аймақтық компонентті қолдану;
- Оқу-тәрбиелеу жұмысын оқушылардың танымдық және тәжірибелік қызметін белсенділетуге әдістердің, амалдардың бағытталғандығы;
- Ата-аналармен жұмысты ұйымдастыру;
- Оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру құралы ретіндегі сыныптан тыс жұмыстар;
- үйірмелік және факультативті жұмыстар.

Теориялық материалды саралау.

Коммуникативті оқытудың қазіргі заманғы қол жетімділік, оқушылардың жастық және жеке қабілеттері, оқытудағы жүйелілік пен реттілік сынды принциптері сәйкес дидактикалық принциптердің ескерілуін талап етеді. Өзінің жұмысында оқытушы коммуникативті оқытуға арналған келесідей жағдайларға жетекшілік етеді: сөйлеудің барлық қызметтеріне коммуникативті бағытталғандық туралы, оқушылардың тілдік ойлау белсенділігіне ықпал ету туралы, оқытудың жекелігі туралы, процестің жағдайлық ұйымдастырылуы, оқыту процесінің жаңалығы мен ақпаратталғандығы туралы.

Пәнаралық байланыстар

Ағылшын тілінің сабақтары – пәнаралық байланыстарды жүзеге асыруға арналған жақсы жағдай. Қазақ тілі, әдебиеті, тарих, география, сурет, музыка, биология, физика – бұл пәндердің құрамы қандай да бір деңгейде коммуникативті сөйлеу қабілетіне оқыту бағдарламасында көрініс табады. Оқытушымен жұмыс істеу тәжірибесіне информатикамен («АВС — компьютердің батырмаларын меңгерудегі ағылшын тілінің әліпбиін қолдану»), географиямен («Ұлыбританияның, АҚШ, Канаданың, Жаңа Зеландияның, Австралияның географиялық жағдайлары»), өнермен («Танымал ағылшын және американдық жазушылардың шығармашылығын қолдану»), тарихпен («Ағылшындар мен викингтердің тарихи мұралары») байланысты сабақтар кіргізілді.

Жаңа ақпараттық құралдар мыналарда қолданылады: логикалық ойлау қабілеттерін дамыту (кроссвордтарды құрастыру, лексикалық ребустарды шешу, диалогтық сөздердің құрастыру), шақ етістіктің формаларын меңгерудегі лексикалық-грамматикалық құрылымдарды қолдану, онлайн

жүйесінде жалпы қазақстандық қашықтық эвристикалық сайысқа қатысу, «3 әдістегі ағылшын тілі» интерактивті курсына қатысу [37, б. 67].

Жақын арадағы жоспарларда – оқушыларды e-mail жобалары бар жұмыстарға қатыстыру. E-mail жобаларға қатысу жобаның шеңберіндегі жеке және ұжымдық жауапкершілікті күшейтеді. Комбинацияланған және жалпыланған, әр түрлі мәселелерді талқылау процесіндегі қоршаған орта туралы толық картинаның қалыптасуына бағытталған сабақтар коммуникативті сөйлеу қабілетіне мотивацияны арттырады.

Елтану мен тілдің тарихы бойынша білім география, тарих, әдебиет сабақтарында қолданылады. Экологиялық тәрбиелеудің мәселелері «Қоршаған ортаны қорғау», «Біздің планетамыз қауіпте» және көптеген басқа тақырыптарды зерттеуде өз көріністерін табады.

Ал қазақ тілінде ағылшын тілінен енген кірме сөздер, ағылшын тілді мәтіндер қолданылуы мүмкін (жоғарғы деңгейдегі саммит-кездесу, жалпы ақпараттың мессмедиа-құралдары, Интернет — желісі).

Танымдық қызығушылықтың дамытылуы

Соңғы жылдары ағылшын тілінің халықаралық қарым-қатынас құралы ретіндегі мәні артып келеді. Ағылшын тілі әр түрлі қызмет саласындағы кәсіби қарым-қатынастың тілі болып танылған, ал компьютерлердің пайда болуы ағылшын тілін қолдануды басқа тілдердің алдында ерекше орынға қойды, сондықтан оқытушы тұрақты танымдық қызығушылықты ұстаудың міндетімен жұмыс істейді:

- мектеп оқушыларының қабылдауының, есте ұстауының, елестетуінің, ойлауының психологиялық ерекшеліктерін ескереді, оқу процесінде жұмыстың логикалық ойлауды, эмоцияны, белсенділікті, елестетуді дамытушы, ойын түрлеріне ерекше назар аудартады.

- оқытушы қызығушылықты ұстаудың өзіндік педагогикалық технологиясының элементтерін сақтайды, ол эмоционалдық фактордың, оқыту процесіндегі сезімдердің танымдық қосылуы принципін рөліне бекітіледі, бұл жағдайда барлық үш: эмоционалдық; когнитивті; психомоторлы саладағы материалдың меңгерілуі жүреді.

Мысалы 7 сыныптағы «Жастардың мәселесі» тақырыбы бойынша оқу материалының үлгісінде мен 6 жасымда қандай болдым және қазір қандаймын, әдеттерім мен қызығушылықтарым сынды ішкі, эмоциялық толқыныстармен ассоциативтік байланыстар қалыптасады [38, б. 93].

«Жыл мезгілдері» атты тақырып бойынша 7 сыныпта оқытушы ерекше рөлді жыл мезгілдеріне береді, оқушылар аргументті түрде өздерінің көзқарастары мен ойларын жеткізіп, неліктен таңдалған жыл мезгілін сүйіктісі екендігін түсіндіреді. Оқушылар мотивациялау, ұялғандықты жою, когнитивті және ассоциативті процестерді стимулдау мақсатында сөйлеу қызметінің соңғы нәтижесінде музыка мен қозғалыстарды байланыстырады. Оқушылар танымал әндерді қимылдарды келтіре отырып, фонограммамен айтады.

Коллаж (фотодағы сөйлеу мен суреттерді қосу) оқытушымен «Сырт келбеті» тақырыбы бойынша қолданылады, оқушылар өздерінің балалық шақтағы өз кейіпкерлерімен суреттерін алады, сыртқы келбетін, мінезін, қимылдарын сипаттайды да, кейін менгерілетін тілдің танымал адамның суретін алады. Оқушылар фотобиографияны құрайды: балалық шағы, жасөспірімдік кезі, кәсібінің басы. Әзілдер мен ирониялар қолдауға ие болады. Жұмыстың осындай түрі әр оқушыда жанды эмоциялық сарынды туғызады.

Оқушының ағылшын тілін эмоционалды қанығып менгеруі жалпы ол тілді үйренуінде қызметтік сипатқа ие болады, ол сөйлеу мен сөйлеу емес, сондай-ақ көру, тыңдау мен кинестетикалық көрініс әрекеттерінің әсерлесуімен қамтамасыз етіледі. Және жалпы шығармашылық қызығушылық пен оқушының шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Жеке жұмысты ұйымдастыру

Оқытушы оқушылардың дербес қызметін ұйымдастыруда олардың табысты әрі қарай оқуына мүмкіндік беретін тапсырмаларды береді, бірнеше бағыттардағы өзін-өзі оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік береді:

- жетілген коммуникативті сөйлеу қабілетін қолдау мен жетілдіру;
- екінші шет тілін үйрену (француз немесе неміс).

Сатылай оқушылардың өзін-өзі бақылаудың қалыптастырылуын жүзеге асырады:

- оқытушының бақылауын түсіну мен қабылдауға үйрену;
- өзінің сыныптастарының оқу қызметін бақылау мен талдауға үйрену;
- өзінің оқу қызметін өзі бақылауға, талдауға, түзетуге және бағалауға үйрену.

Өзін-өзі бақылаудың қалыптасуында оқытушы күші мен қол жетімділігінің принциптеріне жүгінеді:

- тілдің аспектілерінің біріне: грамматикаға, лексикаға, фонетикаға бақылауды қондыруға береді;
- кейін тапсырманы бақылауға екі аспектілердің енгіздірумен қиындатады және ақыр соңында оқушылардың бақылауы тек тілдік рәсімделуге ғана бағытталып қоймай, сондай-ақ тілдік қызметтің мазмұнына да бағытталады [39, б. 94].

«Қызығушылықтар» тақырыбын зерттеудегі бағалау мен өзін-өзі бағалаудың да рөлі жоғары, оқушылар мынадай сызбаны қолданады: оқытушының бағасы – өзара бағалау- өзін-өзі бағалау.

Дәстүрлі емес сабақтардың түрлері

Ағылшын тілінің сабақ үстіндегі және сабақтан тыс уақыттағы оқыту жүйесі түрлі мультимедиялық құралдардан, соның ішінде Интернет желісінен, электрондық поштадан, микрокомпьютерлерден, аудармашы-органайзерлерден, электрондық сөздіктерден және т.б. тұрады, ол оқу мен жазуға арналған. Педагог дәстүрліден басқа келесідей оқу-тәрбие жұмысын қалыптастырудың формаларын қолданады.

- сабақ-дәстүр («Британиядағы мерекелерді өткізудің дәстүрлері мен салттары»);
- саяхат-сабақ («Әр түрлі көлік түрлерімен саяхаттау»);
- ойын-сабақ («Жануарлар бағы бойынша саяхаттау»);
- жарыс-сабақ («Сіздер Ұлыбритания туралы не білесіздер?»);
- сұрақ-жауап сабағы («Қызықты грамматика»);
- видео-сабақ («Ағылшын тілді мемлекеттерге саяхаттау»);
- конференция сабақ (сол тілде сөйлеушінің қатысуымен «Ресей мен Канададағы оқыту жүйесі»);
- брейн-ринг сабағы («Лондонның ескерткіштері», «Ұлыбританияның саяси жүйесі»);
- ойын-сабақ («Шиеленіс»)
- ішкі рух бойынша әңгіме-сабақ («Сырт келбеті»)
- жобаны қорғау сабағы («Бұқаралық ақпарат құралдары»)
- есеп-сабағы («Болашаққа жоспарлар»)
- экскурсия-сабағы («Менің қалам. Қайда орналасқан....?»), «Сатылымдар»)

Ата-аналармен жұмыс

Ата-аналармен адамгершілік-этикалық, экологиялық тақырыптарға әңгімелер жүргізіледі, қазіргі қоғамдағы жасөспірімдердің мәселесі қозғалады. Ересектер өздерінің отбасында қандай үлгі беретіне қарай баланың мәдениеті қалыптасады. Ата-аналардың жиналысында баяндамалар оқылады, онда отбасында салауатты өмір салтын қалыптастыру бойынша ұсыныстар беріледі, психологтың, наркологтың зиянды әрекеттердің әсері туралы дәрістері жүргізіледі [40, б. 106].

Жағдайлары: жағымды адамгершілік-психологиялық климат, ата-аналар мен балалардың тығыз қарым-қатынастары, отбасы мүшелерінің денсаулығының күйіне назар аудару.

«Салауатты өмір салтын сақтайық», «Менің болашақ кәсібім» атты ата-аналармен бірге шаралар өткізіледі. Ата-аналар балалармен бірге мерекелерді дайындай бастады, көрнекіліктерді дайындауға, іс-шараларды, кабинетті рәсімдеуге, сыйлықтарды дайындауға, қажетті әдебиеттерді таңдауға қатысу.

Сыныптан тыс жұмыстар.

Оқытудың негізінде коммуникативті-бағытталған әдіс жатыр. Берілген қағида өмірге сәйкес келетін жағдайлар мен қажетті басқа жаттығулардың арасындағы кедергілерді жою арқылы жүзеге асырылады. Сондықтан оқытушы сыныптан тыс жұмысты тілдік, сондай-ақ ақпараттық материалдың меңгерілуіне, әр оқушының жеке қабілеттерін ескеруге бағыттайды. Бұл үшін сайыстар, ойындар, сұрақ-жауап сайыстары өткізіледі:

- «Ағылшын тілінде сөйлейтін мемлекеттердің жастарының қызығушылықтары» атты ең жақсы жобаға байқау;
- «Оқушылардың құқықтарын қорғау бойынша конвенция» тақырыбы бойынша оқушылар ағылшын тілінде сөйлейтін жасөспірімдерге қазақ

мемлекетінің жасөспірімдерімен салыстырғандағы жастық ерекшеліктерін қояды.

Шет тілдеріне оқытудың практикалық қажеттіліктері қандай да бір әдістердің артықшылықтарын анықтайды. Қазіргі кезде шет тілдеріне оқытуда мыналарға ерекше назар аудартылады:

- сөйлеудің белгілі бір қабілеттерінің қалыптастырылуына, лексикалық материалдың таңдалуына, ойды жеткізудің грамматикалық рәсімделуіне бағытталған құрылымдық-бағытталған әдістер;

- нақты тілде өзінің ойын айқын жеткізуге бағытталған коммуникативті-бағытталған әдістер.

Әдеби шығармаларда әдетте сыртқы сөйлеу тілінің шектері назарға алынады:

Бұл ретте коммуникатив сөйлеу қабілетін қолдану барынша логикалық және негізделген болып табылады, өйткені коммуникативті сөйлеу қабілетінің негізгі рөлі айқын [41, б. 93].

Біздің жұмысымыздың негізгі мақсаты – ағылшын тілі сабағындағы коммуникативті сөйлеу қабілетінің басым рөлін көрсету болып табылады. Бұл орайда ең жақсы нәтижені беретін әдістер ерекше және әрекет етуші болып табылады, бұл қазіргі замандағы өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Көбінесе коммуникативті сөйлеу қабілеті деп біз оқушыға тиімділігінің көзқарасымен алғандағы оқытудың тиімділігін түсінеміз. Коммуникативті сөйлеу қабілеті бұл өзара түсіністікке бағытталған екі немесе бірнеше индивидтердің арасындағы қарым-қатынас актісі. Демек, кез-келген коммуникативті сөйлеу қабілетінің негізінде байланыстарды орната алу, кез-келген тілде табысты қарым-қатынастардың түрлерін табудың негізі жатыр. Мұны тіпті ана тілін меңгеруде істеу қиынға соғады, онда қарым-қатынасқа қатысушылардың ойлары мен әрекеттері бір-біріне түсінікті. Шет тілін осы тұрғыдан меңгеру қиынырақ, өйткені оқушылар бір-бірін түсіне бермейді.

Коммуникативті сөйлеу қабілетінің негізгі принципі сөйлеу қызметі болып табылады. Қарым-қатынастың қатысушылары шет тілінің көмегімен шынайы және елестететін тапсырмаларды шешуге үйренуі қажет.

Бұл кезде оқыту әдістемелік әдістер (techniques) мен жаттығулар (exercises) арқылы жүзеге асырылатын тапсырмалар (activities) арқылы жүреді.

Дәстүрлі емес қарым-қатынастардың үлгісі бұл жағдайда келесідей түрдегі тапсырмалар болады:

- communication games (коммуникативті ойындар);
- communicative stimulations in role-plays and problem-solving (коммуникативті стимуляциялар);
- socialization (еркін араласу).

Қазіргі кезде коммуникативті-бағытталған тапсырмаларды орындаудың үш бөліктік түрі кеңінен қолданылуда (three-phase frame-work). Негізінен кез-келген тапсырма үш сатыда орындала алынады:

- pre-activity (дайындықтық);
- while-activity (орындаушылық);
- post-activity (қорытынды).

Бұл ретте, жұмыстардың авторларының ойынша, тұлғаның қызметке еркін және белсенді қатысуы үшін жағымды шарттарды жасау қажет. бұл жағдайлар келесілерге алып келеді:

- оқушылар қарым-қатынас процесіндегі өзінің ойлары мен сезімдерін еркін жеткізудің мүмкіндігіне ие болады;
- топтық қарым-қатынастың әр қатысушысы басқалардың назарының фокусында қалады;
- тұлғаның өз ойын жеткізуі тілдік білімдерді көрсетуге қарағанда маңыздырақ болады;
- қарама-қайшы, парадоксальды, тіпті дұрыс емес ойлар құпталады, бірақ оқушылардың дербестігі мен белсенді ұстанымы туралы куәлік етеді;
- қарым-қатынастың қатысушылары өздерін сыннан, қателіктері үшін қуғындаудан және жазалаудан қауіпсіздікте екендігін сезінеді;
- тілдік материалды қолдану жеке сөйлеу ойының міндетіне бағынады;
- тілдік материал сөйлеушінің тілдік ойлау мүмкіндіктеріне сәйкес келеді;

Бұл ретте тілдік қателіктерді тек мүмкін деп емес, қалыпты деп санаған дұрыс. Ауызекі грамматика жазбаша тілдің грамматикасынан белгілі бір ауытқуларды білдіреді.

Жоғарыда аталған шарттар, біздің ойымызша, шет тілдеріне оқытуда ауыспайтын болып табылады [42, б. 70].

Дәстүрлі емес әдістермен оқушыларға коммуникативті сөйлеу қабілетіне үйретуде олардың ақпараттық құзыреттілігі де маңызды рөл атқарады, ол мыналардан тұрады:

- ақпараттық «фреймдер» (frames);
- қалыптасқан білімдер (schemata);
- оның шет тілдік формасындағы әлемнің тілдік ортасы (language representation of the world);
- фондық білімдер (background knowledge);
- жалпы көзқарас (general knowledge).

Бұл оқушылардың қарым-қатынасқа кірістірудің маңызды шарты болып табылады. Оқушының сабақ үстіндегі үндемеуі оның әңгіменің негізіне ие болуымен түсіндіріледі, оның талқыланатын тақырыпқа жеке қатынасы жоқ, мүмкін өзін-өзі ұстаудың әдістерімен таныс емес, алайда грамматика мен лексиканы жаттаған болатын.

Ағылшын тіліне коммуникативті-бағытталған оқыту қатысушылардың ақпараттық теңсіздігі сынды тапсырмалардың қолданылуымен жүзеге асырылады (information gap).

Information gap сынды тапсырмалары дәстүрлі емес формаларға ие болады:

- picture gap (оқушылардың бірдей суреттері болады, олардың кейбіреуі ерекшеленеді және айырмашылықты серігінің суретін көрместен, сұрақтардың көмегімен табу керек, - matching tasks);

- ext gap (оқушыларда біреуінің бір мәтінінің ұқсас жерлері немесе фрагменттері болады, басқа оқушыда болмайды, жетіспейтін ақпаратты толықтыру керек - jig-saw reading);

- knowledge gap (бір оқушыда екіншісінде жоқ ақпарат бар, оны толықтыру керек complete-the-table tasks);

- belief gap (оқушыларда әр түрлі ұстанымдар бар, ал бірақ ортақ көзқарасты шығару керек);

- easoning gap (оқушыларда бірге қосып, сәйкестендіру қажет болатын әр түрлі дәлелдемелер бар).

«Information gap» сынды тапсырманың үлгісі кез-келген коммуникативті ойын болып табылады, мысалы «Treasure Island» («Қазыналар аралы»). Қарым-қатынастың екі қатысушысы («қазынаны іздеушілер») елсіз арал бейнеленген контурлық карталарға ие. Бір қатысушының картасындағы ақпарат басқасының картасында жоқ. Қатысушылар бір-біріне сұрақ қоя отырып, олардың алдындағы барлық қауіптіліктерді табуға тырысып, өздерінің карталарындағы бос квадраттарға сәйкес қауіптіліктің белгілерін енгізеді.

Оқушыдан ашылуды талап етуші тапсырма үлгі болып табылады, ол ойын түрінде өткізіле алынады. Осындай тапсырмалардың біреуі қылмыскерді тауып, қылмыстың жағдайларын ашуға негізделеді. Бұл ойын үшін әр түрлі аттары мен қылмыстың жағдайлары бар 20 карточкалар талап етіледі. Берілген карточкалар үлкен карталарда қайталаынады. Карточкаларды «куәгерлерге» (witnesses), ал үлкен карталар «тергеушілерге» (investigators) таратылады. 20 кішкентай карточкалардың ішінен біреуі алынып, бір шетке қойылады. Бұл «қылмыскердің» аты және қылмыстың жағдайы. Тергеушілер өздерінің карталарына қарайды да, «Is his name Steve?, «Did he steal the money from the bank?» сынды сұрақтарды қояды. Егер «куәгерлердің» кішкентай карточкаларында бұл ат пен жағдайлар болса, олар: "No, his name is not Steve and he did not steal the money from the bank?" деп жауап береді. «Тергеушілер» тез арада қылмыскердің атын және қылмыстың жағдайын табуы керек [43, б. 109].

Осындай тапсырмаларды оқытушының зерттеушілігіне қарай өте көп табуға болады. Оқушыларға осыған ұқсас тапсырмаларды ұсынып, тіпті ойындар мен тапсырмалардың сайысын жүргізуге болады.

Осындай жұмыстар ағылшын тілінде ойлауға, сөйлеуге, қарым-қатынас ұстауға дайын оқушыларды анықтауға мүмкіндік береді. Ол тек мәтінмен табысты жұмыс істеудің шарты ғана емес, сонымен бірге рөлдік, сыныптағы талқылау сабағының ұйымдастырылуының құралы болып табылады. «Берілген жағдайдың мәселесі неде?», «Оның шешімі үшін не қажет?», «Мәселені шешу үшін қандай әрекеттер барынша тиімді?» деген сұрақтар оқушылардың мәселені шешуге белсенді қатысуын ұйымдастырады.

Коммуникативті сөйлеу қабілетін қалыптастыруда дәстүрлі емес оқыту әдістері рөлдік ойындармен жүзеге асырылады. Алайда рөлдік қарым-қатынас жасалған сюжетпен ұйымдастырылады және дамыған әлеуметтік қабілеттерді талап етеді. Сондықтан рөлдік ойындар ағылшын тілі сабақтарында көбінесе әлеуметтік тренингтің элементтерін қосады. Әдебиеттерде көбінен кездесетін тапсырмалардың түрлеріне тоқтала кетейік:

- line-up (оқушылар ұсынылған белгілерге сәйкес тезірек бір қатарға тұруға тырысады);

- strip-story (әр оқушы өзінің сөйлемін алады және «әңгімедегі» өз орнын тез алуға тырысады);

- smile (оқушылар бір-біріне жақындайды да, міндетті күлкілерімен сөздермен алмасады);

- merry-go-round (оқушылар сыртқы және ішкі шеңберлерді жасайды, шеңбермен қозғала отырып, сөздермен алмасады);

- contact (қатысушылар бір-біріне жақындайды да, әңгімелерін бастайды);

- king words (қатысушылар серіктеріне кез-келген жағымды сөздерді айтады);

- reflection (қатысушылар өздері туралы басқалардың не ойлайтынын табуға тырысады);

- listening (қатысушылар серіктесін тыңдайды, өзінің келісімін басын ізгеу және іземеу арқылы білдіреді).

Коммуникативті сөйлеу қабілетінің дәстүрлі емес әдістерін жүзеге асыру үшін сабақ үстінде ағылшын тілі сабағының коммуникативті ұйымдастырылуы туралы анық көрінісіне ие болуы қажет.

Оның жүзеге асырылуы үшін қарым-қатынастың нысанын, мақсатын және түрін анықтау, материалды ұсынудың тиімді түрін таңдау, оқушылардың тілдік ойлау қабілетін үнемі ұстап тұру маңызды. Сабақтың коммуникативті ұйымдастырылуы тек сыртқы бақыланатындар ғана емес, сондай-ақ оқытушы мен оқушының ішкі күйлері болып табылады. Көптеген жағдайларда оқытушы мен оқушы «оқытушы-оқушы», «оқытушы-сынып», «оқушы-оқушы» және т.б. тәртіптерінде сөздермен алмаса алады [44, б. 96].

Коммуникативті сөйлеу қабілеттерін дәстүрлі емес сабақтармен оқытуда оқушылардың қабілеттеріне ерекше назар аударған дұрыс. Оқушылардың коммуникативті сөйлеу қабілеттерін келесідей блоктарға бөліп қарастыруға болады:

- сөйлеуге үйретудің талаптары. Қарым-қатынас салалары мен тақырыптары (серіктерімен қарым-қатынас ұстай алуы).

- диалогтік сөйлеу (диалогтардың көптеген түрлері, соның ішінде талқылау, сауалнама, көзқарастармен, ақпараттармен алмасу).

- монологтік сөйлеу (өз ойын жеткізу, көргенді, білгенді, оқығанды айтып беру және т.б.).

Аталған коммуникативті сөйлеу қабілеттерінің белгілері негізгі ағылшын тіліне оқыту сабақтарында ғана емес, сонымен қатар ағылшын

тіліне дәстүрлі емес интензивті оқыту әдістерімен үйреткенде де қолданылуы тиіс.

2 АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ТӘЖІРИБЕЛІК-ЭКСПЕРИМЕНТ ЖҰМЫСЫ

3.1 Ағылшын тілі сабағында коммуникативтік сөйлеу қабілеттерін дамытудың педагогикалық жағдайларын жүзеге асыру

4 сынып оқушыларына коммуникативті сөйлеу қабілеттерін қалыптастырудың тәжірибе жұмысы Астана қаласындағы №4 мектеп-гимназиясында сабақ жүргізілген болатын.

Сыныптың құрамы мен оқушылардың психологиялық ерекшеліктері.

Мен тәжірибеден өткен Астана қаласындағы Астана қаласындағы №4 мектеп-гимназиясында 7 «а» сыныбында 25 оқушы болды, олардың 16 ұл және 9 қыз бала болды.

Ал осы жастағы балаларға шет тілін үйретудің психологиялық-педагогикалық жақтарына тоқтала кетейік.

Берілген жаста (13-14 жас) оқу қызметінің мәні ашылады. Шынайлыққа деген танымдылықтың жалпы артуымен оқуға деген саналы қарым-қатынас та ұлғаяды. Бірақ сонымен бірге мұнда қарама-қайшылықтар да бар. Білімдерді алуға құлшыныс оқуға деген жағымды және жағымсыз қарым-қатынаспен, бағаларға деген немқұрайлылықпен бірге үйлесе алады. Өзіндік оқудағы сәтсіздіктерін жасөспірім енжарлықпен, немқұрайлылықпен қабылдайды, оқуға деген қызығушылығының төмендеуін қандай да бір іспен айналысуымен түсіндіруге болады (шахматтар, спорт, филателия және т.б.).

Оқыту процесінің бөлінбес бөлшегі оқушыларда оқу қабілетінің қалыптасуы болып табылады, бұл оқушылардың өз қызметін ұйымдастырудың амалдары мен әдістерінен тұрады, солардың негізінде рефлексік қабілеті, таңдауды жүзеге асыру қабілеті, таңдауды, шешімді қабылдау қабілеті қалыптасады. Мен үшін, мұғалім ретіндегі міндет оқушыны үйрету онда танымдық-коммуникативтік қабілеттерді қалыптастыру дегенді білдіреді. Осы мәселені мен өзімнің практикама қалай шешемін? Мен өз жұмысымда өзімнің оқушыларымның жататын жастық ерекшеліктерін және әрқайсысының тұлға ретіндегі ерекшеліктерін ескеремін. Ең алдымен, мен сабақ үстінде сенім мен серіктестіктің ортасын жасауға тырысамын, онда оқушылар оқыту процесіне кірісіп, өздерінің сабақтағы қызметін белсенділендіреді, ол олардың ағылшын тілінде белсенді сөйлеуіне ықпал етеді [45, б. 69].

Негізгі қабілеттерінің дамытылуында мен оқушылардың дербестігін дамытушы қабілеттерге ерекше ден қоямын: - ойлауды дамытушы проблемалық тапсырмалар беремін («Ассоциация», “Bingo”, “Naughty

Names”1; басқатырмалар, сұрақ-жауап сайыстары ойындары); - өз ойын, көзқарасын, сезімін білдіріп, тәжірибесімен бөлісуді сұраймын; - оларға шынайы өмірге жақындау тапсырмаларды ұсынуға тырысамын, оларды орындау барысында шет тілдік сөйлеу қабілеттері дамытылады (сөйлеу, тыңдау, оқу, жазу); - оқушылардың ортақ жұмыстарын мадақтаймын. Жұмыстың түріне байланысты мен сабақта әр түрлі рөлдерді орындаймын: - ақпаратты жеткізуші (материалды түсіндірген кезде немесе тапсырманы түсіндіргенде, сабақтың сатыларын ауыстырғанда, қателерді түзеу керек болғанда), - бақылаушыны (оқушылар өз бетінше жұптармен немесе топтармен жұмыс істегенде), - кеңесшіні (оқушылар тапсырманы өз бетінше орындағанда кеңесті немесе белгілі бір ақпараттың көзін талап ететін болса).

Оқушылар ағылшын тілінде көбірек сөйлеуі үшін мен өзім тек ағылшын тілінде сөйлеуге тырысамын, оқушылармен араласқанда қарапайым ағылшын тіліндегі сөздерін қолданамын, сөздердің мағынасы немесе пунктуациялар бойынша қарапайым ағылшын тіліндегі сөздермен түсіндіріп беремін (Listen and repeat. What do the letters p.m. mean in English? Now ask and answer). Сабақ үстінде оқушылар үйреніп кететіндей бірдей нұсқауларды беремін. Оқу жылының басында үнемі қолданылатын жай командаларды жетілдіремін: listen, all together, look, say..., say it again, now in pairs және мүмкіндігінше тапсырманы немесе команданы қалай орындауға болатынын көрсетемін. Бірақ мен тым көп сөйлеуге тырысамын, өйткені қушылар барынша көп ағылшын тілінде сөйлеуге мүмкіндік бермесе, оларды мадақтап отырмаса, онда оларда оқуға деген құлшыныс жоғалады, олар өздерінің назарын жоғалтып, кейіннен өздерінің естігендерін есінде ұстап, қабылдай алмайды.

Менің ойымша, жұптармен немесе топтармен жұмыстар оқытушы мен оқушының тілінің тиімді қатынасының шешімі болып табылады.

Коммуникативті сөйлеу қабілеттерін мағыналық және тілдік қиындықтарды жоюға бағытталған, түсінуге кедергі жасамайтын тапсырмалар арқылы орындауға болады:

1. Сөздің тақырыпқа сәйкес келуіне жаттығулар (жағдаймен, мәтінмен).

(a) Мәтінде жануарларды білдіретін сөздерді тап.

Little Digger was pickling blackberries with the old, grey squirrel. They picked them near the river. A mouse an out of the cornfield. The mouse sat down near the blackberries and Digger.

A duck came up from the river. He looked at Digger and the mouse. The duck ate some of the blackberries. Then a rabbit came out of the woods. He sat down near Digger, the mouse and the duck.

(b) Әр топта мәні бойынша осы топқа жатпайтын сөзді тап.

1) Cat, mouse, duck, squirrel, country, rabbit;

2) To jump, to skip, to hop, to walk;

3) Strawberry, cornfield, blackberry, blueberry;

4) River, lake, woods, sea, ocean;

2. Грамматикалық құбылыстарды тану мен дифференциацияға тапсырмалар.

а) Мәтінде Past Simple және Past continuous етістіктерін тауып, астын сыз. Оларды аудар.

Little Digger was picking blackberries with the old, grey squirrel. They picked them near the river. A mouse ran out of the cornfield. The mouse sat down near the blackberries and Digger.

A duck came up from the river. He looked at Digger and the mouse. The duck ate some of the blackberries. Then a rabbit came out of the woods. He sat down near Digger, the mouse and the duck.

б) Берілген сөздерден сөйлемдер құрастыр.

- 1) Picking, Digger, was, blackberries;
- 2) Out, a, ran, the, of, mouse, cornfield.
- 3) Up, came, duck, a, the, from, river;
- 4) Rabbit, out, came, a, the, of, woods;
- 5) He, down, sat, Digger, near;

Мәтінді оқығаннан кейін мәтіннің астында тапсырмалар ұсынылады. Олар оқығанның мазмұнын тексеруге, сөйлеуде алынған мәліметтерді дамытуға бағытталған. Оқу бұл – оқушылардың рецептивті қабілеттерінің қалыптасуына бағытталған рецепция, яғни мәтінді оқу мен одан мәліметтерді алу: лингвистикалық, мазмұндық, мағыналық [46, б. 95].

Лингвистикалық ақпараттарды алуға арналған тапсырмалар.

а) Сөздің басы мен соңын жалғастыр.

corn... ...use

rab... ...irrel

squ... ...field

mo... ...bit [47, б. 34]

4. Мазмұнды, фактуальды ақпаратты алуға арналған тапсырма.

а) Мәтіннің мазмұнына сәйкес келетін ұстанымды (+) белгісімен; сәйкес келмейтінін (-) белгісімен көрсет.

1) They picked blackberries near the river and soon they had a lot of blackberries.

2) A country mouse ran out of the cornfield. The country mouse sat down at the pile of blackberries and Digger.

3) «I'm in charge of all these» said the old, grey squirrel.

4) «They look nice,» said the mouse.

5) Little Digger was picking blackberries with the old, grey mouse who looked after him.

6) A duck walked up from the woods.

7) The duck ate some of the blackberries, and so did Digger and the squirrel.

8) Then a baby rabbit came out of the woods.

9) The animals heard the noise. Someone was coming to them. It was a duck.

б) Келесідей сұрақтарға дұрыс жауаптарды көрсет.

1) What was little Digger picking in the woods?

mushrooms; b) blackberries; c) berries; d) nuts;

2) Who looked after little Digger?

3) Who ran out of the cornfield?

4) Who walked up from the river?

5) Who came out of the woods?

c) Қалып қойған жерлерге сөздерді қой.

1) Down in the woods, little Digger was picking..... (blackberries, mushrooms, strawberries)

2) Old,..... squirrel looked after little Digger (pink, yellow, grey, black)

3) A country ran out of the near the woods (rabbit, duck, squirrel, mouse, river, cornfield, woods)

4) «They look «Said the mouse (nice, pretty, lovely) [48, б. 70]

d) Оқылған мәтіннің мазмұнына сәйкес келмейтін фактілерді бөліп көрсет. Мәтіннің дұрыс нұсқасын көрсет.

Down in the woods, a country mouse was picking blackberries. She was picking blackberries with the old, grey squirrel. They picked blackberries near the cornfield. Soon they had a lot of blackberries.

Little Digger ran out of the woods. He sat beside the country mouse and the pile of blackberries. Little Digger ate some of the blackberries, and so did the country mouse.

A duck walked up from the river. He looked at Digger, and the country mouse, and then he looked at the pile of blackberries. The duck didn't eat the blackberries, and so did Digger and the country mouse.

6. Дамытушы тапсырмалардың тобы.

a) Оқылған мәтінге сәйкес келетін суретті салып, онда не болғанын айтып беріңдер.

b) диафильмге/ мультфильмге арналған жануарлар туралы суреттердің альбомын жасаңдар.

7. Ойын үшін транскрипцияның және әріптердің белгілері бар ойындар керек. Әріптері бар карточканы көрсетіп, оларға сәйкес дыбысты айтуды сұраймын. Оқудың бірнеше нұсқалары мүмкін болса, балаларға бәрін есіне алуды ұсынамын. Оқушының жауабынан кейін сыныпқа ағылшынша келісуді немесе қатені түзеуді сұраймын.

8. Әріптері бар карточкаларды қолдана отырып, тақтада әр түрлі сөздерді құрастырамын, кейін қандай да бір әріпті алып тастаймын немесе қосамын. Оқудың ережелері өзгереді. Оқушыларға сөздерді оқу ұсынылады. Кейін оқытушының рөлін бір оқушы ойнайды [49, б. 67].

9. Балалар 4x6 см. өлшемді әріптері бар карточкаларды дайындайды: кіші және үлкен әріптерге бөлек-бөлек. Оқушылар оқытушымен берілген карточкаларды белгілі бір ретпен қояды: әліпби бойынша; кез-келген әріптен бастап әліпби бойынша; тек дауыстыларды; тек дауыссыздарды; әліпби бойынша және кері бағытта; оқушыларға өздерінің аты-жөнін жазу ұсынылады (немесе кез-келген сөзді), жазылған тұрушы әріптері бар

карточкаларды әліпби бойынша; жұппен жұмыс істегенде бір бала сөзді құраса, екіншісі оны оқиды.

10. Әр оқушы карточкаға алдында қарастырған сөздердің белгілі бір санын жазады, сөзді бір әріпін белгілейді (оқытушының таңдауы бойынша ол дауыстылар, дауыссыздар немесе әріп тіркестері бола алады). Кейін карточка басқа оқушыға беріледі, ол көрсетілген сөздің немесе әріптердің транскрипциясын жазып шығу керек болады. Тапсырмалар оқушылардың дайындық деңгейіне байланысты беріледі. Орындалған тапсырма оқытушымен немесе басқа оқушымен бағалана алады.

11. Қазіргі кезде ағылшын тілі күнделікті өмірге белсенді түрде енгізіліп келеді. Балаларға ағылшынша жазылған әр түрлі этикеткаларды әкелуін сұраймын (ойыншықтардан, киімдерден, конфеталардан және т.б.). Оларды бірге оқып шығамыз, кейін мұны бір оқушының жасауын сұраймын.

12. Оқушылардың біреуі сөзді ойлайды және оны әріптермен оқиды, сынып ол сөзді табуы керек. Кейін ол тақтада немесе дәптерге жазылады.

13. Транскрипцияның белгілерін пайдалана отырып тақтада сөзді жазамын да, оны әріптермен жазуды оқушылардан сұраймын. Бұл қиын тапсырма, ол үшін ең қарапайым сөздерді алу керек.

Ал енді мынадай ойындардың түрлерін коммуникативті сөйлеу қабілеттерін дамытуда қолданғанды жөн санадым:

1. Have you got a dog?

Have you got a dog or a cat? Кейін ағылшынша «Менде бар ма?» деп қалай сұрау керек екендігіне қорытынды сабақ жүргізіледі. Бұдан кейін сабаққа қондырма беріледі: «Бүгін біз ағылшындықтар қалайша «онда бар» деген тіркесін қарай қолданатынын білеміз. Оқушылардың санасындағы осындай тұжырымдаманың арқасында екі форманың дифференциациялану процесі жүреді. Осылайша, коммуникация жағдайында балалар to have етістігінің қандай да бір формасын қолданудың таңдауында тұрады. Кейін оқытушы балаларға мектеп құрал-жабдықтары бар суретті көрсетеді де, оларға былай дейді: « I have got a pencil case». Кейін оқытушы кез-келген оқушының партасынан кез-келген затты алып былай дейді: «She has got a pen. He has got an eraser» және т.б. (бұл кезде have got пен has got формасы дауыспен ерекшеленеді). Кейін оқушылар алып өздерінде не бар екенін көрсетеді, сонымен қоса олар өздерінде, көршілерінде, достарында қандай зат бар екенін айтуы керек:

P 1: I have got a pen. She has got a pencil.

P 2: I have got a pencil. Masha has got a ruler.

Ұсынылған сөйлеу үлгілерінің негізінде T – P, кейін P – P тәртібіндегі имитациялық жаттығулардың сериясы жасалынады.

1) T: - What have you got? - What has Dima got? - Has he got a book?

Кейін оқытушы Гүл қаласының Білгіш бар суретті және оның сөмкесін көрсетеді, онда оның құрамы көрініп тұрады. Балалар өздерінің сөмкесінің құрамындағыны Білгіштің сөмкесіндегі заттармен салыстыра отырып, кімнің сөмкесі ауырырақ екенін анықтайды.

2) P – P «Memory game».

Бір минуттың ішінде біріншісі екіншісінің партасында не бар екенін есінде сақтайды. Бұдан кейін ол есінде қалғаны бойынша оған сұрақтар қояды:

- Have you got a book? Yes, I have.

- Have you got an eraser? No, I have not.

Мұндай жаттығулардың процесінде грамматикалық форма есімдіктермен параллельді түрде меңгеріледі. Кейін оқытушы she's got пен he's got қысқартылған формасын айтады. Десек те, имитациялық жаттығулардың сериясынан соң, ұқсас грамматикалық құбылыспен салыстырмалы түрде формасын нақтылау керек.

Тақтаға екі сөйлем жазылған: She's got a sticker.

She's my friend.

Жоғарыда келтірілген мысалдардың негізінде оқушылар құбылыстардың формасына және қызметтеріне қатысты қорытындылар жасайды. Грамматикалық жаттығулардың негізінде өлеңдер мен ұйқаспалар тиімді қолданылған, өйткені олар оқушылардың грамматикалық құрылымдарды жақсы есіне сақтауына ықпал етеді.

I've got a doll, She's got a ball, We've got toys, We like them all.

I've got a horse, He's got a fox. She's got a cow, We are playing now.

Many little children Have no brother small, Have no little children And cannot play at all.

Осымен материалмен таныстыру аяқталады да, тілдік үлгілер мен шартты-тілдік жаттығулардың негізіндегі біріншілік автоматизациялау үрдісі басталады, ол коммуникациялаудың табиғи актісін имитациялайды. Мысалы, мынадай жаттығулар:

2. «Детектив» ойыны.

1 оқушы (детектив) кабинеттен шығады. 2 оқушы детективке тиесілі затты алады. Детектив кім оның затын алғанын анықтауға тырысады. Ол әр оқушыны «Have you got my pen?» деп сұрайды, барлық оқушылар, соның ішінде ол затты алған оқушы да басқа біреуге жала жабады «No, I haven't. Natasha has got your pen». Бес талпыныстан кейін кім оның мектеп затын алғанын анықтауы керек. Ex. Work in pairs. Game «Who is the champion? » Кім ең көп сөйлем құрастыратынын да анықтауы керек.

To have етістігінің жекеше түрдегі 3-жақтағы қолданылуын бекіту үшін үй тапсырмасы келесідей түрде болушы еді: оқушыларға «Өз досың туралы айтып бер» деген монологтік сөйлемдер құрастыру ұсынылады. Бұл әңгімесінде олар өздерінің достарында қандай мектеп құралдары бар екенін айтуы ұсынылады немесе «Отбасы» және «Үй жануарлары» тақырыбы бойынша не білетінін айтуы сұралады.

2 сабақ

Міндеттер:

- Әрі қарай грамматикалық материалды автоматтандыру;

- Сөйлеу, оқу, тыңдау қабілеттерін әрі қарай дамыту (диалогтік және монологтік сөйлеу);

- Шет тілі сабағында коммуникативті міндеттерді өз бетінше шешудің қабілеттерін дамыту;

- Есте сақтау, ойлау, елестету қабілеттерінің дамытылуы;

- Шет тілін оқудың мотивациясын арттыру;

«to have етістігінің жіктелуі» тақырыбындағы сабақтың мақсаты «Have you got?» және «Has she / he got?» сұрақтарын жетілдіру болып табылады. Бұл мақсат үшін грамматикалық қабілеттің жеткілікті түрде дамығанын көрсетуші тілдік жаттығуды жасап, үй тапсырмасын сұрап және шартты-тілдік және тілдік жаттығулардың сериясын жасап болғаннан кейін оқушылардың алдында мынадай сұрақ тұрады: «What has Dima got?» «Has he got a book?»

3. «What has the teacher got on her desk?» ойыны

Оқушылар жұптасып «Has she got a book?» сұрағын қоя отырып, жұмыс істейді. Бұл еске сақтауға арналған ойын. Бір минуттың ішінде оқушылардың біреуі оқытушының үстелінің үстінде жатқан затты есіне сақтайды, кейін оларды есінде қалғаны бойынша атайды. Басқа оқушы тексереді. Бұдан кейін олар рөлдерімен ауысады.

Ex. Finish the sentences

I have got a key – ring. He has got a key – ring.

I have got exercise books. She

He has got a crayon. You

I have got a school bag. He

4. "Аудармашы" ойыны

Оқушылар шеңберге тұрады да, арқасында бір ойыншықтан жасырады. Шеңбердің ортасында жүргізуші мен «аудармашы» тұрады. Жүргізуші ойыншылардың біреуіне нұсқай отырып, аудармашыға қаралады: Has she / he got two kittens? Аудармашы осы оқушыға қарала отырып былай дейді: Have you got two kittens? Оқушы жауап береді: Yes, I've got two kittens (немесе No, I haven't). Аудармашы жүргізушіге қарала отырып, yes, she has got two kittens немесе No, she hasn't got two kittens деп хабарлайды.

5. «Тап» ойыны

Мақсаты: Present Indefinite сұрағын қайталау.

Оқушы жүргізушінің құлағына ол негі ойнауды ұнататынын сыбырлап айтады. Сынып жүргізушіге сұрақ қоя отырып табады: Does he like to play tag? Does he like to play leap-frog? Және т.б. Жүргізуші жауап береді: Yes, he does. Немесе No, he doesn't.

6. «Пантомима» ойыны

Мақсаты: Present Continuous қайталау. Оқушы қандай да бір әрекетті көрсетеді де, бірақ бұл кезде ешқандай сөз айтпайды. Оқушылар ол нақты нені көрсеткенін табуы керек. Бұл кезде олар өз болжамдарын айтады, мысалы: He is swimming. He is cleaning his teeth. He is going to school. Және т.б.

7. «Менің бұйрығымды тыңда» ойыны

Мақсаты: Present Continuous қайталау.

Доппен қозғалмалы ойын. Оқытушы (немесе жүргізуші), жартылай шеңберде тұрған ойыншылардың біреуіне допты лақтыра отырып, оған бұйрық береді. Оқушы оны орындайды да, өзінің не істеп жатқанын Present Continuous айтады. Кейін допты оқытушыға қайтарады. T: Come here. P1: I`m coming. T: Look at your friend. P2: I am looking at my friend. Бұйрықты орындамаған немесе сөйлемде қателік жасаған ойыншылар ойыннан шығып отырады. Ең соңына дейін ойында қалған бала жеңіске жетеді. Ойынның берілген нұсқасында шартты кішкене өзгертуге болады: оқушы оқытшының тапсырмасын орындайды да, допты ойынның қатысушысына оған бұйрық бере отырып, лақтырады. Осылайша, доп бір ойыншыдан екіншісіне ауысады [50, б. 98].

8. «Тап» ойыны

Мақсаты: Present Continuous сұрағын қайталау. Оқушылардың біреуі қандай да бір әрекетті орындайды, ал жүргізуші сыныпқа сұрақ қоя отырып, табады, мысалы: Is he cleaning his teeth? Класс хором отвечает: Yes/No.... Егер жүргізуші үш сұрақты қойғаннан кейін жасалатын әрекетті таба алмайтын болса, сынып хормен оқушының не істеп жатқанын айтады да, одан кейін жүргізуші ауысады.

9. «Суретті сипатта»

Мақсаты: Past Simple қайталау. Барлық қатысушылар сурет бойынша мазмұнның логикасын сақтай отырып, бір сөйлемнен айтып шығады. Кімнің сөйлемі ең соңғы болатыны жеңеді. Бұл ойынды басқа шақтардағы етістіктерді қайталау үшін де қолдануға болады

10. What am I going to do?

Мақсаты: to be going to do құрылымын қайталау

Оқытушы сыныпқа енді аттай бергенінде ол тоқтап, былай деп сұрайды: «What am I going to do now?» Оқушылар сұраулы түрмен оқытушыға қарап, сабақтың былай басталғанына таң қалады.

Student 1: « You are going to the classroom».

Teacher: «Oh! No! I`m not going to the classroom. I`m already in the classroom. But what am I going to do? Am I going to sleep? Am I going to eat? What am I going to do? »

Student 1: « You are going to give us a lesson».

Teacher: «Yes, quite right. I am going to teach you. Now I am taking a piece of chalk. What am I going to do now? »

Student 2: «You are going to write».

Teacher: «Yes, that`s right. Oh! It`s very hot here. Now I`m near the window. What am I going to do? »

Student 3: « You are going to open the window.

Teacher: «Right. Now I have taken a pen and opened the register.

Student 4: « You are going to mark the absentees».

Teacher: «Now show me some actions and I'll try to guess what you are going to do». (Балалар не істейін деп жатқанын көрсетеді) [51, б. 85].

11. Now you are on my side

Оқу мақсаты: «Are you a...?» сұрағын қайталап, «жануарлар» тақырыбы бойынша лексиканы еске түсіру.

Ойынның мақсаты: қарсылас команданың қатысушыларын өз тобына шақырып алу.

Құрал: жануарлардың суреттері (балалардың санына қарай), екі түстес баулар.

Қатысушылардың саны: 5-6 адамнан құрылған екі топ.

Кіріспе.

Ойынның алдында лексиканы қайталап алу керек. Оқытушы сыныпқа суреттерді көрсетеді, ал балалар оларда салынған жануарларды атайды. Бұдан кейін карточкалардың біреуін көрсетпей алып, оның кім екенін мынадай сұрақты қою арқылы табуын сұрайды: «Are you a...?». Кейін оқытушы қатысушылардың біреуіне карточканың біреуін таңдауды ұсынады, ал сынып дәл сол сұрақты қоя отырып ол қандай карточканы таңдап алғанын табуы керек.

Ойынның барысы.

Балалар екі топқа бөлінеді де, бір-біріне қарама-қарсы отырады. Әр түрлі топтарға әр түсті ленталарды байлап, карточкалар таратылады. Міндетті жеңілдету үшін екі командадағы да карточкалардың жиынтығы бірдей және ойыншыларға танымал болуы керек, бірақ қарсы топтың қайсысы қандай жануарды көрсететіні құпия болуы керек.

Бірінші топтың 1 оқушысы екінші топтың 2 оқушысына сұрақ қояды, мысалы «Are you a lion?», егер 2 оқушы «No, I am not» деп жауап беретін болса, онда келесі сұрақты оның тобы қояды. Егер де ол «Yes, I am» деп жауап беретін болса, онда ол өз тобынан кетеді және қарсылас топқа кіреді. Ол онда да бірінші топ үшін сұрақ қоюға құқылы, бірақ сұрақтарға жауап бере алмайды, өйткені оны тапқан болатын.

Өздерінің қарсыластарының кім екендерін толықтай тауып, өз топтарының құрамына енгізген топ жеңіске жетеді.

12. The giraffe

Оқу мақсаты: “Who lives in the house?”, “Who is yellow” сынды сұрақтарды қоюға үйрету және оларға “A cat lives in the house. A giraffe is yellow” жауап беруді үйрету.

Тілдік материал: лексика – жануарлардың аттары – a cat, a dog, a bear, a crocodile, a fox, a lion, a tiger, a cock, a pig, an elephant, a fish; house, zoo, garden, forest, river; части тела: legs, head, eyes, mouth, ears, neck, tail (егер де берілген деңгейде балаларға бұл лексиканы қабылдау қиын болса немесе оларды енгізуге уақыт болмаса, онда оны енгізбеуге де болады, тек қана суреттерді қолдануға болады). Қосымша лексика: pink, green, yellow және т.б., оқытушының таңдауына қарай.

13. Ойынның мақсаты: бірінші болып жирафтың портретін аяқтау.

Құрал: әр команда үшін екі жақты карточкалардың жиынтығы: бір жағында сұрақтар (оны графикалық түрде көрсетуге болады), ал екінші жағында – сурет.

Қатысушылардың саны: 5 – 6 адамнан құралған екі топ [52, б. 67].

Кіріспе

Ойынның алдында карточкада жазылған барлық сұрақтармен жұмыс істеп шығу керек. Оларды оқытушы қояды, мысалы: “Who lives in the river?” Мүшесі бірінші болып қолын көтерген және “fish” деп дұрыс жауап беретін команда бір ұпайды иеленеді. Жануарлардың аттары тақтаға жазылады және жаттығудың соңына қарай тақтада жануарлардың тізімі болады. Жаттығудың кезінде көп ұпайға ие болған топ ойынды бастау құқығына ие болады.

Ойынның алдында бастауышқа қатысты өлең жолдарын жаттап алған дұрыс:

One, two, three,
Let me see
Who likes coffee?
And who likes tea.
One, two, three,
Now I see
He likes coffee,
And she likes tea.

Осылайша, ойынды сәтті өткізу үшін біріншіден, лексиканы жаттап алып, екіншіден бастауышқа сұрақ қалай қойылатынын анықтап алу керек. Жұмысты екі сабаққа бөліп алған дұрыс: біріншіде сұрақтарды талдап, өлеңдерді үйге жаттауға тапсырма беріп, екінші сабақта оны ойында қолдануға болады.

Сонымен қатар бірінші сабақта немесе ойынның алдында балалармен барлық суреттерді қарап шығып, әр сурет қайсы сұраққа сәйкес келетінін анықтап алу керек.

Ойынның барысы

Суреттер мен жазулардан бос тақта екі жартыға бөлінеді де, әр жартыда жирафтың суреті салынады (әр топ үшін біреуден).

Жаттығу кезінде жеңіп алған команданың бір мүшесі қарамай өзіндегі жиынтықтан карточканы алып шығады да, онда көрсетілген сұрақты қояды. (мысалы, егер онда үйдің суреті болатын болса, сұрақ былайша болады – “Who lives in the house?”, ал егер сары дақ болатын болса – “Who is yellow?”).

Егер екінші топтың 2 оқушысы сұраққа дұрыс жауап беретін болса (“A cat lives in the house”, “A giraffe is yellow”), онда 1 оқушы карточканы ашып, оның кері бетінде ненің суреті бар екендігін көреді (екі аяқ, қол, бас, құйрық және т.б.). Егер бұл лексика қайталанып болса, онда ол дауыстап айтады, мысалы: “Two legs!”, ал егер олай болмаса – екінші топқа жай ғана суретті көрсетеді. 2 оқушы тақтаға шығады да, өзінің суретіндегі жирафқа екі аяғын салады.

Егер 2 оқушы бұл сұраққа жауап бере алмаса, онда тақтадағы суретке ештеңе қоспайды. Дәл сондай жағдай егер де карточкада көздің суреті болып, ал жирафта мойны мен басы болмаса да осылай болады.

Не болса да өзінің жирафының суретін салып болған топ жеңеді. Барлық сұрақтарға балалардың жауап бере алмауы мүмкін және бұл жағдайда кімнің суреті толығырақ болатын болса, сол топ жеңеді (мысалы, біреуінде денесі, мойны, басы және екі аяғы, ал басқасында – денесі, төрт аяғы, мойны және құлағы көздерімен бірге қорда тұратын болса).

Карточкалардың саны жирафтың дене бөліктерінің санына байланысты. Мысалы, берілген жағдайда олардың саны 8: алдыңғы және артқы аяқтары, мойны, басы, құлақтары, аузы, көзі. Егер сұрақтар екі топта да бірдей болатын болса, олар да 8 болады, ал егер әр түрлі болса – 16.

Карточкалар мынадай болады:

□	□				☀

Сәйкесінше, □ белгісі “Who lives in the house?”, □ - “Who lives in the river?” сұрағы сияқты қабылданып, сары квадрат – “Is it yellow?” және т.б. карточканың екінші жағында суреттер болады:

Mouth □	legs	Eyes □□	Head ☺
Tail □	legs	Ears □□	Neck //

14. Family

Оқу мақсаты: отбасы мүшелері туралы сұрауды үйрену.

Тілдік материал: “Do you have ...?”, “Yes, I do”, “No, I don’t” фразалары.

Ойынның мақсаты: үш ұпайды жинау.

Қатысушылардың саны: бір топта 4 адам.

Құрал: екі картондық домалақтар, түйме, кубик.

Кіріспе

Оқытушы оқушыларға өздеріне оның отбасысы туралы сұрақтар қоюын сұрай алады, мысалы “Do you have a sister?”, “Do you have a cat?”

Ойынның барысы

Оқытушы балаларға екі шеңберді біріктіруге көмектеседі, жоғарғы шеңбер еркін айналғанын қадағалайды.

1 оқушы кубикті лақтырады да, кубикте қанда ұпай шығатын болса, соншаға бұрайды.

Төменгі шеңбердегі суретке сәйкес, ол ұяшықтан көрініп тұрады, 1 оқушы өзінің тобындағы оқушылардың біреуіне сұрақ қояды (тағы да кубиктегі ұпайлардың санын ескереді – мысалы, егер «6» түсетін болса, ол

алтыншы адамды санайды, сол жақтан санайды, үшіншісіне жеткенде, қайтадан біріншісіне қайтып келеді де, басынан бастап санайды), сұрақтың үлгісі: “Do you have a brother?” және т.б.

Егер 2 оқушы “Yes, I do” деп жауап беретін болса, онда 1 оқушы бір ұпайды алады; егер “No, I don’t” десе – бірде біреуін алмайды. Не болса да әрі қарай 2 оқушы жалғастырады.

Үш ұпайға ие болған оқушы жеңеді [53, б. 86].

Who is who

Оқу мақсаты: отбасы мүшелері туралы сұрақтарды қоюға үйрену: “What is his/her name?”, “Is she a mother?”, “How old is she/he?” және оларға жауап беруді үйрену: “Yes, she is f mother” немесе “No, she isn’t a mother”, “Her name is Vera”, “He is six”.

Тілдік материал: mother, father, sisteer, brother, grandmother, grandfather.

Ойынның мақсаты: серіктесінің суретінде кім салынғанын, оның атын және жасын табу.

Құрал: жоғарыда аталған отбасы мүшелерінің суреттері, олардың аттары мен жастары.

Қатысушылардың саны: жұптық ойын.

Ойынның алдында оқытушы ол фотосуреттерін әкелген адамдар туралы айтып беруін сұрайды. Балалардан былай деп сұрау талап етіледі: “She is a mother Her name is Vera”. Сыныпты топтарға бөліп, кімнің тобы көп сөйлем айтады дегенге жарыстыруға болады. Жеңген топтың балалары бірінші болып карточкаларды таңдау мүмкіндігіне ие болады.

Ойынның барысы

Жұптағы екі оқушыларда да карточкалар бар, бірақ олар оны бір-біріне көрсетпейді. 1 оқушы 2 оқушыға жоғарыда айтылған сұрақты қояды, және суретте көрсетілген адам туралы өзіне қажетті мәліметті алады. Бұдан кейін ол қолын көтереді де, оқытушыға есеп береді: “She is a mother. Her name is Vera”. Егер ол бәрін дұрыс айтқан болса, 2 оқушының сұрақтарына жауап беруге оның кезегі келеді. Оқытушыға бәрінен тез және дұрыс жауап берген жұп жеңген болып саналады. Жеңімпаздардың орны үшеу, төртеу болуы керек және жеңімпаздарды марапаттау керек.

15. Blind date

Оқу мақсаты: сұрақтарды өңдеп, оларға жауап беру.

Тілдік материал: берілген сатыда өтілген барлық сұрақтар, “What is your name?” бастап “Can you ride a bicycle?” дегенмен аяқталады.

Ойынның мақсаты: сенің алдында кім тұрғанын табу.

Құрал: мөлдір емес орамал.

Қатысушылардың саны: 5 – 10 адам.

Кіріспе

Оқытушы қазір оқушылардың «Blind date» – «көрінбейтін кездесу» атты ойынды ойнайтынын түсіндіреді, бұл бәрінде бірдей жақсы болуы үшін олар қандай сұрақтарды қоюды үйренгенін және оларға қалай жауап беруді үйренгенін еске алу керек. Егер бұл балаларда қиындық туғызатын болса,

оқытушы сұрақтарды өзі қоя бастайды. Жаңа танысқа қойылатын барлық сұрақтарға жаттықтыру керек: “Do you have a brother?”, “Can you swim?”, “How old are you?” және т.б. Балаларға «Танысу» диалогын құруға тапсырма беруге болады, бұл кезде «Кім көп сұрақ қояды» деген сайыс өткізуге болады.

Ойынның барысы

1 оқушының көзін байлайды да, оның алдында не тұрғанын түсіндіреді және сұрақтарға оның сыныптастарының бірі жауап береді. Оның міндеті – жауаптарға бағыттала отырып, оның кім екенін табу: I am seven. I live in the house. I have a brother. I don't have a sister. I have a dog. I can swim. I can't play football.

2 оқушы дауысын өзгертуден тайынбайды, бұл 1 оқушының оның кім екенін тануы қиынға түсуі үшін және оған барынша көп сұрақ қойылуы үшін жасалады.

Сұрағын: “What is your name” мүлдем алып тастауға болады, өйткені ол міндетін қатты жеңілдетеді немесе 2 оқушыға оларға дұрыс емес жауап беруге көмектеседі, қарсыласын шатастырады.

Егер 1 оқушы оның алдында кім тұрғанын сезіп қойса, “You are Tanya!” фразасын айтады, ал егер ол дұрыс табын болса, 2 оқушы – Таня оның байламын шешеді.

Қалған оқушылардың біреуі әділқазы ретінде таңдалынып, қанша сұрақ қойылғанын санай алады. Максималды сұрақтарды қойған оқушы және дұрыс тапқан оқушы сабақтың соңында жеңімпаз атанады.

Сұрақтарды 2 оқушыға емес, қалған оқушыларға қоюға болады. Бұл оларды жұмысқа енгізеді, оларды бақылаушылардан ойынның қатысушыларына айналдырады және дауыс бойынша табу мүмкіндігінен айырады. Сұрақтар, сәйкесінше мынадай үлгіде болады: “Is she seven?” “How old is she?” “Where does she live?” “Can she swim?” [54, б. 68]

16. Elimination.

Оқу мақсаты: бірдеңені жасау қабілетін білдіру.

Тілдік материал: he or she can't sing, dance, jump, play football және т.б. (плюс бұл сөйлемдердің болымсыз және сұраулы формалары).

Ойынның мақсаты: барынша тез серіктесінің жасырған әрекеттерін табу.

Қатысушылардың саны: екі-екіден ойнайды.

Құрал: әр қатысушыға үш кестесі бар екі карта.

Кіріспе

Балаларға олардың сыныптастары нені істей алатынын, нені істей алмайтынын “Can you...?” (жеңіл болатындай сыныпқа әрекеттері бар суреттерді көрсетуге болады) сұрағын қоя отырып тапқызу. “Yes, I can” немесе “No, I can't” жауабын алғаннан кейін, бала оқытушысының алдында жауап береді: “He can swim”, “She can't play football”.

Ойынның барысы

Әр қатысушыға үш кестесі бар екі карточкадан таратылады.

Оқытушы 1оқушыға өзі және досы білетін адамды серіктесінен жасыру үшін қандай да бір адамды немесе жануарды ойлауды ұсынады.

1 оқушы кесте 1 ол өзі ойластырған адам жасайтын төрт әрекетті таңдайды да, оларды 2 кестенің 1 жолында салады, оны ойындағы серігіне көрсетпейді.

Өз кезегінде, оқушы 2, өз кестесінде 1 оқушы салған суретті салады (өзінің ойындағыдай).

Бұдан кейін 2 оқушы қаншалықты дұрыс тапқанын сұрақтарды қою арқылы табады: “Can he swim?”, “Can he play football?” және “Yes, he/she can” немесе “No, he/she can’t” жауаптарын ала отырып. Дұрыс жауапты 2 оқушы өзінің 3 кестесінде «+» деп, ал дұрыс емес жауаптарды «-» деп белгілейді.

2 оқушының міндеті 2 кестедегі барлық әрекеттерді табу болғандықтан, ол өзінің кестесінің 2 жолын толтырады, енді өзі тапқан әрекеттерді кесте 3 2 жолына жазады. Ол барлық жолдарда плюстардың болуына ұмтылады.

2 оқушы 3 кестедегі жолдарды толтырғанда, адамды және оның әрекеттерін жасыруға оның кезегі келеді. Бұл үшін екі оқушы да таза карточкаларды алады.

Әр тапсырмадан кейін оқушылардың жасаған қателіктеріне назар аударамын да, тапсырманы жақсы орындағандарды мақтаймын.

3.2 Ағылшын тілі сабағында коммуникативтік сөйлеу қабілетінің қалыптасуының динамикасы

Зерттеу жұмысын жүргізу барысында бақылаудың объектілері болды: коммуникативті сөйлеу қабілеттің қалыптасу деңгейі мен оның әр түрлі тілдік жағдайларындағы функционалдануы. Қабілеттердің қалыптасу деңгейін анықтау үшін, сондай-ақ қолданылатын тапсырмалар әдісінің тиімділігін анықтау үшін тәжірибелік оқыту кезінде көптеген тексеруші жұмыстар орындалды, ауызша да, жазбаша да.

Сабақ үстіндегі негізгі қызметтің түрлері ойын, драматизация, инсценировкалар, өлеңдер, әндер, жұмбақтар, кроссвордтар, әңгімелер болып табылады.

Ағылшын тілін оқушы біздің тәжірибеден өткізіп жатқан сыныптарымыздан сауалнама жұмысы жүргізілген болатын.

Сауалнама сұрақтары:

1. Сіз ағылшын тілі сабақтарын жақсы көресіз бе?
2. Сіз ағылшын тілі сабақтарының көп болғанын қалайсыз ба?
3. Сіз үйде ағылшын тілі сабақтарында не жасайтындарыңызды айтасыздар ма?
4. Ағылшын тілі сабақтары бойынша үй тапсырмаларын орындауда ата-аналарыңыздан көмек аласыздар ма?
5. Ағылшын тілі сабақтарында қандай қызметтің түрлері сіздерге ұнайды?

- физминуткалар;
- ойындар;
- инсценировкалар;
- ағылшын тіліндегі әндер;
- жұмбақтарды, кроссвордтарды шешу;
- әңгімелермен жұмыс істеу;
- ағылшын тіліндегі әңгімелер, романдар сіздерге ұнайды ма?
- ағылшын жазушыларының қандай шығармаларын білесіздер?
- сізге ағылшын тіліндегі өлеңдер ұнайды ма?

Сауалнама жұмысы келесідей нәтижелерді көрсетті:

1. Барлық біздің сауанама жұмысын жүргізген 7а сыныбының оқушылары 100% ағылшын тілін жақсы көреді.

2. Көбісі ағылшын тілі сабақтарының аптасындағы сабақтарының санының көбеюіне дауыс берген болатын;

3. 60% оқушылар сыныпта не жасағанын және өздерінің тап болған мәселелерін үйіндегі ата-аналарымен талқыға салады.

4. Тек 30% оқушылар ата-аналарынан үй тапсырмаларын орындағанда көмек алады;

5. Оқушылар үшін келесідей түрде өткізілген ағылшын тілі сабақтары қызықты болып келеді:

- физминуткалар;
- лексиканың «Ғажайыптар әлемі» ойыны бойынша бекітілуі;
- ағылшын тіліндегі әндер мен өлеңдерді жаттау;
- жұмбақтар мен кроссвордтарды жаттау;
- әңгімелерді инсценировкалау.

Сауалнаманың нәтижелері көрсеткендей, барлық оқушыларға ағылшын тілі сабақтарының әр түрлі әдістері мен формалары ұнайды, бірақ қозғалмалы ойын түрлеріне көп мән беріледі.

Қабілеттің қалыптасқанын тексеру үшін шығарма сынды тексерудің формасы таңдалынып алынды. Мұндай таңдау қаншалықты алынған нәтижелер тәжірибе жұмысында қойылған мақсаттар мен міндеттерге сәйкес келетіндігін анықтауға арналған, соның ішінде шет тілі сабағында қойылған коммуникативті міндеттердің шешімдерін қабылдау сынды қабілеті анықтауға. Жұмыстардың шығарма мен хат сынды мұндай түрі тапсырманы орындауға оқушылардан шығармашылық амалды талап етеді және қандай да бір коммуникативті міндетті көрсетеді, оларды оқушылар шешуі керек. Осылайша, мұндай жұмыстардың түрлерін орындаудың барысында оқушылар зерттелетін грамматикалық құбылысты қолдану керек пе, жоқ па соны анықтайтын. Егер оқушылар коммуникативті құбылысты қолданудан қашпайтын болса, бұл олардың шет тілі сабағындағы коммуникативті сөйлеу қабілеттерінің қандай да бір міндеттерді орындауы үшін жеткілікті түрде орныққанын білдіреді, яғни коммуникация актісінің табыстылығына ықпал ететін коммуникативті құзыреттіліктің жеткілікті түрде орныққанын білдіреді [55, б. 69].

Жазбаша тестілерге келетін болсақ, олар әр түрлі тапсырмаларды өздеріне біріктіретін, олар коммуникативті сөйлеу қабілеттіліктің формальды және функционалды жағынан қалыптасу деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін, бұл кезде жазбаша тілге тән танымдылық пен тұрақтылық сынды коммуникативті сөйлеу амалының қасиеттері ескерілетін. Қорытынды ауызша тексерістер монологтік және диалогтік сөйлемдер сынды болатын, олардың барысында автоматтанғандық, тұрақтылық, танымдылық, икемділік және салыстырмалы күрделілік сынды қасиеттер бағаланатын.

Тәжірибе жұмысын жүргізу барысында алынған мәліметтерді өңдеу барысында келесідей көрсеткіштер ескерілді:

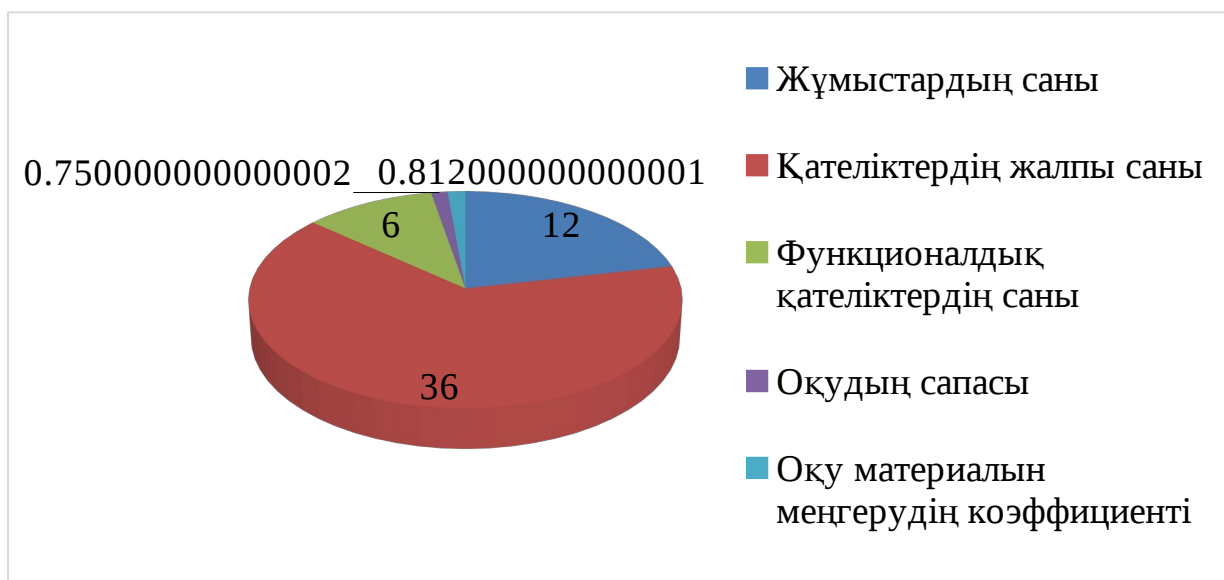
- 1) қателіктердің жалпы саны;
- 2) әр түрлі функционалды қателіктердің саны;
- 3) таңдалған критерийлер бойынша коммуникативті сөйлеу қабілетінің орнығу деңгейі. Барлық жазбаша тестілердің нәтижелерінің негізінде жалпы және функционалды қателердің саны анықталды.

Оқушылардың алған жақсы бағалары бойынша оқытудың сапасы анықталды.

Мысалы, грамматикалық тест сынды жұмыстың түріне 7 а сыныбында онның ішіндегі он төрт бала жақсы бағаға ие болды. Осылайша, $(14:24) \cdot 100\%$ деп алынған оқудың сапасы 60 % тең.

К – оқу материалын меңгерудің коэффициенті формуласы бойынша анықталған: Дұрыс жауаптардың сомасы: жауаптардың саны

Осылайша оқу материалын меңгерудің коэффициенті мынады құрады:

Сурет 1 – 7 «а» сыныбының коммуникативті сөйлеу қабілетін дамыту арқылы жасалған сабақтың нәтижелері

Диаграммада келтірілген нәтижелердің негізінде келесідей қорытындылар жасауға болады:

Оқудың сапасы мен материалды меңгеру коэффициенті 7 а сыныбында біршама аз. Сыныптағы оқушылар материалды берік меңгерген. Біздің ойымызша, бұл коммуникативті сөйлеу қабілетінің амалдарын қолданылуымен байланысты, соның көмегімен коммуникативтік жағдайлар анық анықталып, сабақтың негізі оқушылардың санасында бекітіледі.

Сонымен қатар жұмыста 7 а сыныбының қандай да бір коммуникативті сөйлеу қабілетінің амалдарын қолдану бойынша инициативтілігі байқалды. Нәтижелер коммуникативті қабілеттердің икемділік пен танымдылық сынды қабілеттерінің қалыптасқандығын білдіреді.

Осы нәтижелердің негізінде маңызды мақсаттардың бірі – шет тілі сабағында коммуникативті міндеттерді орындауға арналған коммуникативті сөйлеу амалдардың дамытылуы 7 а сыныбында нәтижесін көрсетті.

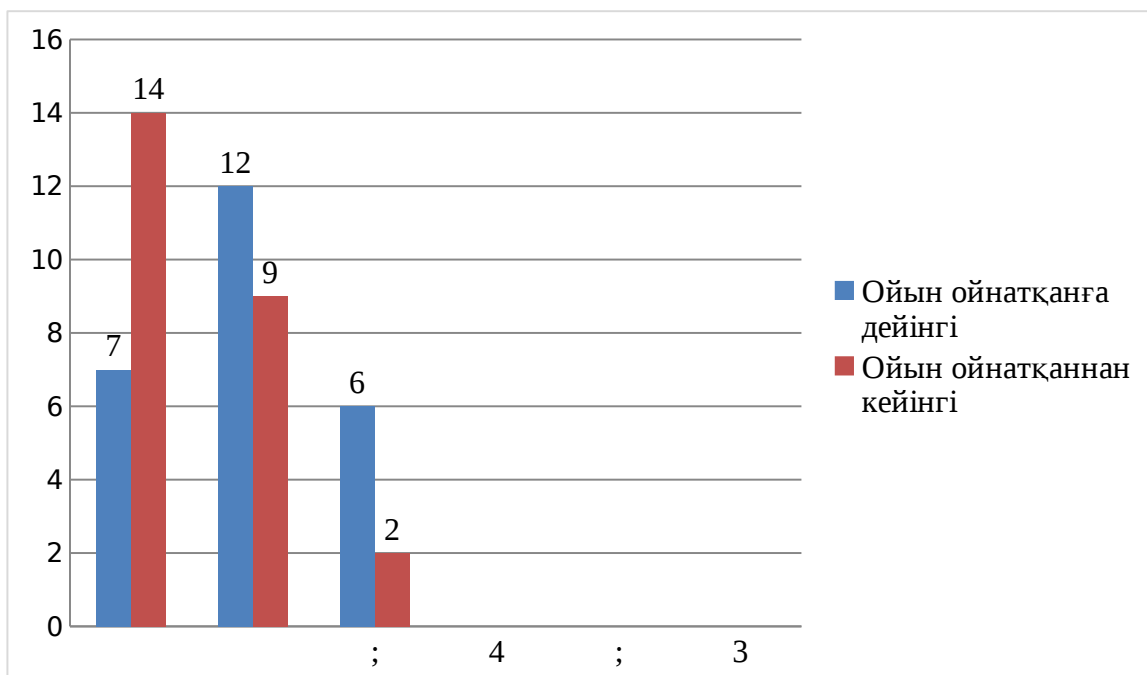
Осылайша, жазбаша тексерістердің нәтижелері сөйлеудің коммуникативтілік жақтарына үйрететін қолданылатын материалдардың тиімділігін көрсетеді.

Ауызша сынақ жұмыстары

Ауызша сынақ жұмысын өткізу үшін жобалық жұмыс сынды жұмыстың түрі таңдалынып алынды, ол сыныпта жұптармен немесе топтармен орындалды. Осы сынды тапсырмаларды орындау барысында барлық сөйлеу түрлерінде сөйлеу қабілеттің қалыптасуы анықталды (сөйлеу, тыңдау, оқу; жобалық жұмыс: сөйлеу, хат, тыңдау, оқу). Сонымен қатар, жобалық жұмысты орындау барысында қойылған коммуникативті міндетті орындаудың қажеттілігі тұрады, бұл шет тілі сабағында өз бетінше коммуникативті міндеттерді орындаудың деңгейін анықтайды.

«to have етістігінің жіктелуі» атты грамматикалық тақырыпқа қатысты келесідей жоба ұсынылды: Our pets .

Оқушылардың ойынды өткізгенге дейінгі және ойынды өткізгеннен кейін жұмыс нәтижелері келесідей суретте көрсетілген:

Сурет 2 – Коммуникативті сөйлеу әдісін қолдана отырып, ойындарды ойнатқанға дейінгі және ойындарды ойнатқаннан кейінгі 7 а сыныбындағы оқушылардың жұмыс нәтижелері

Көріп отырғанымыздай, коммуникативті сөйлеу қабілетімен байланысты ойын сынды сабақ түрлерін өткізгеннен сыныпта 5 алған оқушылардың саны екі есе ұлғайды, яғни 7 баладан 14 балаға дейін көтерілді, ал төрт алған және үш алған балалардың саны сәйкесінше 12 баладан 9 балаға және 6 баладан 2 балаға дейін азайды. Бұл балалардың оқуға деген құлшынысы артқан сайын, олардың жоғарғы нәтижелерге қол жеткізуге ұмтылысы жоғарылай түсетіндігін көрсетеді.

Зерттеу жұмысын орындау барысында бақылаудың объектісі оқушылардың тілдік құзыреттілігі болып табылды, соның ішінде грамматикалық қабілеттердің қалыптасқандығы, ол жалпылай алғандағы коммуникативті құзыреттіліктің құрамдас бөлігі болып табылады. Тәжірибе жұмысының материалдарының негізінде мынадай қорытынды шығаруға болады:

- ойынды қолдану оқытудың сапасы мен қарқынына жағымды әсер етеді. Ойын оның қатысушыларының белсенді ойлау қызметіне жағдай жасайды, оқушылардың зияткерлік қызметіне ықпал жасайды, қабылданған шешімдерді болжауға, зерттеуге, тексеруге үйретеді;

- шет тіліне оқытудағы ойын әдісі және соның ішінде грамматикаға үйретудегі ойын әдісі негізгі мақсаттарға жетуге мүмкіндік береді, ол қазіргі кезде шет тілі сабағының алдына қойылған мақсаттардың бірі болып табылады;

- ойын әдісі арқылы оқушылардың мотивациясы мен шығармашылық қызметі біршама артты, бұл нәтижесінде грамматикалық қабілеттердің тиімді қалыптасуына алып келді;

- ойын амалы грамматикалық қабілеттердің дамуына арналған тиімді құрал. Ал жасалған жаттығулардың кешені орташа және жоғарғы орта мектептеріндегі шет тілдеріне оқытудың әдістемелік құралы бола алады [56, б. 69].

3 кестеде жүргізілетін тәжірибенің нәтижелері келтірілген.

Кесте 3

Зерттеу жұмысының нәтижелері

Қабілеттің сапасы	4- а
Автоматтанғандығы	Сөйлеудің жылдамдығы екі жағдайда да қалыпты, дайындалған сөйлеудің жағына қарай басымдылық та байқалмайды. Жобаларды қорғау кезінде нормативті емес кідірістердің саны дайындалған монологтік сөйлеуге қарағанда аз болды, бірақ сонда да мұндай нормативті емес кідірістердің болуы сөйлеудің бүтіндігі мен бірқалыптығын бұзбады. Грамматикалық құбылыстарды рәсімдеу кезінде қиындықтар туындамады.
Тұрақтылығы	Тұрақтылық сынды қабілеттің қалыптасқандығы күдіктерді тудырмайды. Оқушылар өздерінің сөйлеулерінде таныс грамматикалық құбылыстар мен лексикалық бірліктермен қатар меңгерілетін коммуникативті сөйлеу қабілеттерін еркін енгізеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазіргі кезде шет тілін коммуникативтік оқыту мәселесіне ерекше назар аударылуда. Ағылшын тілін оқытудың жаңа технологиясы тілдің коммуникативтік қызметін ескере отырып, оны коммуникативтік танымдық жағынан меңгеруді көздейді. Қатынастық әдіс ХІХ ғ 60-70 жылдарында ағылшын тілі халықаралық қатынастық тіл статусын алған кезде Британияда пайда болды.

Бүгінгі тәуелсіз мемлекетімізде білімге деген көзқарас түбегейлі өзгеріп, оқытудың жаңа түрлері, әдістері, жаңа бағыттағы технологиялар пайда болып, олар білім мазмұнының толығымен түбегейлі жаңаруына себепші болуда.

Оқушылардың сабақта айтылған хабарлардың мағынасын түсінуі, олардың түпкі мақсатын танып білуі және өзінің жеке мақсатын іске асыруы өте маңызды іс. Осы біліктілік коммуникативтік біліктілік деп аталады.

Коммуникативтік біліктілік мынадай оқу мақсаттарын қамтиды:

1. Когнитивті мағыналық мақсат, яғни оқушы коммуникативтік жағдаяттарды әңгімелесу, сөйлесу, қарым-қатынас туындайтын жағдайларды таба білуі керек. Ол өзінің іс-әрекетінің, сөйлесуінің, қарым-қатынас жасауының барысында - осы жайттарды ескеруге дағдылануы, үйренуі қажет.

2. Әлеуметтік мақсат, оны жүзеге асыру кезінде оқушы өзін-өзі қалай ұстайтынын біле отырып, өз іс-әрекетіне жауап бере алады. Алға қойған мақсатына басқалармен бірге жетуге ұмтылады, сондай-ақ қарым-қатынас жасайтын әріптесімен жеке тұлға ретінде тең жағдайда болуға тырысады.

3. Лингвистикалық біліктілік мақсат. Бұл мақсатқа сәйкес оқушы ойларын, іс-әрекетін сөйлеп жеткізе алуға ынталы болады

Коммуникативтік әдіс мұғалім мен оқушының арасындағы психологиялық кедергіні бұзады. Коммуникативтік біліктілікке қалай қол жеткізу жолын іздестіруші әдіскерлердің бірі Е.И.Пассов оқытудың коммуникативтік әдісінің негізгі белгілері деп мыналарды атап көрсетті:

1. Әдістің дифференциалдығы әр әдіс нақты бір мақсатқа жету құралы екендігінде көрінеді. Бұндай мақсат сөйлеу әрекетінің әрбір түрі, нақтылап айтқан осы әрекет түрін жасай білу.

2. Әдістің оқыту жағдайына байланысты еместігі. Әдіс оқытудың тактикасы емес стратегиясын анықтайды және сол себептен осы таңдау тілге, оқыту сатысына байланысты.

3. Коммуникативтік әдістің мүмкіншілігі сөйлеу әрекетінің берілген түрін жан-жақты қамтиды.

4. Әдісте негізгі өзек бар болғандығы немесе М.В.Ляковскийдің сөздерін пайдалансақ басты әдістемелік мәселенің шешуінің басымды ойы о бастағы әдістемелік мәселені шешу қызметінің бір-біріне байланысты болуын шарт етеді. Бұл негізгі ой әдіске кіретін кіретін принциптерді қарастырады, оларды интегралдайды. Осының негізінде Е.И.Пассов бұл өзара жағдай жасаған жеке

әдістемелік принциптер жүйесі, бір стратегиялық оймен біріккен, сөйлеу әрекетінің қандай түрін болса да үйретуге бағытталған әдіс деп анықтайды.

Коммуникативтіліктің қандай жағдайда нәтижелі болатынына мұғалімнің тигізер ықпалы зор және оқыту барысындағы білім сапасына да мұғалімнің үнемі көңіл бөліп отыруы аса маңызды.

Коммуникативті сөйлеу қабілеті оқу табыстылығына әсер етеді. Егер оқушы тақтаға шығып жауап беруге ұялса немесе ол кезде өзін ыңғайсыз сезінсе, оның шынайы жауабы бар білімдерден нашар болады, ал оның бағалануы сәйкесінше төмен болады. Алынған жағымсыз нәтиже кейінгі оқу қызметіне әсер етеді.

7 сынып оқушыларына коммуникативті сөйлеу қабілеттерін қалыптастырудың тәжірибе жұмысы Астана қаласындағы №4 мектеп-гимназиясында сабақ жүргізілген болатын.

Сыныптың құрамы мен оқушылардың психологиялық ерекшеліктері.

Мен тәжірибеден өткен Астана қаласындағы №4 мектеп-гимназиясының 7 «а» сыныбында 25 оқушы болды, олардың 16 ұл және 9 қыз бала болды.

Оқыту процесінің бөлінбес бөлшегі оқушыларда оқу қабілетінің қалыптасуы болып табылады, бұл оқушылардың өз қызметін ұйымдастырудың амалдары мен әдістерінен тұрады, солардың негізінде рефлексік қабілеті, таңдауды жүзеге асыру қабілеті, таңдауды, шешімді қабылдау қабілеті қалыптасады. Мен үшін, мұғалім ретіндегі міндет оқушыны үйрету онда танымдық-коммуникативтік қабілеттерді қалыптастыру дегенді білдіреді. Осы мәселені мен өзімнің практикама қалай шешемін? Мен өз жұмысымда өзімнің оқушыларымның жататын жастық ерекшеліктерін және әрқайсысының тұлға ретіндегі ерекшеліктерін ескеремін. Ең алдымен, мен сабақ үстінде сенім мен серіктестіктің ортасын жасауға тырысамын, онда оқушылар оқыту процесіне кірісіп, өздерінің сабақтағы қызметін белсенділендіреді, ол олардың ағылшын тілінде белсенді сөйлеуіне ықпал етеді.

Негізгі қабілеттерінің дамытылуында мен оқушылардың дербестігін дамытушы қабілеттерге ерекше ден қоямын: - ойлауды дамытушы проблемалық тапсырмалар беремін («Ассоциация», “Bingo”, “Naughty Names”¹; басқатырмалар, сұрақ-жауап сайыстары ойындары); - өз ойын, көзқарасын, сезімін білдіріп, тәжірибесімен бөлісуді сұраймын; - оларға шынайы өмірге жақындау тапсырмаларды ұсынуға тырысамын, оларды орындау барысында шет тілдік сөйлеу қабілеттері дамытылады (сөйлеу, тыңдау, оқу, жазу); - оқушылардың ортақ жұмыстарын мадақтаймын. Жұмыстың түріне байланысты мен сабақта әр түрлі рөлдерді орындаймын: - ақпаратты жеткізуші (материалды түсіндірген кезде немесе тапсырманы түсіндіргенде, сабақтың сатыларын ауыстырғанда, қателерді түзеу керек болғанда), - бақылаушыны (оқушылар өз бетінше жұптармен немесе топтармен жұмыс істегенде), - кеңесшіні (оқушылар тапсырманы өз бетінше орындағанда кеңесті немесе белгілі бір ақпараттың көзін талап ететін болса).

Оқушылар ағылшын тілінде көбірек сөйлеуі үшін мен өзім тек ағылшын тілінде сөйлеуге тырысамын, оқушылармен араласқанда қарапайым ағылшын тіліндегі сөздерін қолданамын, сөздердің мағынасы немесе пунктуациялар бойынша қарапайым ағылшын тіліндегі сөздермен түсіндіріп беремін (Listen and repeat. What do the letters p.m. mean in English? Now ask and answer). Сабақ үстінде оқушылар үйреніп кететіндей бірдей нұсқауларды беремін. Оқу жылының басында үнемі қолданылатын жай командаларды жетілдіремін: listen, all together, look, say..., say it again, now in pairs және мүмкіндігінше тапсырманы немесе команданы қалай орындауға болатынын көрсетемін. Бірақ мен тым көп сөйлемеуге тырысамын, өйткені оқушылар барынша көп ағылшын тілінде сөйлеуге мүмкіндік бермесе, оларды мадақтап отырмаса, онда оларда оқуға деген құлшыныс жоғалады, олар өздерінің назарын жоғалтып, кейіннен өздерінің естігендерін есінде ұстап, қабылдай алмайды.

Менің ойымша, жұптармен немесе топтармен жұмыстар оқытушы мен оқушының тілінің тиімді қатынасының шешімі болып табылады.

Зерттеу жұмысын жүргізу барысында бақылаудың объектілері болды: коммуникативті сөйлеу қабілеттің қалыптасу деңгейі мен оның әр түрлі тілдік жағдайларындағы функционалдануы. Қабілеттердің қалыптасу деңгейін анықтау үшін, сондай-ақ қолданылатын тапсырмалар әдісінің тиімділігін анықтау үшін тәжірибелік оқыту кезінде көптеген тексеруші жұмыстар орындалды, ауызша да, жазбаша да.

Қабілеттің қалыптасқанын тексеру үшін шығарма сынды тексерудің формасы таңдалынып алынды. Мұндай таңдау қаншалықты алынған нәтижелер тәжірибе жұмысында қойылған мақсаттар мен міндеттерге сәйкес келетіндігін анықтауға арналған, соның ішінде шет тілі сабағында қойылған коммуникативті міндеттердің шешімдерін қабылдау сынды қабілеті анықтауға. Жұмыстардың шығарма мен хат сынды мұндай түрі тапсырманы орындауға оқушылардан шығармашылық амалды талап етеді және қандай да бір коммуникативті міндетті көрсетеді, оларды оқушылар шешуі керек. Осылайша, мұндай жұмыстардың түрлерін орындаудың барысында оқушылар зерттелетін грамматикалық құбылысты қолдану керек пе, жоқ па соны анықтайтын. Егер оқушылар коммуникативті құбылысты қолданудан қашпайтын болса, бұл олардың шет тілі сабағындағы коммуникативті сөйлеу қабілеттерінің қандай да бір міндеттерді орындауы үшін жеткілікті түрде орныққанын білдіреді, яғни коммуникация актісінің табыстылығына ықпал ететін коммуникативті құзыреттіліктің жеткілікті түрде орныққанын білдіреді.

Жазбаша тестілерге келетін болсақ, олар әр түрлі тапсырмаларды өздеріне біріктіретін, олар коммуникативті сөйлеу қабілеттіліктің формальды және функционалдық жағынан қалыптасу деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін, бұл кезде жазбаша тілге тән танымдылық пен тұрақтылық сынды коммуникативті сөйлеу амалының қасиеттері ескерілетін. Қорытынды ауызша тексерістер монологтік және диалогтік сөйлемдер сынды болатын,

олардың барысында автоматтанғандық, тұрақтылық, танымдылық, икемділік және салыстырмалы күрделілік сынды қасиеттер бағаланатын.

Тәжірибе жұмысын жүргізу барысында алынған мәліметтерді өңдеу барысында келесідей көрсеткіштер ескерілді:

1) қателіктердің жалпы саны;

2) әр түрлі функционалдық қателіктердің саны;

3) таңдалған критерийлер бойынша коммуникативті сөйлеу қабілетінің орнығу деңгейі. Барлық жазбаша тестілердің нәтижелерінің негізінде жалпы және функционалдық қателердің саны анықталды.

Оқушылардың алған жақсы бағалары бойынша оқытудың сапасы анықталды.

Оқудың сапасы мен материалды меңгеру коэффициенті 4 а сыныбында біршама аз. Сыныптағы оқушылар материалды берік меңгерген. Біздің ойымызша, бұл коммуникативті сөйлеу қабілетінің амалдарын қолданылуымен байланысты, соның көмегімен коммуникативтік жағдайлар анық анықталып, сабақтың негізі оқушылардың санасында бекітіледі.

Сонымен қатар жұмыста а сыныбының қандай да бір коммуникативті сөйлеу қабілетінің амалдарын қолдану бойынша инициативтілігі байқалды. Нәтижелер коммуникативті қабілеттердің икемділік пен танымдылық сынды қабілеттерінің қалыптасқандығын білдіреді.

Осы нәтижелердің негізінде маңызды мақсаттардың бірі – шет тілі сабағында коммуникативті міндеттерді орындауға арналған коммуникативті сөйлеу амалдардың дамытылуы 4 а сыныбында нәтижесін көрсетті.

Осылайша, жазбаша тексерістердің нәтижелері сөйлеудің коммуникативтілік жақтарына үйрететін қолданылатын материалдардың тиімділігін көрсетеді.

РЕЗЮМЕ

В диссертации рассмотрены вопросы развития коммуникативной компетенции учащихся на уроках английского языка в начальной школе. При обработке данных, полученных в ходе проведения опытной работы, учитывались следующие показатели:

- 1) общее количество ошибок;
- 2) количество различных функциональных ошибок;
- 3) Уровень закреплённости коммуникативной речи по выбранным критериям. На основании результатов всех письменных тестов выявлено количество общих и функциональных ошибок.

По полученным учащимся хорошим оценкам определялось качество обучения.

Качество обучения и коэффициент усвоения материала несколько меньше в 4 А классе. Учащиеся в классе прочно усвоили материал. На наш взгляд, это связано с использованием коммуникативных речевых приемов, с помощью которых четко выявляются коммуникативные ситуации и закрепляется в сознании учащихся основа урока.

Также в работе отмечена инициативность класса а по использованию тех или иных коммуникативных речевых приемов. Результаты свидетельствуют о том, что сформированы коммуникативные способности, такие как гибкость и познавательность.

На основе этих результатов одна из важнейших целей – развитие коммуникативных речевых приемов для выполнения коммуникативных задач на уроке иностранного языка-показала результат в 4 А классе.

Таким образом, результаты письменных проверок свидетельствуют об эффективности используемых материалов, учитывающих стороны коммуникативности речи.

REZUME

The dissertation deals with the development of students' communicative competence in English lessons at primary school. When processing the data obtained during the pilot work, the following indicators were taken into account:

- 1) total number of errors;
- 2) the number of different functional errors;
- 3) The level of fixation of communicative speech according to the selected criteria. Based on the results of all written tests, the number of common and functional errors was revealed.

According to the good grades received by the students, the quality of education was determined.

The quality of training and the coefficient of assimilation of the material is somewhat lower in the 4th grade. The students in the classroom have firmly mastered the material. In our opinion, this is due to the use of communicative speech techniques, with the help of which communicative situations are clearly identified and the basis of the lesson is fixed in the minds of students.

The initiative of class a in the use of certain communicative speech techniques is also noted in the work. The results indicate that communicative abilities, such as flexibility and cognition, have been formed.

Based on these results, one of the most important goals – the development of communicative speech techniques for performing communicative tasks in a foreign language lesson - showed results in the 4th grade.

Thus, the results of written checks indicate the effectiveness of the materials used, taking into account the aspects of speech communication.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ

1. G. Neuner Uebungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht. Berlin / Muenchen: Langenscheidt, 2010. с. 236
2. G. Neuner Deutsch aktiv. Berlin/Muenchen: Langenscheidt, 2012. с. 302
3. Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранным языкам. М.: издательство Русский язык, 2007, С.300.
4. Урок иностранного языка: учебное пособие /Под ред. Е. И. Пассова, Е. С. Кузнецовой. — Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2012. — 240 с. (Серия «Методика обучения иностранным языкам», № 16).
5. Балабайко М.С. Обучение моделирования диалогической речи // Иностр. языки в школе. - 2006. - с. 262.
6. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. - М.: Просвещение, 2011. с. 354
7. Берман И.М., Бухбиндер В.А., Очкасова В.Н. Речевая ситуация и ситуативная направленность упражнений // Иностр. языки в высшей школе. 2011. - с. 305.
8. Гез Н.И. развитие коммуникативной компетенции в ситуациях ролевого обучения // тезисы докладов на всесоюзной научной конференции «Коммуникативные единицы языка». - М: МГПИИЯ им. М. Горького. - 2006.
9. Добрович А.Б. «Общение: наука и искусство», 2007. 260 б.
10. Г.М.Андреева «Teaching English Language and Managing Teachers Associations: Sharing Ideas, Sharing Experiences» Материалы VII международной научно-практической конференции. - Тараз. 2007. С.350.
11. Рогова Г. В. "Методика обучения иностранным языкам в средней школе", Москва, "Просвещение", 2011. с. 296
12. Алхазишвили А.А. Основы овладения устной иностранной речью - Москва, 2008. С.200.
13. Карамышева Т. В. Изучение иностранных языков с помощью компьютера. (в вопросах и ответах). СПб., 2011.
14. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. - 2004. - № 5. - С.421
15. Введение в коммуникативную методику обучения английскому языку", Oxford University Press, 2007. с. 423
16. Педагогические технологии: что это такое и как их использовать в школе (практико-ориентированная монография) Научные редакторы: Е.Н. Соловьев, Т. И. Шамова, П. И. Третьяков.– Тюмень: ИПП, 2004. — 288с.
17. Выготский Л. С. Педагогическая психология. – М.: АСТ, 2010. – 671 с.
18. Левитан К.М., Современная методика обучения иностранным языкам. – М.: Аркти, 2009. – 192 с.
19. Кабардов М.К. Поучительные истории в Королевстве Английской Грамматики: Сказки для взрослых // Замежныя мовы у Рэспубліцы Беларусі. – 2011. – №3. – С. 555.

20. Зимняя И.И. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 2012. – 222 с.
21. Мильруд Р. П., Максимова И. Р. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам // Иностр. языки в школе. - 2010. - 4,5 с. 10-12 (4), с. 252 (5)
22. Бим И.Л., Миролубов А.А. К проблеме обученности иностранным языкам выпускников средней школы. // Иностр. языки в школе. - 2011. - с. 310.
23. Хуторский А.В., Деркач А.А. Щербак С.В. Педагогическая эвристика (искусство овладения иностранным языком). – М.: Педагогика, 2012. – 219 с.
24. Мұханбетжанова Ә.М. Жоғары мектепте білім беруде құзыреттілік тұрғыдан келу және интеграциялық үрдістер. Республикалық ғылыми-практикалық конференция «Педагогикалық оқу орындарының құзыреттілік тұрғыдан білім беруді жүзеге асырудың өзекті мәселелері», I бөлім. 220 бет, 2011 ж.
25. Амонашвили Ш.А. Как живете, дети?: книга для учителя – 2-е изд. – М.: Просвещение, 2008. – 176 с.
26. Барашкова Е.А. Грамматика английского языка. Игры на уроке: 5 класс: к учебнику В.П.Кузовлева и др. «English-5» / Е.А.Барашкова. – М.: Изд-во «Экзамен», 2013. – 269 с.
27. Бим И. Л. Некоторые актуальные проблемы современного обучения иностранным языкам // ИЯШ. – 2012, №4. – С. 267.
28. 22. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М.: Политиздат, 2000. – 304 с.
29. Выготский Л. С. Педагогическая психология. – М.: АСТ, 2010. – 671 с.
30. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. – М.: Аркти, 2009. – 192 с.
31. Гопаненко Л.В. Поучительные истории в Королевстве Английской Грамматики: Сказки для взрослых // Замежняя мова у Рэспубліцы Беларусі. – 2011. – №3. – С. 555.
32. Деркач А.А. Щербак С.В. Педагогическая эвристика (искусство овладения иностранным языком). – М.: Педагогика, 2012. – 219 с.
33. Керімбаева Р. Қазақстан мектебі республикалық журналы //, №2, 2010, 267 б.
34. Коростелев В. С. "Методика функционального формирования лексических навыков говорения", Москва, "Просвещение", 1987. Пассов Е. И. "Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению", Москва, "Просвещение", 2005. с. 205
35. Жуков Ю. М., Петровская Л. А., Растяжников П. В. Диагностика и развитие компетентности в общении. М.: Изд-во МГУ, 2010. 194 с.
36. Брунер Дж. Психология познания. За пределами непосредственной информации. – М.: Прогресс, 2009. – 412 с.
37. Уроки английского языка для преподавателей. - С-Пб, 2012. С. 367.

38. Альбуханова-Славская К.А. Личностный аспект проблемы общения // Проблемы общения в психологии. - М., 2011. с. 430
39. Балабайко М.С. Обучение моделирования диалогической речи // Иностр. языки в школе. - 2006. - 1. с. 302
40. Берман И.М., Бухбиндер В.А., Очкасова В.Н. Речевая ситуация и ситуативная направленность упражнений // Иностр. языки в высшей школе. 2004. - с. 305.
41. Берман И.М., Бухбиндер В.А., Очкасова В.Н. Речевая ситуация и ситуативная направленность упражнений // Иностр. языки в высшей школе. Вып. 10. - М., 2012. с. 305
42. Вайсбурд Л.М. Типология учебно-речевых ситуаций // Психолого-педагогические проблемы интенсивного обучения иностранным языкам. - М., 2011. с. 405
43. Гез Н.И. развитие коммуникативной компетенции в ситуациях ролевого обучения // тезисы докладов на всесоюзной научной конференции «Коммуникативные единицы языка». - М: МГПИИЯ им. М. Тореза. - 2014. с. 206
44. Клестова И.Л. Формирование навыков техники чтения на английском языке через использование комплексов упражнений коммуникативной направленности на начальной ступени обучения Москва, "Просвещение", 2010. с. 302
45. Ахмадиева А.М. Использование коммуникативной методики в процессе обучения английскому языку М: МГПИИЯ им. М. Тореза. с. 506
46. Колесникова И.Л., Долгина О.А. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков, Москва, СПб, 2001.
47. Леоновна О.Н. Элементы коммуникативной методики обучения английскому языку в средней школе, Москва, "Просвещение", 2009. с. 245
48. Maslyko E.A. Communicative English for Intensive Learning. - Minsk, 2009. с. 162
49. Панов Е.М. Основы методики обучения иностранным языкам. - М., 2014. с. 326
50. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе. М., 2007. с. 236
51. Кузовлев В. П. "Из опыта индивидуализированного обучения говорению в средней школе", Иностранные языки в школе, 2010, № 2. с. 198
52. Рабинович Ф. М. "Коммуникативность обучения в практику школы", Москва, "Просвещение", 2012. с. 420
53. Григорьева Л. Н. "Организация процесса формирования лексических навыков говорения с использованием условно-речевых упражнений", Москва, "Просвещение", 2009. с. 305
54. Пассов Е.И. "Коммуникативность - основное направление современного обучения иностранным языкам", Москва, "Просвещение", 2005. с. 303

55. Пассов Е. И. "Проблемы коммуникативного метода обучения иноязычной речевой деятельности", Воронеж, 2010. с. 306

56. Пассов Е. И. "Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению", Москва, "Просвещение", 2008. с. 262

Қосымша А

Сабақ № 1

Сабақтың тақырыбы: Таныстыру сабағы. Who is who.

Оқу мақсаты: сабақта ағылшын тілінде өз ойын ойындар арқылы жеткізуді үйрену.

Міндеттері:

Практикалық:

- Кіріспе және жаңа грамматикалық материалдың біріншілік автоматизациялануы;

- Грамматикалық қабілеттердің әрі қарай дамытылуы (белсенді және рецептивті);

- Шет тілі сабағында өз бетінше коммуникативті міндеттерді шешудің қабілеттерінің дамуы;

- Есте сақтау, ойлау, елестету қабілеттерінің дамуы;

- Шет тілін оқудың мотивациясын жоғарылату;

Тәрбиелік:

- басқа елдердің мәдениетін сыйлау қабілетін қалыптастыру;

- ағылшын тілін әлеуметтік-мәдени салада тәжірибе жүзінде қолдануды қалыптастыру;

- қарым-қатынастың мәдениетін дамыту.

Дамытушы:

- оқушыларда ақпаратты талдау және ең бастыларын дамыту қабілеттерін дамыту;

Құралдар: магнитофон, карточкалар, жазу қағаздары мен фломастерлер.

Сабақтың жүру барысы:

1. Greeting the students

2. Warming-up activities

I. Listening

a. What do you think? Complete the sentences with one of the countries.

Australia Canada UK USA France Norway

Every year thousands of students travel to different countries to study English. Where do they go? Here are the Five countries...

600,000 study English in _____

500,000 study English in _____

120,000 study English in _____

80,000 study English in _____

40,000 study English in _____

b. Mario goes to Ireland to study English.

Listen the interview and complete the form.

First name _____

Surname_____

Country\city_____

Student Yes No

Age_____

Address_____

Postcode_____

E-mail address_____

Phone number_____

Mobile phone_____

c. Listen. Complete thereceptionist's questions.

What's your first name?

____your surname?

____do you spell it?

Where are you_____?

____you a student?

How old___are you?

____your address?

What's_____postcode?

____your e-mail address?

What's your_____?

II. Pronunciation

a. Can you say the alphabet? Listen and repeat the letters.

b. Listen and repeat the words and sounds.

Thain tree egg bike phone boot car

c. Write the other letters of the alphabet in the correct column. Listen and check.

d. In pairs, practice saying these abbreviations.

PC OK CD VIP DVD MTV USA UK BMV FBI

III. Playing

«Who is who» ойыны

Отбасы мүшелері туралы сұрақтарды қоюға үйрену: “What is his/her name?”, “Is she a mother?”, “How old is she/he?” және оларға жауап беруді үйрену: “Yes, she is f mother” немесе “No, she isn’t a mother”, “Her name is Vera”, “He is six”.

Тілдік материал: mother, father, sisteer, brother, grandmother, grandfather.

Ойынның мақсаты: серіктесінің суретінде кім салынғанын, оның атын және жасын табу.

Құрал: жоғарыда аталған отбасы мүшелерінің суреттері, олардың аттары мен жастары.

Қатысушылардың саны: жұптық ойын.

Ойынның алдында оқытушы ол фотосуреттерін әкелген адамдар туралы айтып беруін сұрайды. Балалардан былай деп сұрау талап етіледі: “She is a mother Her name is Vera”. Сыныпты топтарға бөліп, кімнің тобы көп сөйлем айтады дегенге жарыстыруға болады. Жеңген топтың балалары бірінші болып карточкаларды таңдау мүмкіндігіне ие болады.

Ойынның барысы

Жұптағы екі оқушыларда да карточкалар бар, бірақ олар оны бір-біріне көрсетпейді. 1 оқушы 2 оқушыға жоғарыда айтылған сұрақты қояды, және суретте көрсетілген адам туралы өзіне қажетті мәліметті алады. Бұдан кейін ол қолын көтереді де, оқытушыға есеп береді: ”She is a mother. Her name is Vera”. Егер ол бәрін дұрыс айтқан болса, 2 оқушының сұрақтарына жауап беруге оның кезегі келеді. Оқытушыға бәрінен тез және дұрыс жауап берген жұп жеңген болып саналады. Жеңімпаздардың орны үшеу, төртеу болуы керек және жеңімпаздарды марапаттау керек.

IV. Grammar

Possessive adjectives

Possessive adjectives - **my, your, his, her, its, our, your, their** - modify the noun following it in order to show possession.

Examples:

I'll get **my** bag.

Is this **your** luggage?

Possessive adjectives are often confused with possessive pronouns.

Examples:

Your bike is blue. (**your** is an **adjective** which modifies *bike*)

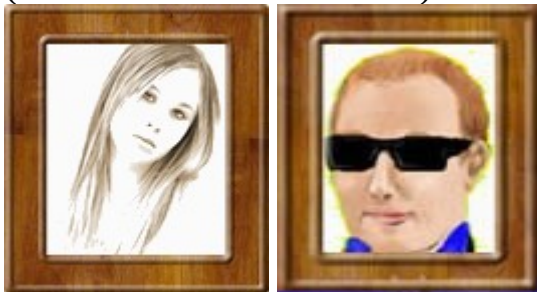
Mine is yellow. (**mine** is a **pronoun** which functions as the subject of the verb *is*)

Examples

Subject Pronouns	I	you	he	she	it	we	you	they
Possessive Adjectives	m	your	his	her	it	our	you	their
	y				s		r	

Examples:

Why didn't you clean **your** room?
 (**your** modifies the noun *room*)
 Mary doesn't like **her** dress.
 (**her** modifies the noun *dress*)
 The chameleon can change **its** color.
 (**its** modifies the noun *color*)

Her hair is long. **His** hair is short

Things to remember:

1. Possessive adjectives are different from possessive pronouns.

This is **your** (possessive adjective) book and this is mine (possessive pronoun).

2. **its, their** are possessive adjectives.

Its color is beautiful.

Their car is in **their** garage.

3. **it's, they're** and **there** are not possessive adjectives — **its** is a contraction of it is or it has; **they're** is a contraction of they are; **there** is an adverb of place.

It's not my book = **It is** not my book.

My house is big. **It's** got five bedrooms = **It has** got five bedrooms.

Nancy and Alan are from New York. **They're** my friends = **They are** my friends.

Please, put the chair **there**. (adverb)

You may also be interested in:

- possessive pronouns,
- object pronouns,
- subject pronouns,
- and reflexive pronouns.

Review:

Personal pronouns	Possessive adjectives	Possessive pronouns	Reflexive pronouns	Object pronouns
I	my	mine	myself	me
you	your	yours	yourself	you
he	his	his	himself	him
she	her	hers	herself	her
it	its	its	itself	it
we	our	ours	ourselves	us
you	your	yours	yourselves	you
they	their	theirs	themselves	them

a. Look at the highlighted words. Which is an adjective? Which is a pronoun?

1. Where are you from?

k. What's your name?

b. Complete the chart with your, my, his, their, our. Listen and check.

I'm Italian. _____ family are from Rome.

You're in level 1/ _____ This is _____ classroom.

He's the Director of Studies. _____ name is Michael.

She's your teacher. _____ name is Lucky.

We're an international school. _____ students are from different countries.

They're new students. _____ names are Tina and Daniel.

Summing up

- Your homework for the next lesson is to prepare a short report about one of the most famous musicians of our country. You can use the text about John Lennon as an example. Your marks today... (giving marks)

Қорытындыда қорғауға шығатын жағдайдың әділетті расталуы оны қорытындылаумен жүргізген зерттеудің нәтижесі жинақталады .

Қосымша Б

Сабақ №2

Сабақтың тақырыбы: Neighbours from hell. Present continuous.

Сабақтың мақсаты: Шет тілі сабағын оқытуда ойындарды қолдану арқылы оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру.

Міндеттері:

Практикалық:

- Кіріспе және жаңа грамматикалық материалдың біріншілік автоматизациялануы;

- Грамматикалық қабілеттердің әрі қарай дамытылуы (белсенді және рецептивті);

- Шет тілі сабағында өз бетінше коммуникативті міндеттерді шешудің қабілеттерінің дамуы;

- Есте сақтау, ойлау, елестету қабілеттерінің дамуы;

- Шет тілін оқудың мотивациясын жоғарылату;

Тәрбиелік:

- басқа елдердің мәдениетін сыйлау қабілетін қалыптастыру;

- ағылшын тілін әлеуметтік-мәдени салада тәжірибе жүзінде қолдануды қалыптастыру;

- қарым-қатынастың мәдениетін дамыту.

Дамытушы:

- оқушыларда ақпаратты талдау және ең бастыларын дамыту қабілеттерін дамыту;

Құралдар: магнитофон, карточкалар, мөлдір емес орамал.

Сабақтың барысы:

1. Greeting the students

2. Warming-up activities

I. Vocabulary and speaking

Read the article about neighbours. Complete the list of problems with these verbs.

Argue bark cry have move play talk watch

LOVE YOU NEIGHBOURS?

You can choose your friends but you can't choose neighbours. The people who live upstairs, downstairs, and next door can have a very big influence on our lives - and it isn't always positive! The typical problem that people have with their neighbours is that they make a lot of noise.

b. In groups of two or three, answer the questions in the survey.

Do you have good neighbours?

Do you live in a house or a flat?

What floor do you live on?

Where do you have neighbours?

Do you know your neighbours?

Are they friendly? Do they help you?
Do they make a a lot of noise? What kind of noise?
Do you have any other problems with your neighbours?

II. Grammar

Present continuous

a. Match the sentences with flats 1-8

He's listening to music.

The baby's crying.

They're having a party.

She's playing the violin.

The dog's barking.

They're arguing.

He's watching football.

They're moving furniture.

b. Cover the sentences and listen. What's happening? Where?

c. Complete the chart.

The baby's crying. +

She's playing the violin. +

They're having a party. +

The baby ___ crying. -

She ___ playing the violin. -

They ___ having a party. -

___ the baby ___ crying?

Is ___ the violin?

___ they ___ a party?

d. Listen and repeat the sentences in the chart. Copy the rhythm.

f. In pairs, point and ask and answer about the people in the flats.

g. Listen to the sounds. Write six sentences to say what's happening.

III. Playing

Blind date

Оқу мақсаты: сұрақтарды өңдеп, оларға жауап беру.

Тілдік материал: берілген сатыда өтілген барлық сұрақтар, “What is your name?” бастап “Can you ride a bicycle?” дегенмен аяқталады.

Ойынның мақсаты: сенің алдында кім тұрғанын табу.

Құрал: мөлдір емес орамал.

Қатысушылардың саны: 5 – 10 адам.

Кіріспе

Оқытушы қазір оқушылардың «Blind date» – «көрінбейтін кездесу» атты ойынды ойнайтынын түсіндіреді, бұл бәрінде бірдей жақсы болуы үшін олар қандай сұрақтарды қоюды үйренгенін және оларға қалай жауап беруді үйренгенін еске алу керек. Егер бұл балаларда қиындық туғызатын болса, оқытушы сұрақтарды өзі қоя бастайды. Жаңа танысқа қойылатын барлық сұрақтарға жаттықтыру керек: “Do you have a brother?”, “Can you swim?”,

“How old are you?” және т.б. Балаларға «Танысу» диалогын құруға тапсырма беруге болады, бұл кезде «Кім көп сұрақ қояды» деген сайыс өткізуге болады.

Ойынның барысы

1 оқушының көзін байлайды да, оның алдында не тұрғанын түсіндіреді және сұрақтарға оның сыныптастарының бірі жауап береді. Оның міндеті – жауаптарға бағыттала отырып, оның кім екенін табу: I am seven. I live in the house. I have a brother. I don't have a sister. I have a dog. I can swim. I can't play football.

2 оқушы дауысын өзгертуден тайынбайды, бұл 1 оқушының оның кім екенін тануы қиынға түсуі үшін және оған барынша көп сұрақ қойылуы үшін жасалады.

Сұрағын: “What is your name” мүлдем алып тастауға болады, өйткені ол міндетін қатты жеңілдетеді немесе 2 оқушыға оларға дұрыс емес жауап беруге көмектеседі, қарсыласын шатастырады.

Егер 1 оқушы оның алдында кім тұрғанын сезіп қойса, “You are Tanya!” фразасын айтады, ал егер ол дұрыс табаын болса, 2 оқушы – Тания оның байламын шешеді.

Қалған оқушылардың біреуі әділқазы ретінде таңдалынып, қанша сұрақ қойылғанын санай алады. Максималды сұрақтарды қойған оқушы және дұрыс тапқан оқушы сабақтың соңында жеңімпаз атанады.

Сұрақтарды 2 оқушыға емес, қалған оқушыларға қоюға болады. Бұл оларды жұмысқа енгізеді, оларды бақылаушылардан ойынның қатысушыларына айналдырады және дауыс бойынша табу мүмкіндігінен айырады. Сұрақтар, сәйкесінше мынадай үлгіде болады: “Is she seven?” “How old is she?” “Where does she live?” “Can she swim?”

Elimination.

Оқу мақсаты: бірдеңені жасау қабілетін білдіру.

Тілдік материал: he or she can't sing, dance, jump, play football және т.б. (плюс бұл сөйлемдердің болымсыз және сұраулы формалары).

Ойынның мақсаты: барынша тез серіктесінің жасырған әрекеттерін табу.

Қатысушылардың саны: екі-екіден ойнайды.

Құрал: әр қатысушыға үш кестесі бар екі карта.

Кіріспе

Балаларға олардың сыныптастары нені істей алатынын, нені істей алмайтынын “Can you...?” (жеңіл болатындай сыныпқа әрекеттері бар суреттерді көрсетуге болады) сұрағын қоя отырып тапқызу. “Yes, I can” немесе “No, I can't” жауабын алғаннан кейін, бала оқытушысының алдында жауап береді: “He can swim”, “She can't play football”.

Ойынның барысы

Әр қатысушыға үш кестесі бар екі карточкадан таратылады.

Оқытушы 1 оқушыға өзі және досы білетін адамды серіктесінен жасыру үшін қандай да бір адамды немесе жануарды ойлауды ұсынады.

1 оқушы кесте 1 ол өзі ойластырған адам жасайтын төрт әрекетті таңдайды да, оларды 2 кестенің 1 жолында салады, оны ойындағы серігіне көрсетпейді.

Өз кезегінде, оқушы 2, өз кестесінде 1 оқушы салған суретті салады (өзінің ойындағыдай).

Бұдан кейін 2 оқушы қаншалықты дұрыс тапқанын сұрақтарды қою арқылы табады: “Can he swim?”, “Can he play football?” және “Yes, he/she can” немесе “No, he/she can’t” жауаптарын ала отырып. Дұрыс жауапты 2 оқушы өзінің 3 кестесінде «+» деп, ал дұрыс емес жауаптарды «-» деп белгілейді.

2 оқушының міндеті 2 кестедегі барлық әрекеттерді табу болғандықтан, ол өзінің кестесінің 2 жолын толтырады, енді өзі тапқан әрекеттерді кесте 3 2 жолына жазады. Ол барлық жолдарда плюстардың болуына ұмтылады.

2 оқушы 3 кестедегі жолдарды толтырғанда, адамды және оның әрекеттерін жасыруға оның кезегі келеді. Бұл үшін екі оқушы да таза карточкаларды алады.

IV. Pronunciation

a. Practise saying the words in the six sound pictures. Then put two words from the box in each column.

Smoking dancing going playing asking calling doing moving
talking crying driving raining

b. Listen and check. Practise saying the words.

c. Listen to a man on a mobile. Write the six present continuous sentences.

Summing up

- Your homework for the next lesson is to prepare a short report about one of the most famous musicians of our country. You can use the text about John Lennon as an example. Your marks today... (giving marks)

Қорытындыда қорғауға шығатын жағдайдың әділетті расталуы оны қорытындылаумен жүргізген зерттеудің нәтижесі жинақталады .

Қосымша В

Оқушылардың грамматикасын тексеруге арналған тест жұмысы

1. Where did you ___ for your holiday in the end?

went

gone

go

going

2. I must admit you ___ tried but I'm afraid the answer is still no.

did

will

do

have

3. Sometimes I wonder if I ___ ever succeed.

do

shall

am

were

4. She's ___ working there since she left school.

had

done

have

been

5. If you were stopped by the police for speeding, what ___ you do?

will

shall

do

would

6. If I get there early enough, I ___ you a seat.

did save

do save

am saving

shall save

7. I had instructions that I ___ to leave the door unlocked when I came home.

will being

were

am

was

8. Don't worry even if you make a mistake because if you ____, it doesn't matter.

were doing

had done

do

will do

9. The man who ____ walking down the road just then, lives next door.

is

will be

was

has been

10. Come on tell me honestly what you ____ to do now.

wanted

want

are wanting

will want

Қосымша Г

Оқушылардың грамматикасын тексеруге арналған тест жұмысы

1. I could ___ bought that car but I didn't have enough money to pay for the petrol.

had

have

have to

must

2. Do you ___ clean the house every day or every week?

must

have

have to

had to

3. They ___ do their homework today because it is a holiday at the school.

must not

don't have

don't have to

had not to

4. I may ___ go to Paris next week because there is a very big exhibition there.

have

have to

had

had to

5. Teresa ___ believe her eyes. She saw a man beating his wife on the street!

couldn't

must

should

could

6. She ___ be crazy! She wants to backpack through the Andes by herself.

could

can

must

shall

7. I ___ understand him because I don't speak French. So, we used body language to communicate with each other.

might

couldn't

mustn't

would have

8. You ___ worry all the time. Don't be so negative. You should be more optimistic about life.

could have

might not

wouldn't

shouldn't

9. If you tell your boss off, you ___ surely be fired.

will

mustn't have

can

could have

10. I'm going to make a cabinet out of our spare wood pile. However, I ___ have to buy some extra wood for the finishing touches.

can

must

may

couldn't

Қосымша Д

Ағылшын тілін коммуникативті оқыту әдісі арқылы оқығандарға ұсынылған сауалнама

Сіздің ағылшын тілін зерттеудің әдісін сипаттайтын қажетті пунктін таңдаңыз:

I. Сіз өзіңіздің қателіктеріңізге қалай қарайсыз?

1. When you make mistakes in your new language, you do not get anxious or worried.

2. You become angry with yourself when you make a mistake in your new language.

3. You wait for the teacher to tell you if you are learning well.

4. You think that you are too old to learn a second language well.

5. You notice your mistakes when your learning improves or doesn't.

II. Өзіңіздің ағылшын тілі бойынша біліміңізді қалай қолданасыз?

1. You know your second language is limited, so you use gestures to help express your meaning.

2. You actively look for opportunities to use your second language.

3. You try to communicate, even if you do not know the perfect words.

4. You wait for others to talk to you in your new language.

5. You use a dictionary at every possible chance.

III. Ағылшын тілін меңгеру бойынша өзіңіздің жетістіктеріңізді қалай бақылайсыз?

1. You write your class notes, reminders, and your grocery lists in your new language. Sometimes this is hard and you write slowly.

2. You just go to class and do what the teacher makes you do. Otherwise, you do not really think about your new language.

3. You watch other students and how they use (or do not use) strategies.

4. You write in your new language for homework only. You write in your first language for your class notes.

5. You note new vocabulary in your textbooks. You think this is the best place to record new words.

IV. Ағылшын тілін меңгерудегі сіздің мақсаттарыңыз бен мәселелеріңіз қандай?

1. You give yourself language learning goals. These goals are very, very high. You think this will help you learn faster.

2. You want to quit studying when your language learning slows down and you hit a "plateau".

3. You set goals, but your goals aren't very high.

4. You get frustrated because learning a language takes a long time.

5. You write about your language learning in a special journal. This journal is for you, not for your teacher.

V. Сіз оқу материалдарын қалай меңгересіз?

1. When you memorize, you learn something by heart, repeating word-for-word. "That is the only way to memorize," you think.

2. You make up songs or poetry when you memorize something. The teacher does not correct all your errors. You do not ask for more correction, because you respect the teacher.

3. You want to learn a new language, but you do not like the new culture. It's very different from your culture!

4. You have little talks with your teacher outside of class. You two discuss when and how the teacher will correct you.

VI. Басқа тілді меңгеру сіз үшін ойын ба, әлде еңбек пе?

1. For you, learning a new language is like a game -- it should be fun.

2. When you don't understand, you never ask the speaker to use different words.

3. You are comfortable asking the speaker to explain what s/he means.

4. When you are unsure, you always check the dictionary or ask an expert.

VII. Қалайша жиі қайталау немесе мүлдем қайталамау керек пе?

1. You are careful to review material from weeks and months in the past.

2. You participate in all class activities, even tasks that you do not like.

3. After class, you do your homework and no more. You think that the teacher should review material in class.

4. You study so much at night that it is hard to focus during class.

5. During class, your friend is tired and does not pay attention. This is because he goes to many parties, where he talks in her new language.

VIII. Қалайша дайындалған дұрыс: топпен бе, әлде жеке?

1. You make sure you study alone. You know that you cannot learn from another student.

2. You practice thinking in your new language. You believe this will help improve your speaking.

3. You are careful to think in your first language, and then translate, before you speak.

4. You often study with a member of your family. "

5. Two heads are better than one" -- so you don't do all your studying alone!

IX. Кім қателіктерге кінәлі?

1. When you have problems with language learning, you do not try to excuse yourself. You just try harder.

2. You read newspapers, short stories, and poetry in your second language. Your teachers did not assign these readings.

3. You read in your new language. Your teachers give so much homework! You think that this is enough reading.

4. It is not correct, you think, to notice when you succeed. A better strategy is to focus on your weak areas.

5. When you have problems in your language learning, it is because the classes and the teachers are too hard.